

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ
AKADEMIE HUSPOL (АКАДЕМІЯ ГУСПОЛ) (ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА)
UNIVERSITY OF PORTSMOUTH (GREAT BRITAIN)
UKRAINA AZERBAIJANI RADASI
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ВІЛЬНЮС, ЛИТВА)
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ (СЛОВАЦЬКА
РЕСПУБЛІКА)
ГО «ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»
(КИЇВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ)

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
«Актуальні питання реформування
кримінального законодавства в Україні в
умовах воєнного стану»

*присвяченої науковій школі доктора юридичних наук,
професора, професора кафедри кримінального права та
процесу*

Колба Олександра Григоровича з нагоди його 65-річчя

28 березня 2025 року
м. Ірпінь

УДК 343:343.3/.7: 343.1+343.9 (477) (063)
ББК 67.9(4Укр)308
А43

Актуальні питання реформування кримінального законодавства в Україні в умовах воєнного стану: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої науковій школі д.ю.н., професора Колба О.Г. з нагоди його 65-річчя (м. Ірпінь, 28 березня 2025 року) / За заг.ред. Дідківської Г.В. Кафедра кримінального права та процесу. ННІ права. ДПУ, м. Ірпінь. 2025. 168с. [Електронне видання у pdf-форматі]

За загальною редакцією Дідківської Г.В., завідувача кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету, доктора юридичних наук, професора

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету
(Протокол № 10-1 від 6 червня 2025 року)

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету
(Протокол № 22 від 10 червня 2025 року)

Матеріали, подані учасниками Міжнародної науково-практичної конференції «**Актуальні питання реформування кримінального законодавства в Україні в умовах воєнного стану**» за наступними тематичними напрямками:

- ❖ Кримінальна процесуальна та криміналістична діяльність в Україні в умовах воєнного стану
- ❖ Сучасний стан та розвиток кримінальної, кримінально-виконавчої, кримінологічної політики в Україні
- ❖ Імплементация європейських стандартів в систему кримінального процесу, кримінального права, кримінології та криміналістики в Україні

Матеріали подані та укладені у Збірнику в авторській редакції. За достовірність фактів, посилань, стилістичне та орфографічне оформлення поданих матеріалів, відповідальність несуть автори наукових тез та їх наукові керівники. Висловлені думки авторів можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії і не покладають на неї жодних зобов'язань. Переклади і передруки дозволяються лише за згодою авторів.

Колб Олександр Григорович

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету

Автобіографічна довідка

ОСВІТА

❖ У 1987 році Колб О. Г. закінчив Київську вищу школу МВС за спеціальністю «правознавство» та отримав кваліфікацію «юрист».

❖ У 1997 році в Спеціалізованій вченій раді Національної академії внутрішніх справ України Колб О. Г. захистив дисертацію на тему «Профілактика правопорушень серед неповнолітніх у слідчих ізоляторах МВС України» та здобув науковий ступінь кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, а у 2008 році у Київському національному університеті внутрішніх справ – дисертацію на тему «Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам» та здобув науковий ступінь доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08.

❖ У липні 2008 року Колб О. Г. отримав вчене звання «професор».

ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ:

❖ Член Спілки юристів України, Спілки «Союз-Чорнобиль»

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ:

МОНОГРАФІЇ

1. Кримінально-правова охорона соціального та пенсійного страхування / В.С. Кошевський, П.А. Воробей, А.В. Савченко, О.О. Семенюк, О.Г. Колб: Монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 154 с

2. Запобігання злочинам, що вчиняються персоналом ДКВС України у сфері виконання покарань: монографія / А.В. Савченко, О.Г. Колб, В.Я. Конопельський та ін.; за заг. ред. д.ю.н., проф., члена-кореспондента НАПрУ Коваленка В.В. Луцьк: ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2017. 526 с.

3. Виконання та відбування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (за матеріалами органів пробації): монографія / Г. В. Житник, О. Г. Колб, Ю. С. Левченко; за заг. ред. О. М. Джузи. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 151 с.

4. Релігійні організації та релігійне виховання як учасник кримінально-виконавчих правовідносин: монографія / М.І. Жолтані, О. Г. Колб, І. М. Копотун. Київ: Кандиба Т. П., 2018. 190 с.

5. Сексуальне насильство щодо дітей: кримінологічний аналіз: монографія / О. М. Гумін, С. В. Романцова, Л. І. Сопільник, О. Г. Колб, С. В. Якімова. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. 260 с.

6. Виконання покарання у виді позбавлення волі: монографія / Гумін О. М., Колб О. Г., Стаднік В. В. та ін. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. 240 с.

7. Кримінальна відповідальність за несанкціоноване втручання в роботу ЕОМ: монографія / Ю. А. Бельський, А. В. Савченко, О. Г. Колб та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 264 с.

8. Національна поліція України як суб'єкт кримінологічного запобігання вчиненню молоддю насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи: монографія / О. М. Гумін, Н. І. Сподарик, Р. Л. Сопільник, О. Г. Колб, С. В. Якімова; за науковою редакцією к.ю.н. Н. І. Сподарик. Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2019. 320 с.

SCOPUS I WEB OF SCIENCE ТА ЗАРУБІЖНІ ВИДАННЯ ЗАРУБІЖНІ КОЛЕКТИВНІ МОНОГРАФІЇ:

1. Kolb, A. Borovyk. Motives for committing corruption-related crimes and other criminal acts in penal enforcement of Ukraine: monograph. Riga. Latvia: International Book Market Ltd., 2019. 360 p.

2. Kolb, I. Kopotun, R. Kolb. Feature of investigation of crime created in places of imprisonment: monograph. Trenčín: Condor Publishing House. 2019. 226 pp

3. Kolb, A. Borovyk. Pre-trial investigation of crimes committed in the places of imprisonment: monograph. Riga: Izdevniecība "Baltija Publishing". 2020. 304 p.

4. Колб О. Г., Дучимінська Л. М., Колб Р. О. Національна безпека України: поняття, зміст, проблеми забезпечення та шляхи їх вирішення. Діалектологія: монографія. Під заг.ред. І. М. Копотуна, С. В. Петкова. Куновіце: Академія ГУСПОЛ: 2020, Т. 2 с. 38-57

5. Колб О. Г., Пирожик О. В., Дучимінська Л. М., Колб Р. О., Кухарчук Д. С. Про зміст і соціально-правову природу деяких джерел, що посягають на національну безпеку України. Діалектологія: монографія. Під заг.ред. І. М. Копотуна, С. В. Петкова, Р. Polian. Куновіце: Академія ГУСПОЛ: 2020, Т. 3. С. 78-116.

6. Kolb, A. Borovyk. Theoretical and practical problems of application in Ukraine of actions of physical force, special means and weapons to convicted, imprisoned: Riga: Izdevniecība "Baltija Publishing", 2021. 736 p.

ПУБЛІКАЦІЇ В ЗАРУБІЖНИХ ВИДАННЯХ:

1. Колб О. Г., Коваленко В. В. Про деякі методологічні аспекти досліджень діяльності релігійних організацій у сфері виконання покарань

України. Knowledge. Education. Law. Management. Nauka. Oswiata.Prawo. Zarzadzanie. Kelm. 2018.- №2 (22). с. 88-96

2. Колб О. Г., Богатирьов А. І. Пенітенціарна віктимологія про жертву злочину в місцях несвободи. Knowledge. Education. Law. Management. Nauka. Oswiata.Prawo. Zarzadzanie. Kelm. 2018. № 1 (21). с. 86-93

3. О. Batyuk. On the contents of the activities of some participants of criminal-executive relations in Ukraine. TeKa kom.prav. OL.PAN. t. XI. 2018, nr. 1. 129-134. p.

4. Колб О. Г., Колб І. О. Про правові засади застосування заходів фізичної сили і спецзасобів до засуджених у виховних колоніях в Україні. Knowledge. Education. Law. Management. Nauka. Oswiata. Prawo.zarzadzanie. Kelm. 2018. №3 (23). с. 77-82.

5. Колб О., Мисків Т. Про деякі тенденції вчинення злочинів у сфері виконання покарань України. Knowledge. Education. Law. Management. Nauka. Oswiata. Prawo.zarzadzanie. Kelm. 2018. №4 (24). С. 177-193.

6. Колб О. Г., Боровик А. В. Щодо змісту поняття «оперативно-розшукова діяльність в колоніях». Jurnalul juridic national: teorie și practică. 2019. №3. Ч. 1. С. 128-131.

ІНШІ ВИДАННЯ, ЯКІ ВКЛЮЧЕНІ ДО НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗ SCOPUS ТА WEB OF SCIENCE:

1. Kolb Oleksandr, Kvasha Oksana, Nykyforchuk Dmytro, Pryputen Dmytro, Khutorianskyi Oleksandr. Forensic description of violent offences for profit / Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues, Volume 23 (2). 2020. Retrieved from <https://www.abacademies.org/articles/Forensic-description-of-violent-offences-for-profit-1544-0044-23-2-472.pdf> (авторський внесок 20%) (Scopus)

2. Oleksandr Kolb, Andrii Borovyk, Yaroslav Likhovitskyu, Roman Tomma. Problems of classification of criminal offenses related to corruption/ Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues, Volume 23 (4). 2020. Retrieved from: <https://www.abacademies.org/articles/Problems-of-classification-of-criminal-offenses-related-to-corruption-1544-0044-23-4-511.pdf> (авторський внесок 20%). (Scopus)

3. Petro P. Pidyukov, Alexander G. Kolb, Oleh V. Batiuk, Ihor H. Kudria, Larysa S. Tarasiuk. National security policy: Changing priorities in the face of the COVID-19 threat. CUESTIONES POLÍTICAS Vol. 39 N° 69 (Julio – Diciembre 2021): 756-773. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3969.47>(авторський внесок 20%).(Web of Science)

ФАХОВІ ВИДАННЯ

1. Колб О., Попельнюк Т. Про деякі змістовні елементи поняття кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань України. Право і суспільство. Дніпро: ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2018. № 6. Ч. 2. С. 156–162

2. Колб О. Г. Про деякі особливості застосування в Україні заходів приборкання до неповнолітніх, позбавлених волі. Вісник пенітенціарної асоціації України. Київ: ФОП Кандиба Т. П., 2018. №2 (4). С. 125-130.

3. Колб О. Г., Годлевська-Коновалова А. В. Щодо необхідності прийняття в Україні нового кримінального кодексу. Вісник пенітенціарної асоціації України. Пенітенціарна асоціація України; Науково-дослідний інститут публічного права. Київ: ФОП Кандиба Т. П., 2018. №3 (5). С. 75-82.
4. Колб О. Г., Присяжнюк Л. М. Про деякі змістовні елементи запобіжної діяльності в Україні. Право. Ужгород: Ужгородський національний університет. 2018. №53. Т. 2. С. 71-73
5. Колб О. Г., Колб І. О. Про деякі історичні аспекти реформування сфери виконання покарань. Вісник пенітенціарної асоціації України. Пенітенціарна асоціація України; Науково-дослідний інститут публічного права. Київ: ФОП Кандиба Т. П., 2018. №4 (6). С. 137-145)
6. Колб О. Г., Дучимінська Л. М. Про деякі обов'язки державних органів, що пов'язані із виконанням покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю щодо засуджених у сфері пенсійного та соціального законодавства України. Вісник національного університету "Львівська політехніка". 2019. Вип. 23. С. 83-93.
7. Колб О. Г., Колб І. О. Про правові засади застосування в Україні заходів вгамування до засуджених, позбавлених волі. Право України. 2019. № 7. С. 66–77.
8. О. Колб, О. Махніцький. Зміст громадського контролю у сфері виконання покарань України. Вісник пенітенціарної асоціації України. Пенітенціарна асоціація України; Науково-дослідний інститут публічного права. Київ: ФОП Кандиба Т. П., 2019. №3 (9). С. 223-230
9. Колб О. Г., Дучимінська Л. М. Про деякі обов'язки державних органів, що пов'язані із виконанням покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю щодо засуджених у сфері пенсійного та соціального законодавства України. Вісник національного університету "Львівська політехніка" Серія: юридичні науки. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. Вип. 6. №23. С. 83-92.
10. Колб О. Г., Никифорчук Д. Й. Зміст оперативно-розшукової діяльності у колоніях. Вісник національної академії прокуратури. 2019 (4). С. 86–96.
11. Колб О. Г., Дучимінська Л. М. Іноземне інвестування як одне із джерел наповнення бюджету Пенсійного фонду України та шляхи запобігання правопорушенням у цій сфері Вісник пенітенціарної асоціації України. Пенітенціарна асоціація України; Науково-дослідний інститут публічного права. Київ: ФОП Кандиба Т. П., 2019. №4 (9). С. 135-145
12. Колб О. Г., Гумін О. М. Про деякі кримінологічно значущі ознаки злочинів проти довілля Право. Ужгород: Ужгородський національний університет. 2020. №60. С. 147-150
13. Колб О. Г., Дучимінська Л. М. Сучасна політика у сфері виконання покарань України: зміст та особливості. Вісник пенітенціарної асоціації України. Київ: ФОП Кандиба Т. П., 2020. №1 (11). С. 55-64

14. Колб О. Г., Дучимінська Л. М. Про деякі особливості реалізації на практиці та забезпечення національної безпеки України. Вісник пенітенціарної асоціації України. Київ: ФОП Кандиба Т. П., 2020. №2 (12). С. 103-109
15. Колб О. Г., Боровик А. В. Поняття мотивів корупційних кримінальних правопорушень, які вчиняються у сфері виконання покарань України. Держава та регіони. Класичний приватний університет. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика». 2020. №2 (68). С. 124-129
16. Колб О. Г., Колб Р. О. Нормативно-правові неузгодженості та суперечності інформаційної діяльності – одна із загроз національної безпеки України. Вісник Пенітенціарної асоціації України. Київ: ФОП Кандиба Т. П., № 3 (13). С. 90-97.
17. О. Колб, Л. Горбач. Про деякі проблемні аспекти діяльності із забезпечення національної безпеки окремих сил сектора безпеки та оборони України. Юридичний вісник. НУ «Одеська юридична академія». Одеса: ВД «Гельветика», 2020. С. 33-38. DOI: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i5.1999>
18. Колб О. Г., Пирожик О. В. Депутатське «волонтерство» як корупційний чинник в органах місцевого самоврядування та одна із загроз національній безпеці України. Вісник пенітенціарної асоціації України. 2020. № 4(14). С. 22-33.
19. Колб О. Г., Дучимінська Л. М. Корупція як одна із загроз національній безпеці України. Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра. 2020. № 1(7). С. 14-22.
20. Колб О. Г., Кухтей Р. А. Про деякі уроки Чорнобильської катастрофи у контексті діяльності по забезпеченню національної безпеки України. Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика. Маріуполь: Донецький юрид.ін-т МВС України. №1 (1). 2021. С. 95-99.
21. Колб О. Г., Дучимінська Л. М. Про змістовні елементи поняття «національна безпека України». Держава та регіони. Класичний приватний університет. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика». 2020. № 4(70). С. 24-28.
22. Колб О. Г., Колб Р. О. Про актуальність у сучасних умовах дослідження проблем, що стосуються забезпечення національної безпеки України. Право і суспільство: науковий журнал. 2020. №5. С. 161-164.
23. Колб О. Г. Теоретико-прикладні засади кримінально-виконавчої психології: Рец. на кн.: Академічний курс кримінально-виконавчої психології: підручник / за заг. ред. Т.А. Денисової. Чернігів: ПВК Десна, 2019. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ: наук. журн. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. №1(118). С. 150-151
24. О. Г. Колб, Н. Г. Бендовський. Про деякі напрями діяльності, що стосується національної безпеки України. Держава та регіони. Науково-виробничий журнал. Серія: ПРАВО, 2021. № 2 (72). С. 82-87.

25. Колб О. Г., Про деякі концептуальні засади виконання покарань у виді позбавлення волі. Вісник пенітенціарної асоціації України. 2021. № 1(15). С. 157-159.

26. Колб О. Г., Пирожик О. В., Щодо змісту понять «інформаційна зброя» та «інформаційний тероризм» – як джерел посягань на національну безпеку України. Вісник пенітенціарної асоціації України. 2021. № 1(15).С. 39-48.

НАГОРОДИ ТА ВІДЗНАКИ:

❖ за вагомі досягнення в державній, громадській, навчальній та науковій діяльності Колбу О. Г. присвоєно звання Заслужений юрист України;

❖ нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня; Грамотою Верховної Ради України; відомчими нагородами МВС України; Державної кримінально-виконавчої служби України та Державної прикордонної служби України, а також найвищими нагородами Союзу юристів України, Спілки Чорнобиль та іншими нагородами громадських та державних організацій (обласних державних адміністрацій, обласних рад, наукових установ, т. ін.).

❖ Має статус ліквідатора аварії на ЧАЕС I-ї категорії, інваліда війни II-ї групи та ветерана органів внутрішніх справ.

Ibrahimzadeh Elshad Rafiq oğlu
Ukrayna Azərbaycanlıları Radası,
Director, PhD

CYBERCRIME PREVENTION LEVELS

It is seen that today the modern strategy of state mechanisms for the improvement of information systems should help to reduce the level of cybercrime and to create the basic principles of national motivation for counteraction to cybercrime at all levels.

Prevention of cybercrime at all levels covers national measures of economic, political, educational and other nature, as well as a set of special measures aimed at effective counteraction to crime.

Given that cybercrime is international in nature, the integration of national legislation is important.

In a number of interstate normative legal acts, it is recognized that cybercrime today poses a threat not only to the national security of the individual state, but is threatened by humanity as a whole. That is why this problem is given considerable attention in many states [1; 2; 2; 3].

Analyzing the experience of police in many countries in the field of cybercrime, it should be noted that this area is ensured by such main ways as the imposition of additional functions on existing police units or the creation of special units. The creation of special police units in the field of counteraction to cybercrime is practiced in many countries of the world: Australia, Belgium, Great Britain, Denmark, Estonia, India, Canada, Malaysia, Netherlands, Germany, Norway, Poland, USA, Switzerland, Sweden and many others. Among the main functions of these units are: — monitoring of cyberspace for the purpose of identifying cybercrime, viruses or harmful software. clients' personal information, etc. For example, in India, cybercrime investigation units can be attracted to professional hackers. It should be noted that during the investigation of cybercrime, considerable attention is paid to the help of the victim in the restoration of damaged or lost information, take all necessary measures to preserve the evidence in the case [4, p.193].

The current problem of prevention of cybercrime is a complex multi -level problem that all countries of the world should solve together.

It is seen that both the laws of Ukraine and other normative documents in the field of cybersecurity must correspond to the current level of development of information without cavity technologies. To this end, it is necessary to carry out consistent activities to improve legislation, which controls the dissemination of information on the Internet.

One of the priority areas is the organization of interaction and coordination of efforts of law enforcement agencies, special services, judicial system, providing them with the necessary material and technical base, as well as the development of public-private partnership [5].

The European Union has made a lot of efforts to agree on the legislation to prevent cybercrime operating in its territory. In particular, “NO2000/31/31/EC of the European Parliament and the Council on some legal aspects of information community services, such as e-commerce in the domestic market; Framework for the Council of the European Union 2000/41/JHA on the fight against fraud and falsification of non-cash payment means”[6].

The current stage of civil society formation is determined by the entry of Ukraine into the community of leading technologically developed countries of the world, to the global information space. That is why we have to use the experience of countries that already have quite serious developments in the field of counteraction to cybercrime [7, p.225],

Given the danger of cybercrime, the tendency of its spread within the UN is regularly conducted symposiums to prevent cybercrime. As one of the areas, experts point out software methods of information protection in computer systems of collective use by improving the automatic control system. Advanced technologies are directed to the counteraction of this crime at the state and international levels.

Effective counteraction to cybercrime requires more effective and effective cooperation between law enforcement agencies from different countries, including within Interpol [8, p.523-535].

It should be noted that improvement at the level of international legal support for the prevention of cybercrime in Ukraine should take place taking into account the national cultural, historical, socio-economic characteristics of the country on the basis of a detailed scientific analysis of international legislation and the experience of other countries in the field of counteraction to cybercrime in order to protect the state.

REFERENCES

1. Appeal Protocol to the Cybercrime Convention concerning the criminalization of racist and xenophobic actions committed through computer systems: from 28s. 2003; Ratif. Ukraine August 21. 2006 [Electronic resource]. - Access mode: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_687.

2. Convention [UN] Against Transnational Organized Crime: Ad. Resolution 55/25 Gen. Assembly from November 15. 2000; Ratif. with reservations and statements by the Law of Ukraine of Feb 4. 2004 NO1433-15 [Electronic resource]. - Access mode: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789.

3. Consication of the information and law of the work, which is concerned with "information community service": Ets no 180 on 4 oct. 2001 - [Electronic resource]. -M access: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_559.

4. Yen R. Yu. Experience of foreign countries in the field of cybercrime investigation / Ruslan Sen // Current issues of law enforcement agencies in the field of counteraction to cybercrime: materials of inter-nar. scientific-practical. Conf., Kharkiv, November 12. 2014 / Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kharkiv. Nat. Univ. affairs. - Kharkiv: Human Rights, 2014. -C.192–194.

5. https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/15_11_2017/pdf/22.pdf

6. Dvenadztatny Congress Organization of the Obseminne Nativ on the Presentation of Claims and Criminal Luddy (Salvador, Brazilia, 12-19 Apr. 2010): a/cjnf.213/1 [Electronic resource]. –M access: <http://www.un.org/ru/conf/crimecongress2010/>.

7. Lipkan VA Information security of Ukraine in the conditions of European integration: textbook. a manual. / VA Lipkan, Yu.E. Maksimenko, VM Zhelykhovsky. - Kyiv: KNT, 2006. –280 pp. - (Series: National and International Security).

8. Cybercrime in Ukraine: Legal and Organizational Principles: Educ. a manual. / [O. E. Kodin, VM Butuzov, VV Vasilevich, etc.]. - Kyiv: Scythian, 2012 728 p.

Антипов Володимир Іванович
кандидат юридичних наук,
професор, професор кафедри
кримінального права та процесу
Державного податкового
університету

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ПРОДАЖУ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ПІД ВИДОМ ТОВАРІВ (ПРЕДМЕТІВ) ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ

Законом України від 24 березня 2022 р. Кримінальний кодекс України доповнено статтею 201-2 «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги».

Станом на 15 березня 2025 р. Єдиний державний реєстр судових рішень (ЄДРСР) містить 44 вироків за частиною 3 статті 201-2 КК України. Їх аналіз свідчить, що практика застосування ст. 201-2 КК має певні проблеми. Зокрема, це стосується кримінально-правової кваліфікації з врахуванням такої ознаки складу кримінально правопорушення, як предмет злочину. (Використовується категорія «злочин» тому, що далі аналізується судова практика у справах, де діяння кваліфіковані за частиною 3 ст.201-2КК).

За кримінальним правом України предмет злочину – це будь-які речі матеріального світу, із визначеними властивостями яких кримінальний закон пов’язує наявність в діях особи ознак конкретного складу злочину. [1, с.89] Обвинувачення та засудження особи за вчинення кримінального правопорушення, до складу якого законодавцем включено певний предмет, можливо якщо доказано, що в конкретному випадку вчинення відповідного діяння такий предмет (зброя, наркотичний засіб тощо) дійсно був наявний.

Статтею 201-2 КК передбачена відповідальність за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Одним з діянь, що вказані у

ч.1 ст.201-2 КК, є продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги. Відтак продаж лише зазначених товарів (предметів) утворює склад цього злочину. І навпаки – продаж будь-яких товарів (предметів), що не належать до гуманітарної допомоги, не може бути кваліфікований за ст.201-2 КК. Тому важливо дослідити – що саме і за якою процедурою дозволяє відносити конкретні товари (предмети) до гуманітарної допомоги. Зосередимо увагу на таких товарах (предметах) гуманітарної допомоги, як транспортні засоби, що ввезені на територію України із зарубіжних країн.

Слід зазначити, що станом на 18 березня 2025 р. за даними ЄДРСР серед загальної кількості (44) вироків за ст.201-2 КК більшість (30) стосуються продажу транспортних засобів ввезених на територію України. Однак в цих вироків (за виключенням одного) не наводяться аргументи (докази), того що проданий обвинуваченою особою конкретний транспортний засіб дійсно є гуманітарною допомогою. Суди обмежуються формальною констатацією: «ввезені на територію України у якості гуманітарної допомоги транспортні засоби»; «усвідомлюючи, що вказані транспортні засоби являються гуманітарною допомогою» тощо.

Особливістю такого предмету цього злочину, як гуманітарна допомога, є те, що він має дві пов'язані, але різні ознаки, – фактичну та юридичну, що визначені Законом України від 22 жовтня 1999 р. № 1192-XIV «Про гуманітарну допомогу». Фактична ознака: «гуманітарна допомога – цільова адресна безоплатна допомога у грошовій або натуральній формі» (пункт 2 ст.1 Закону № 1192-XIV). Юридична ознака: «визнання товарів (робіт, послуг) гуманітарною допомогою здійснюється спеціально уповноваженими державними органами з питань гуманітарної допомоги у кожному конкретному випадку» (частина 1 ст.6 Закону № 1192-XIV). Уточнення юридичної ознаки товарів гуманітарної допомоги здійснено постановою Кабінету Міністрів України від 05 вересня 2023 р. № 953 «Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану», якою затверджений Порядок пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану.

Зміст вказаного Закону № 1192-XIV, а також постанови КМУ № 953 та затвердженого нею Порядку, а також аналіз матеріалів відповідної судової практики, дозволяють дійти двох висновків. Перший – щодо учасників діяльності з отримання, перевезення, передачі та використання транспортних засобів в якості гуманітарної допомоги. Другий – щодо механізму (етапів) такої діяльності.

1. Учасники діяльності з отримання, перевезення, передачі та використання транспортних засобів, наданих від закордонних донорів в якості гуманітарної допомоги.

Донор гуманітарної допомоги (Донор) – юридична особа (створена та зареєстрована відповідно до законодавства іноземної держави) або фізична особа (що перебуває за межами України), які добровільно надають гуманітарну допомогу отримувачам гуманітарної допомоги в Україні.

Отримувач гуманітарної допомоги (Отримувач) – юридична особа, визначена у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку отримувачем гуманітарної допомоги. Особа набуває статусу отримувача з моменту автоматичної реєстрації в Єдиному реєстрі отримувачів гуманітарної допомоги, яка здійснюється шляхом присвоєння отримувачу номера отримувача гуманітарної допомоги. У випадках, коли гуманітарна допомога у вигляді транспортних засобів, що надходять у період здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, безпеки населення та захисту інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, призначена безпосередньо для державних органів, які входять до складу сектору безпеки і оборони України, а також для військовослужбовців, зазначені органи та військовослужбовці мають статус Отримувачів, а з моменту використання таких транспортних засобів – і статус Набувача.

Набувач гуманітарної допомоги (Набувач) – юридична або фізична особа, яка потребує допомоги і якій вона безпосередньо надається від Отримувача.

Представник – особа, якій Донор передає гуманітарну допомогу для доставлення її на територію України та передачі Отримувачу.

Уповноважена особа – особа, уповноважена Отримувачем на передачу гуманітарної допомоги Набувачу.

«Донор», «Отримувач», «Набувач» – терміни, що визначені у статті 1 Закону № 1192-XIV. «Представник», «Уповноважена особа» – терміни, що зустрічаються у вивчених вироках.

2. Механізм (етапи) отримання, перевезення, передачі та використання транспортних засобів в якості гуманітарної допомоги від закордонних донорів.

Етап 1. Донор передає Представнику транспортний засіб з цільовим призначенням для захисту від збройної агресії.

Етап 2. Представник перевозить транспортні засоби через митний кордон на територію України із заповненням Декларації про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою за формою, що затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 953. На період воєнного стану транспортні засоби визнаються гуманітарною допомогою за декларативним принципом без прийняття відповідного рішення спеціально уповноваженими державними органами з питань гуманітарної допомоги. До 1 квітня 2024 р. було передбачено заповнення зазначеної Декларації у паперовому вигляді, а після – в електронній формі через єдиний державний інформаційний веб-портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» або через автоматизовану систему реєстрації гуманітарної допомоги із зазначенням унікального коду гуманітарної допомоги, який надається автоматизованою системою реєстрації гуманітарної допомоги. Внесення інформації про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою, до автоматизованої системи та присвоєння унікального коду гуманітарної допомоги засвідчує факт визнання транспортного засобу гуманітарною допомогою.

Етап 3. Представник доставляє і передає Отримувачу автомобіль як гуманітарну допомогу.

Етап 4. Уповноважена особа передає товар Набувачу із заповненням Акту приймання-передачі транспортного засобу, що є гуманітарною допомогою (додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 10 травня 2022 р. № 5840).

Етап 5. Набувач використовує товар за цільовим призначенням.

Слід зазначити, що схема може мати непринципові відмінності від наведено вище варіанту. Наприклад, Представник може доручити перевезення транспортного засобу через митний кордон третій особі – перевізнику. Також може бути відсутня Уповноважена особа, – якщо автомобіль Набувачу передає безпосередньо керівник юридичної особи-Отримувача.

Однак, в будь-якому варіанті – після Етапу 1 з'являється підстава визнати транспортний засіб гуманітарною допомогою фактично, а на Етапі 2 транспортний засіб набуває статусу товару гуманітарної допомоги юридично. Після цього на наступних етапах можливі та на практиці дійсно вчиняються суспільно небезпечні дії – продаж товару гуманітарної допомоги.

Так, Представник не доставляє і не передає Отримувачу транспортний засіб (етап 3), а натомість вчиняє продаж товару гуманітарної допомоги.

Приклад з матеріалів судової практики. «7.12.2023 року ОСОБА_4, діючи за попередньою змовою з ОСОБА_5, з метою отримання прибутку, достовірно знаючи, що транспортний засіб марки Mercedes-Benz ML 270, 2003 року випуску, номерний знак іноземної реєстрації НОМЕР_12, він код - НОМЕР_1 ввезений на територію України як гуманітарна допомога, перебуваючи у м. Ромни, Сумської області, продали його військовослужбовцю Збройних Сил України ВЧ НОМЕР_14 ОСОБА_7 за 3800 доларів США». [2]

Уповноважена особа (або безпосередньо Отримувач) не передає Набувачу транспортний засіб (етап 4), а натомість продає його третім особам.

Приклад з матеріалів судової практики. «Розпорядник Благодійної організації Благодійний фонд «Імені Ігоря Кефелі» - ОСОБА_8 ... разом з військовослужбовцем ОСОБА_4, за попередньою змовою з ОСОБА_5 здійснили пошук покупця автомобілів шляхом надання оголошень на інтернетресурси «ОЛХ», «АвтоРІА», «РСТ», щодо реалізації автомобілів. Надалі на виконання свого кримінально-протиправного умислу 20.11.2023 близько 18 год. 20 хв., ... здійснили продаж транспортних засобів «Nissan X-Trail», 2003 року випуску... та «Hyundai Santa Fe», 2008 року випуску, ... за грошові кошти в сумі 11 600, 00 доларів США». [3]

Звертає на себе увагу те, що в наведених та майже в усіх інших наявних в ЄДРСР вироках за ч.3 ст.201-2 КК, коли предметом злочину виступає транспортний засіб, ввезений на територію України із закордону, відсутні посилення на обставини (докази), без яких неможливо вважати доведеним, що транспортні засоби дійсно є товаром (предметом) гуманітарної допомоги. А саме, відсутні посилення на:

– відомості про донора, який надав транспортний засіб. Лише в одному з 30-ти вироків, якими особи засуджені за продаж транспортних засобів як товарів гуманітарної допомоги, вказані конкретні дані про Донора (підприємство UAB IC Logistics (ідентифікаційний номер: 300636663, адреса: Kupitskio g.23, Utena LT2836, Lithuania Vilniaus g. 18, Utena, LT-28248). [4] В інших випадках транспортні засоби виникали на державному кордоні з нічого і не від кого. Наприклад, «... за невстановлених досудовим розслідуванням обставин, у невстановлений час, організував прибуття транспортних засобів до місця перетину державного кордону» [5];

– відомості про номер та Q-код Декларації про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою. В деяких вироків відсутні навіть згадки про наявність Декларації як такої [див.: 6];

– відомості про реєстрацію транспортного засобу в автоматизованій системі реєстрації гуманітарної допомоги;

– унікальний код гуманітарної допомоги в автоматизованій системі реєстрації гуманітарної допомоги.

Зрозуміло, що оскільки судовий розгляд досліджуваних нами кримінальних проваджень здійснювався на підставі угод про визнання винуватості, а також в порядку передбаченому ч. 3 ст. 349 КПК України, це обмежувало суди в дослідженні доказів. Однак, формулюючи обвинувачення, яке визнано судом доведеним, слід дотримуватися приписів п. 2 ч. 3 ст. 374 КПК України та зазначати ознаки/посилання, які дозволяють віднести ввезений транспортний засіб до предмету злочину, передбаченого ст. 201-2 КК.

Відсутність у вироків навіть згадки про існування донора, що надав гуманітарну допомогу у вигляді транспортних засобів, змушує припустити, що донора відсутній, а відтак відсутні фактичні ознаки предмету злочину – гуманітарна допомога, як цільова адресна безоплатна допомога у натуральній формі. Додатковою підставою для такого припущення слугує той факт, що в деяких вироків суди прямо вказували, що транспортні засоби були ввезені в Україну не як гуманітарна допомога, а «під виглядом гуманітарної допомоги».

Наприклад, «... невстановлені слідством особи здійснили ввіз 3 автомобілів марок «BMW X5» 2004 р.в., «Hyundai SantaFe» 2006 р.в., «Mercedes Benz ML 270» 2004 р.в. під виглядом гуманітарної допомоги для потреб ЗСУ. ... ОСОБА_6 здійснила їх продаж ОСОБА_7 за грошові кошти, в результаті отримавши прибуток на загальну суму 15 000 доларів США»». [7]

Більш того, є випадки засудження за ч.3 ст.201-2 КК, коли у тексті вироків не тільки відсутні згадки про донора, декларацію, автоматизовану систему, унікальний реєстраційний номер, а замість цього вказано, що обвинувачений сам з метою наступного перепродажу купив за кордоном транспортні засоби, сам провіз їх на територію України і сам продав.

Наприклад, «... обвинувачений ОСОБА_4 показав, що вказані в обвинувальному акті чотири автомобілі він придбав за кордоном за власні кошти. Для цього він на сайтах оголошень за кордоном, зокрема в Литві,

підшукував автомобілі, після чого домовлявся з власниками цих автомобілів про укладення договору купівлі продажу і укладав такі договори. Автомобілі купував за власні кошти. Перемістивши автомобілі на територію України продавав їх підшуканим в мережі Інтернет покупцям військовослужбовцям з метою отримання прибутку. Всього виручив грошей на суму 21941,16 грн.».

[8]

Тобто обвинувачена особа тут виступає і донором гуманітарної допомоги і, одночасно, отримувачем цього цієї самої гуманітарної допомоги. При цьому геть не зрозуміло – як за таких обставин суд побачив ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст.201-2 КК, зокрема, предмет злочину.

Висновки. Відсутні ознаки кримінального правопорушення, передбаченого статтею 201-2 КК, коли транспортний засіб фактично (відсутність Донора) та / або юридично (відсутність належної реєстрації) не має статусу гуманітарної допомоги.

Якщо особа придбала за кордоном транспортний засіб і скористалася декларативним принципом визнання товарів гуманітарною допомогою з метою уникнення сплати митних платежів, в її діях наявні ознаки контрабанди акцизних товарів, тобто переміщення транспортних засобів поза митним контролем (з незаконним звільненням від митного контролю). Кримінально-правова кваліфікація – відповідні частини статті 201-3 Кримінального кодексу України (за наявності значного розміру та інших ознак складу цього кримінального правопорушення).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тацій В.Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві: монографія. – Х: Право, 2016. – 256 с.
2. Вирок Роменського міськрайонного суду Сумської області 12 вересня 2024 р., справа № 585/2034/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121610454> (дата звернення 18.03.2025).
3. Вирок Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області 20 серпня 2024 р., справа № 175/2588/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121164914> (дата звернення 18.03.2025).
4. Вирок Хмельницького міськрайонного суду Вінницької області 04 травня 2023 р., справа № 149/706/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110631030> (дата звернення 18.03.2025).
5. Вирок Таращанського районного суду Київської області 01 листопада 2023 р. № 379/1409/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114670124> (дата звернення 18.03.2025).
6. Вирок Жмеринського міськрайонного суду Вінницької області 20 лютого 2024 р. № 130/235/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117169163> (дата звернення 18.03.2025).

7. Вирок Корольовського районного суду м. Житомира 30 серпня 2024 р, справа № 296/4755/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121285612> (дата звернення 18.03.2025).

8. Вирок Маневицького районного суду Волинської області 24 липня 2024 р., справа № 157/64/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120559673> (дата звернення 18.03.2025).

Didkivska Galyna Vasylivna

Professor of the department of criminal
Rights and Process of the State Pedagogical
University,
Doctor of Sciences, Professor

INTERNATIONAL CYBERCRIME COUNTERACTION STANDARDS

At the present stage of development of society, the consequences of cybercrime are increasingly felt. Along with positive achievements, informatization is accompanied by negative criminogenic phenomena, which include cybercrime. This obliges the immediate creation of an effective system of combating this type of crime at an interstate level. For modern society, overflowing with aggression, the relevance of this problem is not in doubt. At the international level, a number of normative legal acts recognized that cybercrime threatens not only the national security of individual countries, but also the security of mankind and international law.

For many countries, including Ukraine, cybercrime is a sufficiently relevant phenomenon generated by the widespread introduction into the economic processes of modern information and telecommunication technologies. The characteristic features of criminal offenses in this area are: —The need for the widespread use of special knowledge in the detection and fixation of traces of criminal offenses in electronic form; - organization and cross -border; - high latency caused by the unwillingness of the private sector to inform such actions because of distrust of the potential of law enforcement agencies and unwillingness to recognize gaps in their security systems; - High level of technical capabilities of criminals.

Back in October 1999, at the European Council Summit in the Finnish city of Tampere, a presentation of the European Commission of the so-called framework decision under the name "Eurorope" was held, which was aimed at using the potential of new technologies with strengthening the protection of information (automated), electronic communication and communication systems. This framework decision contained the "Score Board) of the European Commission on the creation of a European space of security, freedom and law and order." The following concepts were also distinguished in the said document: "Information System", "Computer Data", "Legal Entity" and "Unauthorized Access to Database". This is due to the fact that modern crime in the field of information technology is one of the most developed socially dangerous encroachment. Its rapid increase in

prevalence, as well as the constant increase in its social danger and negative consequences, is undeniable.

Actual problems of international legal support of measures to counteract cybercrime and protection of cyberspace of European states at the legislative and institutional level were investigated by the following foreign scientists: T. Wing lo, Dina Siegel, Sharon I. Kwok, Martin Hrabalek, Marie Chene, Petrus C. Van Duyne, Nikos Passas, Gert Vermeulen and others.

Analyzing the international legal support of the measures of counteraction to cybercrime, it is seen that in foreign states a comprehensive system of state bodies and non-governmental organizations has been created, activities ensure the prevention of crime in the specified field. Such bodies are empowered to prevent crime in the field of modern technologies, as a result of which the system of measures to prevent cybercrime is largely implemented [1].

In addition, cybercrime is characterized by a high level of latency. According to various estimates, only 10-20% of such criminal offenses are known to law enforcement agencies [2].

Today, it is even difficult to imagine a state that does not protect its own foreign security sectors, improving them in accordance with technical development. No modern war, open or hybrid, occurs without the use of cyberattacks. Continuously leading states apply the latest measures to counteract threats in cyberspace, and mechanisms of cybersecurity are being improved [3, p. 155].

For our country, this issue is also important because Ukraine is at war.

Due to the overall spread of this negative phenomenon, the computer network has formed a separate world - cybercrime. Since virtual space is of a special character, computer technologies have facilitated the commission of criminal offenses of traditional nature (espionage, fraud, theft, personal insult (slander), the spread of pornography), and also contributed to the emergence of new types of criminal offenses (theft Phishing, cyber-terrorism (computer extremism), programs or data, mailing of letters (spam), creation of false online auctions, etc.) [4].

As we can see, in modern conditions, cybersecurity is one of the priority tasks of any state, since cybercrime has emerged from the control of the law enforcement agencies of one state and has become a global international problem of the present. This requires even more careful study of international experience in counteracting cybercrime, which can be quite effective for our country.

REFERENCES

1. Бодунова О.М. Запобігання злочинності у сфері інформаційних технологій: міжнародно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4. 2020. С. 246-248 URL: http://www.lsej.org.ua/4_2020/61.pdf
2. Maliy M., P. Bilenchuk in the new millennium. Who are they: cybercriminals, cybershachrai, cyber -terrorists? *Legal Bulletin*. URL : <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/kibersvit-u-novomu-tysyacholitti-htovony-kiberzlochynsi-kibershahrayi-kiberterorysty/>

3. Tavolzhansky OV Features of cybersecurity in the modern world: review of cybercrime prevention subjects. *Scientific and Information Bulletin of Ivano-Frankivsk University of King Danylo Haltsky's Law. Right series*. 2018. № 6 (18). P. 154–163.

4.URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/10-2016/01/amelin.pdf>

Лазебний Анатолій Миколайович

кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИКИ В УМОВАХ
ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА НОВИХ ЗАГРОЗ**

Сучасний світ стрімко змінюється під впливом науково-технічного прогресу. Ці зміни не оминають і сферу злочинності, породжуючи нові види протиправних діянь та вдосконалюючи існуючі. У цьому контексті криміналістика, як наука про закономірності підготовки, вчинення та приховування злочинів, а також про засоби і методи їх розкриття, розслідування та запобігання, стикається з низкою актуальних проблем, що потребують невідкладного вирішення [1].

Однією з ключових проблем є адаптація криміналістики до цифрової ери. Експоненційне зростання обсягів цифрових даних, що циркулюють у суспільстві, перетворює їх на важливе джерело доказової інформації у кримінальних провадженнях. Проте, виявлення, вилучення, аналіз та збереження цих даних становить значну складність. Мінливість, прихованість та можливість шифрування електронних слідів вимагають від криміналістів нових знань, навичок та технічних засобів. Розслідування злочинів, вчинених у віртуальному просторі, з використанням анонімних технологій, таких як криптовалюти та мережа Tor, ставить перед слідчими та експертами принципово нові завдання. Особливої уваги заслуговує проблема протидії злочинам, вчиненим з використанням штучного інтелекту або спрямованих на порушення роботи систем ШІ [3].

Іншою важливою проблемою є інтеграція новітніх технологій у криміналістичну практику. Геномна дактилоскопія, 3D-сканування місця події, системи розпізнавання облич, аналіз великих обсягів відеоданих та використання безпілотних літальних апаратів відкривають нові можливості для розкриття злочинів.

Проте, їх впровадження супроводжується низкою етичних та правових питань, пов'язаних із захистом персональних даних, правом на приватність та допустимістю отриманих доказів. Протидія кіберзлочинності виокремлюється як один з найбільш актуальних та складних напрямків діяльності криміналістів. Анонімність у мережі Інтернет, транскордонний характер кіберзлочинів та постійна еволюція кіберзагроз вимагають від фахівців не

лише глибоких технічних знань, але й налагодженої міжнародної співпраці. Не менш важливою є проблема підготовки висококваліфікованих криміналістичних кадрів. Сучасний криміналіст повинен володіти міждисциплінарними знаннями, поєднуючи юридичні, технічні та природничо-наукові компетенції. Забезпечення криміналістичних підрозділів сучасним обладнанням та програмним забезпеченням, а також організація постійного навчання та підвищення кваліфікації фахівців є критично важливими для ефективної боротьби зі злочинністю. Особливо слід наголосити на етичних та правових межах застосування криміналістичних методів. Дотримання прав людини під час проведення експертиз та слідчих дій, забезпечення захисту персональних даних, особливо біометричних, а також гарантування об'єктивності, прозорості та наукової обґрунтованості криміналістичних досліджень є фундаментальними принципами діяльності криміналістів [2].

Нарешті, актуальною залишається проблема поглиблення міждисциплінарної взаємодії. Ефективне розслідування сучасних злочинів часто вимагає залучення знань з психології, кримінального аналізу, соціології та інших наук. Інтеграція цих знань у криміналістичну практику може значно підвищити ефективність розкриття та розслідування злочинів.

Таким чином, криміналістика сьогодні перебуває на важливому етапі свого розвитку. Успішне вирішення актуальних проблем, пов'язаних з технологічною трансформацією, появою нових видів злочинів та необхідністю дотримання високих стандартів прав людини, є запорукою ефективної боротьби зі злочинністю та забезпечення правопорядку в суспільстві. Потребується комплексний підхід, що включає оновлення законодавчої бази, впровадження новітніх технологій, підготовку висококваліфікованих фахівців та посилення міжнародного співробітництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Івасишин Т.М., Бурлак О.С., Фединшмнець Р.М. Розвиток криміналістики в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал* № 2/2020. С. 28-30
2. Даль А.Л. Забезпечення прав і свобод людини під час здійснення негласних слідчих (розшукових) дій. *Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України*. Харків, 2019. С.92-95
3. Самойленко О. А. Типові криміналістичні засоби розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням криптовалют / О. А. Самойленко, К. В. Тітуніна. *Актуальні питання у сучасній науці*. № 7(13). 2023. С. 409-420. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-7\(13\)-409-420](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-7(13)-409-420)

Лисенко Володимир Васильович

доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН З ВИКОРИСТАННЯМ СХОВАНОК («ЗАКЛАДОК»)

Використання схованок («закладок») для збуту наркотичних засобів, психотропних речовин створює проблеми для належного оперативного документування та отримання доказової бази. Це пов'язано із тим, що відбувається дистанційне спілкування між особами та їх збут. Правопорушники використовують різноманітні месенджери для рекламування асортименту та збуту наркотичних засобів, психотропних речовин. В мережі Інтернет створюються відповідні анонімні канали, де можна замовити для вживання різноманітні наркотичні засоби та психотропні речовини. Там також можна вибрати зручне місце знаходження схованки, тобто наближене до місця проживання, роботи, відпочинку особи, яка замовляє їх.

Збут таким способом наркотичних засобів, психотропних речовин здійснюють організовані злочинні угруповання (групи) чи окремі особи. Судова практика свідчить, що схованки («закладки») використовуються для збуту як гуртових партій, так і для «доз» для осіб, які їх вживають.

Організовані групи чи злочинні організації у зазначеній сфері мають чітке розмежування злочинних ролей та певну ієрархію. Здебільшого відсутні безпосередні контакти із її учасниками, спілкування відбувається через використання різноманітних месенджерів. Окремі ланки таких груп не знають один одного і все організовано так, щоб вони ніколи не зустрічалися. Таким чином відбувається приховується зміст злочинної діяльності та її безпосередніх виконавців. Кожна із ланок злочинної діяльності виконує свої функції (виготовлення, фасування, перевезення, розкладання наркотичних засобів чи психотропних речовин у схованки тощо). Для приховування та «розірвання» змісту злочинної діяльності передавання наркотичних засобів іншій структурній ланці також відбувається з використанням схованок. В таких випадках складно встановити усіх учасників злочинної групи (організації), особливо їх керівників та організаторів. Такі злочинні групи в структурі мають спеціальних людей, які забезпечують безпеку її роботи, проведення контррозвідувальних заходів проти діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів.

Судова практика свідчить про участь у прикритті злочинної діяльності діючих співробітників правоохоронних органів. Їх призначенням є надання інформації про діяльність правоохоронних органів, попередження про

можливі спеціальні операції правоохоронних органів у сфері протидії обігу наркотиків тощо [1-3].

Доволі часто організовані злочинні групи (організації) знаходять безпосередніх виконавців збуту через об'яви в соціальних мережах чи месенджерах [4-5]. Для таких осіб наркотичні засоби чи психотропні речовини надсилаються з використанням поштових сервісів чи залишення у схованках.

Для правильного розуміння можливих доказів збуту наркотичних засобів чи психотропних речовин необхідно знати зміст такої злочинної діяльності. Правопорушники створюють в межах анонімні канали з їх реалізації, де зазначається наявний асортимент, вартість та територіальні межі поширення. «Споживачі» замовляють певний вид і кількість наркотичних засобів. У відповідь отримують дані стосовно того скільки треба перерахувати грошових коштів і на які рахунки. Оплата наркотичних засобів (психотропних речовин) здійснюється попередньо на різноманітні електронні гаманці, здебільшого криптогаманці (EasyPay, Paysera, Payoneer, Payeer, Global24, PayPal, AdvCash, Perfect Money, SettlePay Wallet тощо), що ускладнює, а інколи унеможлиблює встановлення осіб, які збувають такі засоби. Після оплати «споживачу» наркотичних засобів надсилаються дані геолокації знаходження схованки («закладки») та фотографія безпосередньо місця, для облегшення її знаходження.

Проблеми доказування збуту наркотичних засобів, психотропних речовин з використанням схованок («закладок») викликані складним механізмом вчинення злочину, а з іншої сторони, неналежною організацією роботи щодо збору, оцінки та використання доказів у ході розслідування. Як свідчить судова практика, найбільш проблемною стороною є реалізації даних оперативно-розшукової діяльності у матеріали кримінального провадження. Нерідко це відбувається шляхом зупинки на вулиці особи, щодо якої є дані про збут наркотиків і проведення особистого обшуку без фактичного її затримання в порядку ст. 208 КПК України. Поширеним є проведення обшуку під виглядом огляду місця події до відкриття кримінального провадження [6]. Обшук був проведений патрульними поліцейськими, в ході якого вилучені наркотичні засоби. Крім цього фактично був проведений обшук в квартирі під виглядом огляду місця події. Все це відбувалося до відкриття кримінального провадження [7].

Дані, що отримані у ході проведення огляду місця події, який фактично є обшуком, не можуть бути визнані допустимим доказом. В такому разі не було відкрито кримінальне провадження та не отримано дозвіл слідчого судді на його проведення. З цього приводу Верховний Суд висловив свою правову позицію, зміст якої полягає у тому, що є неприпустимим проведення огляду місця події під виглядом обшуку[8].

Вивчення судової практики засвідчило, що, здебільшого, слідчими не встановлюються канали надходження наркотичних засобів, психотропних речовин для їх подальшого збуту споживачам. Не встановлюються також дані суб'єктів, які надають послуги поштового сервісу щодо осіб., які надіслали

такі пересилання. Крім того, не провадяться заходи щодо контролю за вчиненням злочину щодо контрольованого постачання наркотичних засобів такими особами. Доволі часто в матеріалах кримінального провадження відсутні дані стосовно осіб, які отримували грошові кошти на банківські рахунки за збуті наркотичні засоби, не проводилися заходи щодо встановлення осіб, які отримували грошові кошти через перекази на електронні гаманці тощо. Судова практика свідчить про численні порушення порядку проведення обшуку і подальше визнання протоколу обшуку недопустимим доказом, що призводить до виправдувальних вироків та уникнення правопорушників від кримінальної відповідальності.

Висновки. Аналіз судової практики засвідчив про низку проблем в організації оперативного документування змісту злочинної діяльності, отриманні належних та допустимих доказів та використання їх у доказовому процесі. Поширеними є факти визнання недопустимими доказами протоколів огляду, під якими фактично приховується обшук, в тому числі особистий обшук, що проведені до відкриття кримінального провадження. Матеріали практики засвідчили, що у багатьох випадках відбувалась невдала реалізація матеріалів оперативно-розшукової діяльності через проведення оглядів місця події, місцевості, особистого обшуку осіб до відкриття кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. СБУ викрила групу зі 100 людей, яка займалася рейдерством і збутом наркотиків: до неї входили правоохоронці. [Електронний ресурс] URL : <https://tsn.ua/ukrayina/sbu-vikrila-grupu-zi-100-lyudey-yaka-zaymalasya-reyderstvom-i-zbutom-narkotikiv-do-neyi-vhodili-pravoohoroni-1652327.html>.
2. В Кременчуці викрили нарколабораторію, в якій екс-правоохоронці виготовляли 1 кг амфетаміну кожні 10 днів. [Електронний ресурс] URL : <https://poltava.to/news/54386/>.
3. Вирок Кременчуцького районного суду Полтавської області від 27 червня 2024 р. Справа № 536/1587/24. [Електронний ресурс] URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120047436>.
4. Вирок Дзержинського районного суду м. Харкова від 15 серпня 2019 р. Справа № 638/8173/19. [Електронний ресурс] URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83656448>.
5. Вирок Бердичівського міськрайонного суду Житомирської області від 23 лютого 2023 р. Справа № 274/3147/22. [Електронний ресурс] URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109177299>.
6. Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 29 грудня 2022 р. Провадження № 1-кп/127/248/21. [Електронний ресурс] URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108169431>.
7. Вирок Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 12 червня 2024 р. Справа № 607/11229/23. [Електронний ресурс] URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119665607>

8. Постанова Колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 7 червня 2018 р. Справа № 740/5066/15-к. [Електронний ресурс] URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74598730>

Нікітін Юрій Вікторович

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету, член Наукової ради Європейської асоціації наук з безпеки EUROPEAN ASSOCIATION for SECURITY

ЗЛОЧИНИ ЕКОЦИДУ ПІД ЧАС ВІЙНИ : ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ ТА МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ

Починаючи з кінця ХХ століття світове співтовариство, з метою убезпечення свого подальшого існування та розвитку, звернуло увагу на таке вкрай небезпечне явище, як екоцид. Термін екоцид (від грецького “olkos” - будинок та латинського - “caedo” - вбиваю) означає руйнацію, знищення споруд, житла, тваринного та рослинного світу, отруєння атмосфери чи водних ресурсів. Тобто він означає вчинення таких протиправних дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу, загрозу життєдіяльності яка незворотно негативно впливатиме на здоров'я людини, суспільства.

Світове співтовариство відреагувало Міжнародними угодами, зокрема Всесвітньою хартією природи 1982 р., Декларацією Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього природного середовища та розвитку 1992 р. та Орхуською конвенцією 1998 р., які започаткували системний механізм щодо запобігання та протидії негативному впливу на навколишнє природне середовище та здоров'я людини. Також були визначені засади участі громадськості у прийнятті тих чи інших рішень у сфері екології та судових процесах, які стосуються екоциду та довкілля у цілому.

Зроблений аналіз літературних джерел дозволяє визначити найбільш характерні ознаками екоциду, це :

1) . Діяння, які повністю або частково знищують популяцію хоча б одного системного виду біотиків.

2) . Знищення біотиків, яке може призвести до недоотримання більше половини населення країни необхідних сполук для виживання.

3) . Протиправні діяння, які призводять до забруднення радіонуклідами чи руйнування місцевості певного ландшафту, що спричинило значні екологічні та соціально-господарські збитки і як результат відселення населення з даного регіону.

4) . Такі діяння, які спричинили зміну характеристик довкілля, що вплинули на негативні екологічні наслідки та певні катаклізми безпечної життєдіяльності [1].

Аналізуючи вище зазначене можна наголосити, що певні критерії відмічаються і в Україні після воєнного вторгнення росії проти суверенної і незалежної України в лютому 2022 р.

За даними офісу Генерального прокурора України станом на жовтень 2023 року зафіксовано більше 265 воєнних злочинів проти довкілля та 14 щодо екоциду [2]. Дії росії спричинили в Україні значні екологічні наслідки, зокрема забруднення шкідливими речовинами значної частини території; гибель сільськогосподарських тварин, а також дельфінів та рибних ресурсів у Чорному та Азовському морях; руйнацію водоочисних споруд; суттєве пошкодження Національного наукового центру “Харківський фізико-технічний інститут” та ядерної підкритичної установки “Джерело нейтронів” і сховища ядерних матеріалів, що могло спричинити радіоактивне забруднення не тільки в Україні, а і в інших державах. І тут можна зазначити, що це не випадкові військові (протиправні) дії, а сплановані заздалегідь, з метою спричинення екологічної катастрофи на тій чи іншій території України.

Кримінальним кодексом України екоцид визнано кримінальним правопорушенням (ст. 441 КК). Зазначено, що кримінальна відповідальність за екоцид настає за : “масове знищення рослинного та тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу” [3]. Проект нового Кримінального кодексу України також стоїть на цій позиції [4].

З цього приводу і ООН неодноразово звертала не це увагу. Так, Конвенція ООН з морського права 1982 р. (ст. 194), Конвенція про охорону біологічного різноманіття 1992 р. (ст. 3), Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища і розвитку 1992 р. (ст. 2) наголошують, що згідно із Статутом ООН та принципами 21 Стокгольмської декларації обов’язком держав є забезпечення діяльності, яка здійснюється під їхньою юрисдикцією чи контролем, не завдати збитків навколишньому середовищу інших держав чи районів, що знаходяться поза межами національної юрисдикції.

Разом з тим, в міжнародному кримінальному праві екоцид поки не визначено як злочин. І це, на наш погляд, велика прогалина в законодавстві яку потрібно усунути в законодавчому порядку.

Кваліфікація злочину “екоцид” дозволяє вирішити питання - який саме злочин було вчинено та якими нормами цей злочин передбачено. А це в свою чергу дозволить притягнути до відповідальності, як на національному так і міжнародному рівні, винних осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Екологія : ймовірні критерії та приклади їхнього застосування на практиці. URL: [https:// epl.org.ua/announces/ekotsyd-jmovirni-kryteriyi-ta-pryklady-yih-zastosuvanny-na-praktytsi/](https://epl.org.ua/announces/ekotsyd-jmovirni-kryteriyi-ta-pryklady-yih-zastosuvanny-na-praktytsi/)

2. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://www.facebook.com/pggo.gov.ua/posts/pfbid0PY3ArFPX8SJUxqRBFwLURBrxxbmIWWk9ZQdNGDydSaHcJ4Ftcfixfrja7szhhCndI>

3. Науково-практичний коментар кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ : Юринком Інтер, 2018. 1104.

4. Текст проекту нового КК України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/02/26/kontrolnyj-tekst-projektu-KK-25-02-24.pdf>

Нікітін Денис Юрійович
кандидат юридичних наук,
Рахункова палата України

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Важливим аспектом існування будь-якої держави, забезпечення економічної та соціальної безпеки громадян, суспільства є бюджет держави. Він визначається адміністративно-державним устроєм країни. Бюджет є системою економічних відносин, виникнення яких пов'язано із формуванням, розподілом та використанням централізованих фондів державних фінансових ресурсів. Отже, бюджет є проявом використання фондів держави у грошовій формі. Основою бюджетної системи є бюджетні відносини, що, у свою чергу, є проявом загальнодержавних фінансових відносин. І протиправні дії які пов'язані із “Нецільовим використанням бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням” (ст. 210 КК України) або “Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону” (ст. 211 КК України) є на сьогодні кримінальними правопорушеннями і запобігання та протидія їм є першочерговою задачею як правоохоронних органів так і всіх заінтересованих суб'єктів.

Використання знань генезису бюджетної системи для розробки концептуальної бази протидії злочинності в бюджетній сфері дозволяє осмислити наявний історичний досвід світової та вітчизняної науки, відмовитися від стереотипів у фінансовій науці, що склалися за часи соціалізму, та запропонувати відповідні заходи, виходячи із сучасних реалій існування економічних відносин, які ґрунтуються на економічних школах ХХ ст., зокрема таких як : Стокгольмська, Кейнсіанська, Австралійська, Чиказька.

Аналіз розвитку фінансової думки та кримінально-правової охорони бюджетних коштів на теренах України (у томі числі і витоків їх кримінально-правової охорони, бо така не мала сомостійного дослідження) дає можливість

наголосити про існування трьох періодів (етапів). Вони не суперечать, на наш погляд, історичній періодизації, яку пропонують історики, соціологи, економісти та правники.

Перший період (X – XV століття). Можна наголосити, що у IX – початку XI століття на Русі існувала система норм усного звичаєвого права, але значні надходження до князівської скарбниці сприяли зародженню власної грошової одиниці – гривні. Для наповнення бюджету князя були впроваджені данники або старшини, які збирали податки. У період Галицько-Волонського князівства доходами князя були : хутро, мед, збіжжя, худоба, риба, а також гроші. Податки і повинності встановлювались розпорядженнями князя. Скарб ділився на загально-суспільний (державний) та княжий (на особисті потреби). Започатковано розпис прибутків та витрат.

Другий період (XV – XIX століття). Започаткована фінансова системи в Запорізькій Січі. Джерелами прибутків були земельний фонд, торгівля, воєнна здобич, мито від товарів, подимний податок. З 1654 року введена посада гетьманського підскарбія, який очолював скарбову канцелярію та відповідав за фінанси Січі; розподіляв натуральні та грошові фінанси, за розпорядженням гетьмана; встановлював мито.

Перші свідчення, щодо впровадження бюджету в Україні простежуються і в Малоросійському приказі (1662 р.), який розповсюджувався на східні українські землі (1663 – 1722 рр.). Після скасування гетьманства (1764 р.), відбулось об'єднання фінансової системи України з фінансовою системою Росії, що унеможливило розвиток та впровадження власної фінансової політики та незалежного бюджету України.

Третій період (початок XX – початок XXI століття). Починаючи з 1918 р. були прийняті законодавчі акти, які сприяли формуванню власної фінансової системи, визначення грошового обігу та бюджету в Україні. Але за часи Директорії, яка проіснувала до кінця 1920 року, подальший розвиток фінансової системи Української Народної Республіки практично був призупинений. Це було обумовлено громадянською війною, що проходила на території України. У 1922 році Україна увійшла до складу СРСР і відповідно з цим відбулась централізація у сфері бюджетних відносин.

З 1991 року, проголошення незалежності України та відповідно до Конституції України, «Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» (ст. 17) [1]. У відповідності з цим бюджетний процес та розподіл державних коштів має відображати пріоритети суспільства, які повинні здійснювати вибрані представники від народу та народні депутати. У Бюджетному кодексі України від 8 липня 2010 р., № 2456-VI зазначено: «Бюджетна система України – сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права» (п. 5 ст. 2) [2].

Таким чином, можна наголосити, що бюджетна система є об'єднуючим чинником, що об'єднує усі бюджети, між якими існує тісний зв'язок і які ґрунтуються на єдиних принципах. За її допомогою є можливість структурувати бюджетні відносини до рівня управління, адміністративно-територіального поділу держави та функцій відповідно до Конституції України, повноважень і завдань, які вирішують державні і місцеві органи влади. Запобігання злочинності в бюджетній сфері є першочерговою задачею всіх державних органів та громадських організацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z960254?an=1>
2. Бюджетний кодекс України від 2010, №2456-VI. URL/<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

Білько Олександр Павлович

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

Фірскіна Крістіна Максимівна

здобувач першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти, групи ПБ-22-2
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Сучасна агресія країни окупанта проти України актуалізувала таке явище, як колабораціонізм. Повномасштабний характер агресії росії визначає необхідність розширення змісту цього явища. На разі слід констатувати факт, що в Україні проблема кримінально-правової протидії колабораціонізму нарешті набула законодавчого вирішення. Цими законодавчими змінами внесено зміни до КК України та, зокрема передбачено в статті 111-1 «Колабораційна діяльність» певні форми такої протиправної діяльності. Колабораційна діяльність в умовах військового стану, визнається як добровільна, усвідомлена співпраця громадян України, іноземців та осіб без громадянства з державою-агресором, а саме окупаційною владою, представниками збройного формування, які виконують завдання щодо спричинення шкоди на території України, її територіальній цілісності, державній безпеці, суверенітету [1].

Згідно статті 111-1 Кримінального кодексу України існують різні форми колабораційної діяльності: здійснення збройної агресії проти України, також на окупаційній частині території України; інформаційна діяльність у співпраці з державою-агресором, спрямована на підтримку агресора; добровільна співпраця з окупаційною владою, наприклад робота в органах влади, правоохоронних органах, судах окупантів; пропаганда у закладах освіти щодо виправдання агресії; організація та проведення заходів політичного характеру на підтримку держави-агресора; добровільне зайняття посад в окупаційній адміністрації або інших незаконних структурах; участь в організації та проведенні незаконних виборів або референдумів на тимчасово окупованих територіях; добровільне вступ до збройних або силових структур держави-агресора; економічна співпраця з окупаційною владою, це може бути участь у підприємницькій діяльності окупантів, передача ресурсів [1].

Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність спрямована на боротьбу з підтримкою окупаційної влади та на захист суверенітету України. Законодавство дозволяє карати винних, але також передбачає можливість пом'якшення відповідальності для тих, хто добровільно повідомив про злочинні дії [2].

Мотиви вчинення колабораційної діяльності, можуть мати значення при визначенні міри покарання. Основні мотиви колабораційної діяльності можуть бути різні: ідейні переконання людини, яка підтримує проросійські погляди, імперські наративи, віра в руській мір, очікування російської влади на територіях України та заперечення суверенітету України, матеріальна вигода у вигляді грошових винагород за здачу координатів, отримання майна або привілеї з боку окупаційної влади, з метою зберегти чи покращити економічний стан, наприклад ведення бізнесу на окупованих територіях, кар'єрний ріст при здобутті влади або керуючу посаду в окупаційних органах влади прикладом може бути голова міської ради або директор школи. Також, може бути примушення з боку окупантів через шантаж, який спричиняє загрозу життю, здоров'ю чи безпеці родини. Тому мотиви не змінюють юридичну кваліфікацію злочину, але можуть суттєво вплинути на строк ув'язнення, наявність додаткових покарань: конфіскація майна, заборона займати посади або навіть на можливість отримати більш м'яке покарання [3].

Колабораційна діяльність безпосередньо загрожує національній безпеці, суверенітету та територіальній цілісності України. Співпраця з агресором підриває обороноздатність держави, сприяє окупації територій та порушує права громадян. Враховуючи ці наслідки, закон передбачає суворі покарання для осіб, які вчиняють такі злочини.

Під час військового стану, запобігання колабораційної діяльності потребує комплексного та постійно оновлюваного підходу. Ось кілька нових виходів та удосконалень існуючих стратегій:

– Посилення оперативно-розшукової діяльності, спрямованої на виявлення осіб, схильних до колабораційної діяльності на ранніх стадіях.

Використання сучасних аналітичних інструментів та обміну інформацією між профільними службами.

- Виявлення та аналіз інформації, які можуть свідчити про підготовку або здійснення колабораційної діяльності, включаючи соціальні мережі та месенджери.

- Ефективне розслідування та судовий розгляд справ про колабораційну діяльність з дотриманням принципів верховенства права.

- Перегляд та оптимізація процедур обміну інформацією між правоохоронними органами та спецслужбами. Чітке розмежування вимушеної взаємодії з окупантами наприклад, медиків чи комунальників від реальної колабораційної діяльності.

- Запуск державних грантів та програм підтримки бізнесу після деокупації. Надання робочих місць та соціальної допомоги, щоб зменшити мотивацію до колаборації через фінансові труднощі. Контроль за фінансами окупаційних адміністрацій та санкції для компаній, що співпрацюють із загарбниками.

- Можливість зменшення покарання для тих, хто добровільно припиняє співпрацю з окупантами та надає корисну інформацію для державних органів.

- Запуск державних програм психологічної допомоги для населення, яке зазнало інформаційного чи фізичного тиску від окупантів.

- Забезпечення соціальної та економічної підтримки громадян, які постраждали від агресії, для зменшення їхньої вразливості до впливу ворога [4].

Отже, вказані норми важливі та необхідні, але потребують певного вдосконалення оскільки колаборація є не лише юридичною проблемою, а й соціальним явищем, яке має глибокі корені в економічних, інформаційних та психологічних аспектах. Для її ефективного запобігання необхідний системний підхід, який включає каральні, превентивні та реабілітаційні заходи. Запобігання колабораційної діяльності має бути не лише кримінальні покарання, а й ефективна державна політика, яка включає інформаційну, економічну та психологічну роботу. Тільки комплексний підхід допоможе уникнути повторення таких ситуацій у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України. *Офіційний веб-портал парламенту України*. url: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#text>
2. Шестопапов Р. М. Колабораційна діяльність та заперечення збройної агресії проти України: недосконалості юридичної техніки чи логіки. *Expert paradigm of law and public administration*. 2024. № 1(29). с. 36–41. url: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2024-1\(29\)-36-41](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2024-1(29)-36-41)
3. Левицький Б. Колабораційна діяльність: ключові особливості притягнення до кримінальної відповідальності. *наукові перспективи (naukovi)*

perspektivi). 2025. № 1(55). url: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-1\(55\)-1329-1337](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-1(55)-1329-1337)

4. Державна зрада чи колабораційна діяльність? проблеми кваліфікації злочинів проти основ національної безпеки. *збірник наукових праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди "право"*. 2022. № 36. с. 137–142. url: <https://doi.org/10.34142/23121661.2022.36.16>

Білько Тетяна Олександрівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
фінансового та податкового права
Державного податкового університету

Пуха Мирослава Вікторівна

здобувач першого бакалаврського рівня
вищої освіти, групи ПБ-22-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

**РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОЇ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ,
КРИМІНАЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Кримінально-правова політика держави, перш за все, повинна бути спрямована на захисті прав та свобод людини та громадянина. Злочинність в будь якому прояві, є найголовнішою перешкодою для розвитку сучасної демократичної держави. Необхідність удосконалення кримінального законодавства та профілактики злочинності зумовлена тим, що актуальність цієї теми не перестає бути нагальною в нашому житті. Період війни у державі завжди супроводжується підвищенням рівня злочинності серед різних верств населення, особливо неповнолітніх, що спричиняє значні ускладнення у суспільному житті України. Перед владою стоїть завдання щодо покращення життя населення, недивлячись на умови в яких вона зараз перебуває.

Сучасна юриспруденція вирізняється плюралізмом поглядів учених на актуальні проблеми кримінально-правової політики держави загалом та її складових елементів зокрема. Питання, пов'язані з дослідженням кримінально-правової, кримінологічної та кримінально-виконавчої політики в Україні розглядали такі вчені, як І. Г. Богатирьов, В. С. Зеленецький, О. Г. Колб, В. М. Куц, О. М. Костенко, О. Б. Пташинський, В. О. Туляков, П. Л. Фріс та ін. Проте й до сьогодні єдиного підходу щодо семантичного визначення вищевказаних понять поки що не існує. Відсутність такого підходу ускладнює системний аналіз їхнього розвитку та взаємодії, а також гальмує впровадження ефективних реформ у цих сферах, а тому потребує подальших досліджень.

Загалом, у науковій літературі під політикою (від грец. *politike (techne)* – мистецтво керувати державою) розуміють діяльність органів державної

влади, партій, громадських об'єднань (груп) у галузі внутрішньодержавного управління та міжнародних відносин, що відповідає їх інтересам та цілям. Як у зв'язку з цим зауважив вчений В. І. Борисов, політика виражає функції держави щодо керівництва зовнішніми та внутрішніми сферами й напрямками суспільного життя [1, с. 305].

Важливим складником внутрішньої політики будь-якої держави є боротьба зі злочинністю, покликана знизити її рівень і забезпечити соціальний стан, що відповідає потребам безпеки суспільства від злочинності. Це досягається шляхом реалізації комплексних заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням, їх ефективне розслідування та призначення справедливого покарання винним особам. Одним із основних напрямів у цьому процесі є розробка і вдосконалення кримінального законодавства, спрямованого на встановлення відповідальності за злочинні діяння та гарантування правопорядку. Важливу роль також відіграє ефективне функціонування правоохоронних органів, які повинні не лише реагувати на правопорушення, а й активно запобігати їм, використовуючи сучасні технології та аналітичні підходи. Крім того, значна увага приділяється співпраці держави з громадянським суспільством, оскільки профілактика злочинності є неможливою без формування правової культури та підвищення рівня правосвідомості населення.

Як встановили А. Селіванов та О. Рябченко, залежно від засобів досягнення результатів боротьби із злочинністю державна політика поділяється на соціальний і правовий складники, основним суб'єктом якого є державна влада [2, с. 5]. У свою чергу, правова політика боротьби зі злочинністю складається зі стратегічних напрямків, характерні риси яких обумовлені предметом, завданнями й методами досягнення корисних для суспільства результатів. Такими напрямками («підсистемами»), на переконання П. Л. Фріса, є кримінальна, кримінально-виконавча та кримінологічна політика [3, с. 11].

Кримінальна політика є основною складовою правової політики боротьби зі злочинністю, оскільки саме вона визначає рамки кримінальної відповідальності, систему покарань і механізми правозастосування. Вона включає процеси криміналізації та декриміналізації суспільно небезпечних діянь, тобто визначення того, які дії слід вважати злочинами і які мають бути санкції за їх вчинення. Важливим аспектом кримінальної політики є забезпечення індивідуалізації покарання, тобто врахування всіх обставин, котрі впливають на відповідальність особи, та обрання покарання, яке відповідатиме принципу справедливості. Окрім того, вона передбачає застосування запобіжних заходів, спрямованих на недопущення вчинення злочинів, а також впровадження механізмів правового регулювання, які дозволяють ефективно реагувати на виклики злочинності в сучасних умовах.

Кримінальна політика включає також питання розвитку кримінального законодавства, яке повинно відповідати сучасним викликам і тенденціям у сфері правозастосування [4, с. 175]. Це означає необхідність постійного

вдосконалення нормативно-правових актів, прийняття нових законів або внесення змін до чинного законодавства з метою його адаптації до суспільних реалій. Особливу увагу приділяють посиленню відповідальності за тяжкі злочини, боротьбі з організованою злочинністю та корупцією, а також розвитку правових механізмів реабілітації та захисту потерпілих осіб.

Кримінально-виконавча політика не є особливою політикою, а є частиною єдиної політики держави і безпосередньо впливає з кримінальної політики. Разом з тим, вона впливає на кримінальну політику. Кримінально-виконавча політика спрямована на реалізацію покарань та забезпечення належних умов виконання кримінальних санкцій. Завданням кримінально-виконавчої політики є, у першу чергу, забезпечення реалізації кримінальної відповідальності і досягнення цілей, визначених ст. 1 Кримінального кодексу України. З цією метою кримінально-виконавча політика формулює власну систему цілей та завдань, які підпорядковані визначеним кримінально-правовою політикою [5, с. 194].

Основним завданням цієї політики є не лише реалізація покарання як форми державного примусу, а й підготовка осіб до повернення в суспільство після відбуття покарання. У цьому контексті важливу роль відіграють програми соціальної адаптації, професійної підготовки та психологічної підтримки засуджених.

Кримінально-виконавча політика охоплює питання гуманізації покарань, впровадження альтернативних санкцій, таких як пробація, громадські роботи чи обмеження волі, зменшуючи таким чином кількість осіб, які утримуються у виправних установах, та сприяючи їх більш ефективному виправленню. Вагомою частиною є також забезпечення контролю за умовами утримання осіб у місцях позбавлення волі, який передбачає дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини.

Кримінологічна політика має превентивний характер і зосереджена на аналізі причин і умов злочинності, а також на розробці заходів для її запобігання. Вона базується на вивченні соціально-економічних, культурних, психологічних та інших факторів, які впливають на рівень злочинності.

Одним із основних завдань кримінологічної політики є розробка ефективних профілактичних заходів, спрямованих на усунення або мінімізацію причин, які спонукають людей до вчинення злочинів. До таких заходів належать покращення соціально-економічних умов життя, підвищення рівня правової освіти, боротьба з алкоголізмом і наркоманією, підтримка соціально вразливих груп населення. Також важливою складовою є розвиток програм психосоціальної підтримки, які допомагають людям з проблемами психічного здоров'я, а також забезпечення доступу до медичних і соціальних послуг для осіб, які перебувають у групах ризику [6, с. 42, 43].

Перспективи розвитку кримінальної, кримінально-виконавчої та кримінологічної політики в Україні полягають у забезпеченні їх комплексного реформування відповідно до сучасних викликів. У кримінальній політиці важливим завданням є адаптація законодавства до міжнародних стандартів,

зокрема щодо прав людини, та впровадження інноваційних механізмів боротьби зі злочинністю, таких як протидія кіберзлочинам і організованій злочинності. Водночас увага має бути приділена гармонізації національного законодавства з європейськими практиками.

Розвиток кримінально-виконавчої політики передбачає гуманізацію процесу виконання покарань через впровадження альтернативних санкцій, розвиток програм реабілітації та ресоціалізації засуджених. У кримінологічній політиці перспективним є використання новітніх технологій, таких як аналітика великих даних і штучний інтелект, для аналізу причин злочинності та прогнозування її тенденцій. Окрім цього, акцент має бути зроблений на розширення співпраці з громадянським суспільством та міжнародними організаціями для більш ефективної профілактики злочинності.

Отже, кримінальна, кримінально-виконавча та кримінологічна політика в Україні є провідними елементами для забезпечення правопорядку і боротьби зі злочинністю. Враховуючи сучасні виклики, зокрема військову ситуацію та економічну кризу, необхідність їх розвитку та реформування є нагальною. Для підвищення ефективності цих сфер потрібен комплексний підхід, який включає вдосконалення законодавства, гуманізацію покарань, впровадження новітніх технологій та активну співпрацю з громадянським суспільством. Це спонукає до необхідності у створенні нової стратегії розвитку законодавчої бази щодо кримінальної відповідальності різних верст населення, а також способів профілактики та попередження злочинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисов В. І. Державна політика у сфері боротьби зі злочинністю та її напрями. *Проблеми законності: Респ. міжвід. наук. зб. Х.* : НЮАУ, 2009. Вип.100. С. 305-312.
2. Селіванов А., Рябченко О. Правова політика – важлива складова внутрішньої політики Української держави. *Голос України*. 2007. С. 4-5.
3. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми. К.: Атіка,, 2005. 332 с.
4. Баулін Ю. В. Сучасна кримінально-правова система в Україні: реалії та перспективи: монографія. К.: Парламентське видання, 2015. 688 с.
5. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08. К., 2005. 440 с.
6. Василевич В. В. Кримінологічна політика України: монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 434 с.

Павлюх Ольга Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
процесу Державного податкового
університету, м. Ірпінь

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що кримінальні правопорушення у сфері оподаткування є одними з найпоширеніших економічних злочинів, що завдають значної шкоди бюджету і фінансовій безпеці держави. У центрі уваги кримінально-правової характеристики даного виду кримінальних правопорушень – умисне ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів, що негативно впливає на наповнення державних цільових фондів і соціальні програми.

У науковій літературі та дисертаційних дослідженнях розглядаються питання понять, ознак і класифікації податкових кримінальних правопорушень, а також практичні проблеми їх кваліфікації. Дослідження кримінальних правопорушень у сфері оподаткування, які стосуються аналізу статей 212, 212-1 КК України та інших статей [1] у період 2020-2025 років є надзвичайно актуальними через реформування податкових органів та створення Бюро економічної безпеки (БЕБ), а також адаптацію законодавства України до умов воєнного стану та вступу до Європейського союзу.

Серед провідних науковців, які присвятили свої статті, монографії, дисертаційні дослідження, тези доповідей, підручники і посібники дослідженню кримінальних правопорушень у сфері оподаткування згадуються: Попов В.М., який вивчав питання кваліфікації ухилення від сплати податків у контексті фінансової безпеки держави; Дудоров О. О., роботи якого присвячені проблемам розмежування ухилення від сплати податків та податкової оптимізації, а також аналізу новел кримінального законодавства; Гуцал О. П., концентрував увагу на кримінально-правовій характеристиці фінансових правопорушень та забезпеченні економічної безпеки; Стрільців О. М., активно досліджував питання кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) в умовах сучасних викликів; Резнік О. М., який займався питаннями адміністративно-правового та кримінально-правового забезпечення фінансової системи, зокрема в частині протидії податковим кримінальним правопорушенням; Мовчан Р. О., який досліджував питання системності кримінального права, у тому числі в контексті злочинів проти встановленого порядку оподаткування та інші [2].

Однак, значущі праці (дисертації, монографії, наукові статті) з цієї тематики, які містять інформацію про протидію розслідуванню у сфері оподаткування та визначають доктринальну характеристику податкових

кримінальних правопорушень постійно потребують доповнення у зв'язку із зміною обставин та, наприклад, введенням в Україні правового режиму воєнного стану у 2022 році і по теперішній час.

Ще про актуальність дослідження запобігання вчиненню кримінальних правопорушень у сфері оподаткування свідчить висока суспільна небезпека таких видів кримінальних правопорушень, які безпосередньо впливають на: фінансову стійкість держави; складність кваліфікації та визначення меж матеріального та формального складу кримінальних правопорушень, що вимагає глибокого кримінально-правового аналізу; розвиток правозастосовної практики як певної потреби у вдосконаленні підходів до доказування та судового розгляду податкових кримінальних правопорушень.

Щодо характеристики поняття кримінального правопорушення у сфері оподаткування, то це умисні протиправні діяння, які полягають у навмисному ухиленні від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів, що спричинили фактичне ненадходження коштів до бюджетів чи державних фондів. Вони характеризуються матеріальним складом із обов'язковими суспільно-небезпечними наслідками. Із визначення поняття та загальної характеристики кримінальних правопорушень у сфері оподаткування можна визначити основні ознаки таких видів правопорушень, а саме: 1) умисний характер діяння; 2) об'єкт посягання – правомірні суспільні відносини оподаткування; 3) матеріальний склад із фактичним ненадходженням коштів; 4) наявність причинного зв'язку між діянням і наслідками [1].

Щодо видів кримінальних правопорушень у сфері оподаткування, то на підставі об'єкта та характеру посягання виділяють такі групи кримінальних правопорушень у сфері оподаткування:

1. Ухилення від сплати податків, зборів, обов'язкових платежів (стаття 212 КК України як основний вид).
2. Додаткові види – включають діяння, де фінансові відносини у сфері оподаткування виступають як обов'язковий або факультативний об'єкт посягання (мається на увазі, що основний удар спрямований на іншу сферу (наприклад, на порядок адміністрування, авторитет органів влади або право власності), але при цьому страждають інтереси держави і суспільства щодо наповнення бюджету). До таких діянь відповідно до аналізу КК України можна віднести: 1) службове підроблення (ст. 366 КК України), де оподаткування виступає факультативним об'єктом, механізм вчинення правопорушення полягає у внесенні службовою особою до офіційних документів (накладних, актів виконаних робіт) завідомо неправдивих відомостей, прив'язка до сфери оподаткування - штучно завищити витрати підприємства (податковий кредит), що згодом призведе до недоплати податків, звичайно основний об'єкт – це нормальна діяльність державного чи управлінського апарату, а податкові відносини є додатковим об'єктом; 2) шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 222 КК України) – механізм реалізації – надання завідомо неправдивої інформації органам державної влади, банкам або іншим кредиторам з метою одержання субсидій, субвенцій,

дотацій або пільг щодо податків, фінансові відносини у сфері оподаткування є обов'язковим додатковим об'єктом, якщо метою зловмисника було саме отримання незаконних податкових пільг; 3) легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК України) – механізм проявляється через вчинення фінансових операцій з коштами, які були отримані внаслідок вчинення предикатного (попереднього) кримінального правопорушення, зв'язок з податками - дуже часто предикатним злочином є саме ст. 212 (ухилення від сплати податків), у процесі «відмивання коштів» держава втрачає можливість контролювати ці кошти та оподатковувати їх належним чином у майбутньому, тобто податкові відносини тут виступають об'єктом посягання через приховування реальних доходів від фінансового моніторингу; 4) підроблення документів, які подаються для реєстрації юридичної особи (ст. 205-1 КК України) – механізм реалізації – внесення в документи завідомо неправдивих відомостей про засновників або директора («фіктивний директор»), зв'язок з податками відбувається шляхом створення таких «фірм-одноденок» (транзитних вузлів), які мають на меті формування фіктивного податкового кредиту для реального сектору економіки, основним об'єктом є порядок здійснення господарської діяльності, але оподаткування – ключовий факультативний об'єкт, заради якого все це створюється; 5) незаконні дії з профільними документами (ст. 216 КК України) – механізм здійснення відбувається у вигляді незаконного виготовлення, зберігання чи збут контрольних марок, голографічних захисних елементів, зв'язок із податками – безпосередньо б'є по акцизному податку, хоча основний об'єкт – встановлений порядок маркування товарів, додатковим обов'язковим об'єктом є наповнення бюджету через акцизний збір [1].

Отже, виокремлення та характеристика цих видів кримінальних правопорушень у сфері оподаткування дозволяє правоохоронцям застосовувати кваліфікацію за сукупністю злочинів. Наприклад, якщо особа підробила документи (ст. 366 КК України) для ухилення від податків (ст. 212 КК України), фінансові відносини страждають у обох випадках, але в ст. 366 КК України вони є саме «додатковим» об'єктом.

Таким чином, можна підсумувати, що кримінально-правовий підхід до кримінальних правопорушень у сфері оподаткування ґрунтується на аналізі складу кримінального правопорушення, об'єкта посягання, суб'єктів і суспільної небезпеки умисних дій, пов'язаних із ухиленням від оподаткування.

Саме основне кримінальне правопорушення – ухилення від сплати податків (ст. 212 КК України) – має матеріальний склад і характеризується браком грошових коштів для бюджету держави та негативним явищем у сфері забезпечення виконання функцій держави. Правовий захист сфери оподаткування потребує подальшого уточнення класифікаційних підходів та вдосконалення законодавства з огляду на сучасні економічні виклики та правовий режим воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>
2. Цибохін О. М. *Кримінальні правопорушення у сфері оподаткування: кримінально-правова характеристика* / О. М. Цибохін. Одеса: Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2024. 215 с.
3. Карабан Є. П. Кримінальна відповідальність за ухилення від сплати податків: законодавство та міжнародна практика. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. Випуск 87: частина 3. 2025. С. 295-299. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/03/46-2.pdf>

Сперкач Наталія Анатоліївна

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права та
процесу Державного податкового
університету

Сперкач Максим Олександрович

здобувач вищої освіти другого
(магістерського) рівня, групи ПМПД-24-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

ГАРМОНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИМИ АКТАМИ ЩОДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми становить серйозну загрозу для прав, свобод і гідності людини, адже є небезпечною формою транснаціональної організованої злочинності і загалом набула міжнародного характеру. Тому, гармонізація національного кримінального законодавства з міжнародно-правовими актами стає одним із ключових елементів ефективного запобігання цьому кримінальному правопорушенню.

Війна посилює ризики потрапляння в ситуацію торгівлі людьми та експлуатації, так само, як і людську вразливість загалом. Цьому сприяють втрата роботи та ризик опинитися за межею бідності, внутрішнє переміщення, виїзд за кордон, проживання на окупованій території, непридатність оселі для життя та інші соціальні чинники – пенсійний вік, інвалідність, самостійне виховання дітей, багатодітність тощо. У складних умовах люди можуть погоджуватися на пропозиції нелегальної праці як на території України, так і за кордоном. У цьому й криється головний ризик потрапити в ситуацію торгівлі людьми [9].

З повномасштабним вторгненням РФ загроза потрапити в сучасне рабство для українців зростає. За даними Міжнародної організації з міграції, кожен другий українець (52%) ризикує постраждати від експлуатації, будучи готовим погодитися хоча б на одну загрозову пропозицію за кордоном чи в Україні. Торгівці людьми користуються вразливим станом людей, які через російську агресію втратили житло й робочі місця та змушені мігрувати всередині країни і за її межами. З 24 лютого 2022 року та станом на жовтень 2024 року Національна поліція України задокументувала 323 факти торгівлі людьми, 174 трафікерів отримали статус підозрюваних. За цей час учасники 15 організованих злочинних груп торговців людьми вже постали перед судом. Упродовж зазначеного періоду Національною поліцією України ідентифіковано 241 потерпілого в кримінальних провадженнях торгівлі людьми, з них: 104 чоловіка, 100 жінок, 37 дітей, зокрема 23 малолітніх [1].

Також, відповідно до даних Урядового порталу органів виконавчої влади України, з початку 2024 року та станом на 30 липня 2024 року, статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, встановлено 119 громадянам, з них – 44 жінки, 65 чоловіків та 10 дітей (5 хлопців і 5 дівчат). Згідно зі статистикою: 13 людей постраждали від сексуальної експлуатації; 8 – трудової експлуатації; 7 – втягнення у жебрацтво; 3 – втягнення осіб у злочинну діяльність; 1 – продаж дитини, 17 – використання у збройних конфліктах 70 – інші види. Водночас – за видами торгівлі людьми – 72 особи постраждали від внутрішньої торгівлі, 45 – від торгівлі людьми в інших країнах та ще 2 – інші види [4].

Враховуючи наведену інформацію щодо статистичних даних по торгівлі людьми, тяжкість такого кримінального правопорушення і наслідки до яких воно призводить, важливим є вчасне реагування на прояви цього злочинного явища та вдосконалення норм, які передбачають кримінальну відповідальність за торгівлю людьми.

Так, наразі діє Державна цільова соціальна програма протидії торгівлі людьми на період до 2025 року, метою якої є удосконалення механізму запобігання торгівлі людьми, підвищення ефективності виявлення осіб, які вчиняють злочини, пов'язані з торгівлею людьми, а також забезпечення захисту прав осіб, які постраждали від торгівлі людьми, та надання їм допомоги. Вона також вказує на необхідність проведення аналізу та розроблення у разі потреби проектів нормативно-правових актів з урахуванням умов воєнного стану та необхідності внесення змін до законодавства з метою забезпечення прав громадян України, які постраждали від торгівлі людьми та тимчасово перебувають за кордоном і на яких поширюється юрисдикція інших держав [2]. Вдосконалення кримінально-правових норм за торгівлю людьми повинно відбуватися з врахуванням міжнародних документів, які передбачають відповідальність за прояви торгівлі людьми і загалом бути системним та спрямованим на вчасне виявлення і реагування вчинення дій, пов'язаних із торгівлею людьми.

Зокрема, аналізуючи положення статті 24 Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, слід відмітити, що вона передбачає необхідність кожної Сторони забезпечувати визнання таких обставин обтяжуючими обставинами під час призначення покарання за правопорушення щодо криміналізації торгівлі людьми, а саме: правопорушення умисно або через грубу необережність створювало небезпеку для життя жертви; правопорушення скоєно проти дитини; правопорушення скоєно посадовою особою під час виконання обов'язків; правопорушення скоєно в рамках злочинної організації [3].

Проте, аналізуючи норми статті 149 КК України, наразі така обставина, як правопорушення умисно або через грубу необережність створювало небезпеку для життя жертви не відображена у диспозиції статті, а також не є кваліфікуючою чи особливо кваліфікуючою ознакою. Вказане свідчить про необхідність гармонізації кримінального законодавства з міжнародно-правовими актами щодо кримінальної відповідальності за торгівлю людьми та приведення їх у відповідність, а також удосконалення механізмів ідентифікації потерпілих, забезпечення їх правового захисту, а також міжвідомчої та міжнародної координації у сфері протидії торгівлі людьми.

Необхідність вдосконалення кримінально-правової норми щодо відповідальності за торгівлю людьми наводиться і в Проекті Закону «Про внесення змін до статті 149 Кримінального кодексу України щодо забезпечення гармонізації кримінального законодавства з положеннями міжнародного права в частині регулювання кримінальної відповідальності за торгівлю людьми». Пояснювальна записка до аналізованого Проекту містить обґрунтування необхідності цих змін, а саме відсутність такої ознаки щодо жертв торгівлі людьми у кримінально-правових нормах знижує рівень кримінально-правової охорони суспільних відносин, оскільки досить часто такі форми як переміщення, переховування, передача або одержання людини, поєднуються саме зі створенням небезпеки для життя потерпілого навіть у випадку відсутності застосування до нього насильства. Тому, вказаним Проектом пропонується доповнити абзац перший частини другої статті 149 доповнити словами «або зі створенням загрози загибелі потерпілого» [6].

Ми підтримуємо цю позицію, лише вважаємо, що все таки доцільно передбачати як кваліфікований склад торгівлі людьми не лише «створення загрози загибелі потерпілого», а взагалі «створення небезпеки для життя жертви», що відповідає положенням міжнародно-правових норм щодо відповідальності за торгівлю людьми.

Проект нового Кримінального кодексу України містить норму щодо кримінальної відповідальності за торгівлю людьми, а саме: стаття 4.4.7. Торгівля людьми. Особа, яка: 1) завербувала, 2) утримувала чи переміщувала, 3) збула (передала), 4) приховала або 5) одержала людину, якщо це діяння було здійснене з метою експлуатації людини та одним із таких способів: примушування, захоплення, обман, використання довіри, зловживання владою чи службовими повноваженнями, використання стану людини, яка є особливо

уразливою чи уразливою людиною (крім дитини), або підкуп третьої особи, яка контролює людину, а щодо дитини – незалежно від мети та способу вчинення діяння [8].

Як бачимо наразі така обставина, як правопорушення умисно або через грубу необережність створювало небезпеку для життя жертви також не передбачена і в Проекті нового КК України, що однозначно потребує вдосконалення.

Окрім цього, з метою гармонізації кримінального законодавства з міжнародно-правовими актами щодо кримінальної відповідальності за торгівлю людьми, необхідно звернути увагу ще на одну обставину, яка стосується положень щодо торгівлі людьми.

Так, відповідно до пункту а) статті 2 Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії, торгівля дітьми означає будь-який акт або угоду, внаслідок яких дитина передається будь-якою особою або будь-якою групою осіб іншій особі або групі осіб за винагороду або інше відшкодування [10].

Також, відповідно до п. а) статті 3 Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, «торгівля людьми» означає здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу. Експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю або послуги, рабство або звичаї, подібні з рабством, підневільний стан або вилучення органів. А пункт б) в свою чергу закріплює, що згода жертви торгівлі людьми на заплановану експлуатацію, про яку йдеться в підпункті (а) цієї статті, не береться до уваги, якщо було використано будь-який із заходів впливу, зазначених у підпункті (а) [7].

Проте, вказані положення наразі не відображено в національному кримінальному законодавстві і не закріплені у статті 149 КК України, що може призводити до неоднозначності при тлумаченні та кваліфікації торгівлі людьми, у випадках, коли встановлюється факт надання згоди потерпілого на експлуатацію. З метою приведення у відповідність кримінально-правових норм до норм міжнародних документів важливо гармонізувати законодавство та внести відповідні зміни.

Так, у Верховній Раді України зареєстрований законопроект про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення кримінальної відповідальності за торгівлю людьми. Норми якого передбачають необхідність внесення змін до статті 149 КК України, а саме: у абзаці першому частини першої статті 149 після слів «торгівля людиною»

доповнити словами «або здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина» та у примітці статті 149 після третього абзацу доповнити четвертим абзацом «4. Відповідальність за вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини за цією статтею настає незалежно від наявності згоди цієї людини на експлуатацію, якщо до неї було використано примус, викрадення, обман, шантаж, матеріальна чи інша залежність потерпілого, його уразливий стан або підкуп третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію» [5].

Отже, аналізуючи наведені вище положення, підтримуємо вказані обґрунтовані пропозиції, щодо вдосконалення кримінально-правових норм за торгівлю людьми та запобігання проявам цього злочинного явища. Окрім цього, важливо, щоб гармонізація норм щодо кримінальної відповідальності за торгівлю людьми відбувалася і при прийнятті нової Державної програми протидії торгівлі людьми на наступні роки. Вважаємо, що гармонізація кримінального законодавства України з міжнародно-правовими актами у сфері протидії торгівлі людьми є важливим кроком до забезпечення ефективної боротьби з цим тяжким злочином, оскільки врахування їх положень сприяє узгодженості національної правової системи з міжнародними стандартами захисту прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпечна міграція та працевлаштування: за сприяння Нацполіції в Україні відбувся навчальний квест з протидії торгівлі людьми. *Офіційний сайт Національної поліції України*. URL: <https://npu.gov.ua/news/bezpechna-mihratsiia-ta-pratsevlashtuvannia-za-spriannia-natspolitsii-v-ukraini-vidbuvsia-navchalnyi-kvest-z-protydii-torhivli-liudmy?v=6712615680faf> (дата звернення: 13.02.2025)

2. Державна цільова соціальна програма протидії торгівлі людьми на період до 2025 року. Розпорядження Кабінету міністрів України від 2 червня 2023 р. № 496-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/496-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 13.02.2025)

3. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми. Конвенцію ратифіковано Законом N 2530-VI (2530-17) від 21.09.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text (дата звернення: 13.02.2025)

4. Мінсоцполітики: З початку 2024 року 119 громадян постраждали від торгівлі людьми. *Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minsotspolityky-z-pochatku-2024-roku-119-hromadian-postrazhdaly-vid-torhivli-liudmy> (дата звернення: 14.02.2025)

5. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення кримінальної відповідальності за торгівлю людьми № 5134 від 22.02.2021. URL:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=71204 (дата звернення: 12.02.2025)

6. Проект Закону про внесення змін до статті 149 Кримінального кодексу України щодо забезпечення гармонізації кримінального законодавства з положеннями міжнародного права в частині регулювання кримінальної відповідальності за торгівлю людьми 5134-1 від 09.03.2021. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/25882> (дата звернення: 13.02.2025)

7. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності/ Прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року/ Протокол ратифіковано Законом N 1433-IV (1433-15) від 04.02.2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text (дата звернення: 12.02.2025)

8. Текст проєкту нового Кримінального кодексу України/Draft of the new Criminal Code of Ukraine/ URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (дата звернення: 12.02.2025)

9. Торгівля людьми – особливо тяжкий злочин. Офіційний сайт Східного міжрегіонального управління Державної служби України з питань праці. URL: <https://smu.dsp.gov.ua/news/torhivlia-liudmy-osoblyvo-tiazhkyi-zlochyn/> (дата звернення: 12.02.2025)

10. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії. ратифіковано Законом № 716-IV (716-15) від 03.04.2003, ВВР, 2003, N 29, ст.226. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b09#Text (дата звернення: 12.02.2025)

Бак Софія Сергіївна

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБС 23-1 Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету

Науковий керівник:

Любавіна Вікторія Петрівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Корупційні правопорушення в судовій системі щороку коштують країні мільярди гривень, але найбільша втрата – це втрата довіри суспільства. Уявіть собі: суддя, який має бути охоронцем закону, ухвалює рішення не на основі

доказів, а на основі особистої вигоди. Замість того, щоб погодитися на справедливий захист, адвокати погоджуються на вигідну «угоду». Правоохоронці не борються зі злочинністю, а ламають злочинні плани. Усе це відбувається навіть у воєнний час, коли кожне несправедливе рішення може призвести до жертв, а корупція стає не лише кримінальним правопорушенням, а й реальною загрозою національній безпеці.

Згідно з даними за 2020 рік Центр Разумкова опублікував результати соціологічного дослідження щодо ставлення громадян до української системи правосуддя, більшість тих, хто стикався з судовим процесом, вважають, що судові рішення є справедливими та законними. Рівень довіри до судової системи серед громадян, які нещодавно були в суді, становить 48,0%, тоді як 41,6% висловлюють недовіру. Довіра до місцевих судів є ще вищою: понад половину (54,4%) респондентів позитивно оцінюють їхню роботу, тоді як 34,9% мають протилежну думку[1].

Корупція в судовій системі є однією з найсерйозніших загроз для існування держави, особливо в умовах воєнного стану. У цей період суспільство найбільше потребує доброчесності, справедливості та ефективного правового захисту. Однак корупція в судах та правоохоронних органах підриває довіру суспільства, підриває державну безпеку та стає інструментом нестабільності.

У 2023 році Україна зайняла 116-те місце у світовому рейтингу корупції Transparency International, тоді як у 2024 році посіла 105-ту позицію, що своєю чергою свідчить про те, що боротьба триває з даним видом правопорушення, і хоча прогрес повільний, але він все ж є. Однак ці цифри залишаються неприйнятними для країни, яка прагне до європейських стандартів правосуддя та верховенства права [2].

Ці результати - не просто цифри, а тривожний сигнал про необхідність рішучих змін. Система правосуддя має стати бастіоном справжнього правосуддя, а не інструментом для маніпуляцій та збагачення окремих осіб шляхом несправедливості. Для виправлення цієї ситуації необхідні конкретні та сміливі заходи. Нижче наведені ключові заходи для викорінення корупції в судовій системі та відновлення суспільної довіри:

1. Диджиталізація системи правосуддя, яка являє автоматизація судових процедур та аналізу судових рішень штучним інтелектом (далі ШІ) дозволить усунути людський фактор у критичних ситуаціях та мінімізувати можливості для маніпуляцій. Наприклад, розподіл справ між суддями буде випадковим, що виключає можливість втручання або «підстав». Ключовим фактором буде виступати те, що ШІ може виявляти аномалії в рішеннях суддів і вказувати на можливі корупційні ризики. Чим більша прозорість, тим менше корупції, проте варто не забувати що ШІ немає емоційних факторів і це лише пропозиція, яка могла б полегшити роботу суддів. Розробка нових технологічних рішень для підвищення безпеки та прозорості судочинства передбачає використання інноваційних технологій, таких як блокчейн. Блокчейн дозволяє надійно зберігати судові документи, забезпечувати їхню

цілісність та прозорість, а також відстежувати кожну стадію судового процесу в режимі реального часу. Крім того, блокчейн можна використовувати для автоматизації адміністративних процесів, таких як подача заяв і видача документів, тим самим прискорюючи роботу суду і знижуючи ризик помилок. Окрім блокчейну, інші технології, такі як відеоконференції, електронний документообіг та системи аналізу даних, можуть значно підвищити ефективність і прозорість правосуддя та сприяти зміцненню довіри громадськості завдяки забезпеченню підзвітності та безпеки даних.

2. Громадський контроль, який запроваджений для громадських спостережних комісій при судах за участю незалежних експертів, журналістів та представників громадськості дозволило б оперативно виявляти порушення. Такий контроль дасть можливість аналізувати судові рішення, моніторити поведінку суддів та реагувати на можливі випадки зловживань. Знаючи, що за рішеннями суддів стежить громадськість, їм буде складніше ухвалювати упереджені або незаконні рішення.

3. Суворі санкції проти суддів, які беруть хабарі. Корупція в судах є не просто правопорушенням, а злочином, що повинно каратися позбавленням волі, та реальним ув'язнення і довічною заборонаю обіймати державні посади було б ефективним стримуючим фактором. Своєю чергою це змусить суддів працювати добросовісно, якщо знатимуть, наслідки, адже чим жорстокіша санкція, тим менше їм захочеться порушувати їх, бо штрафи чи догани нікого «не налякають», а реальні терміни ув'язнення або довічне позбавлення волі, змусить їх задуматися;

4. Повний моніторинг доходів суддів та їхніх родичів і притягнення їх до суворої відповідальності за приховування майна є ключем до боротьби з незаконними доходами. Якщо суддя не може пояснити джерело походження дорогого майна, це має бути підставою для розслідування та звільнення з посади. Судді повинні доводити власну добросовісність, а не суспільству - корумпованість.

5. Захист викривачів корупції. Люди, які повідомляють про корупцію, наражають себе на ризик і повинні бути захищені державою, включаючи право на анонімність та фінансову винагороду за викриття масштабних корупційних схем. Якщо інституції зможуть продемонструвати, що викривачі захищені, вони зможуть мотивувати більшу кількість людей викривати корупцію та ускладнити її існування.

6. Міжнародне співробітництво може суттєво допомогти Україні у боротьбі з корупцією у сфері правосуддя. Це включає в себе співпрацю з міжнародними організаціями, такими як Європейський Союз, для отримання допомоги у сфері правової допомоги та імплементації міжнародних стандартів у сфері судочинства. Така співпраця дозволяє Україні вдосконалювати антикорупційне законодавство та практику шляхом отримання технічної допомоги, участі в міжнародних проектах та обміну досвідом з іншими країнами. Україна також використовує міжнародні конвенції для отримання допомоги в розслідуванні корупційних правопорушень а виконанні

міжнародних вироків, тим самим підвищуючи ефективність боротьби з корупцією та забезпечуючи дотримання міжнародних стандартів судочинства [3].

Також хочемо, наголосити на тому, що українське законодавство забезпечує викривачам корупції повну анонімність, захист з боку держави та фінансову винагороду в розмірі до 10% від суми хабаря або збитків, завданих державі, а також мінімальну заробітну плату до 3 000 гривень. Ці заходи покликані створити безпечне середовище для викривачів та мотивувати їх до активної боротьби з корупцією [4].

Яскравим прикладом корупційної злочинності, виступає відставка Генерального прокурора Андрія Костіна у жовтні 2024 року у справі про масштабну корупційну схему, пов'язану з фальсифікацією медичних документів з метою ухилення від військової служби. Справа стала яскравим прикладом того, як високопосадовці використовують владу для власної вигоди. Корупція у цій справі полягала в зловживанні владою, а особи, відповідальні за дотримання закону, сприяли його порушенню. Змова не лише підірвала довіру до системи правосуддя, а й становила серйозну загрозу державній безпеці під час воєнного стану [5].

Цей випадок вкотре доводить, що корупція в системі правосуддя є глибоко вкоріненою і ґрунтується на відсутності єдиної судової практики та нечітких критеріїв. Основною причиною корупції в судах є відсутність єдиної практики застосування чинного законодавства, що може призвести до зловживання наданими державою повноваженнями. Ідеальне середовище для маніпуляцій та вибіркового правосуддя створюється в країні, де в ідентичних справах можуть виноситися абсолютно протилежні рішення. Водночас, значна неуплектованість судів - одна вакансія на чотири місяці - погіршує ситуацію та заохочує хабарництво як спосіб прискорення розгляду справ. Судді, зайняті розглядом справ і не пов'язані чіткими правовими рамками, можуть приймати рішення на власний розсуд. Подолати ці загрози можна лише шляхом проведення інституційних реформ - від прозорого призначення суддів та зняття суддівської недоторканності [6].

Корупція в системі правосуддя України під час воєнного стану становить серйозну загрозу національній безпеці та підриває довіру суспільства до влади. Незважаючи на певний прогрес у боротьбі з корупцією, рівень корупції залишається високим, і Україна посідає неприйнятно низькі позиції у світових рейтингах. Подолання цієї проблеми потребує комплексних заходів, таких як оцифрування судової системи, громадський контроль, суворі санкції проти корумпованих чиновників, моніторинг доходів суддів та захист викривачів. Реалізація цих заходів допоможе відновити довіру до судової системи та забезпечити правосуддя в країні.

Таким чином, боротьба із суддівською корупцією потребує комплексного підходу, що поєднує правові, організаційні та технічні заходи. Лише інституційні зміни, спрямовані на підвищення доброчесності суддів, посилення громадського контролю та забезпечення невідворотності

покарання за корупційні правопорушення, сприятимуть формуванню прозорої та справедливої судової системи, особливо в Україні в умовах воєнного стану. Успішна боротьба з корупцією має стати ключовим пріоритетом для України на шляху до європейської інтеграції та національної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Центр Разумкова. Аналіз корупції в судовій системі України. Ставлення Громадян України до судової системи. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/stavlennia-gromadian-ukrainy-do-sudovoi-systemy> (дата звернення: 03.03.2025).
2. Індекс сприйняття корупції у світі - 2024. *Індекс сприйняття корупції у світі - 2024*. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/> (дата звернення: 04.03.2025).
3. Bugera S. INTERNATIONAL COOPERATION ON COMBATING CORRUPTION AND ORGANIZED CRIME IN THE ECONOMIC SPHERE. *Law and public administration*. 2023. No. 1. P. 132–137. URL: <https://doi.org/10.32840/pdu.2023.1.19> (date of access: 04.03.2025).
4. Про внесення змін до Закону України "Про запобігання корупції" щодо викривачів корупції. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19820?utm_source=chatgpt.com#Text (дата звернення: 04.03.2025).
5. Le Monde. Ukrainian prosecutor general resigns amid corruption scandals. URL: https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/10/23/ukrainian-prosecutor-general-resigns-amid-corruption-scandals_6730210_4.html (date of access: 03.03.2025).
6. Уніфікація практики – основа подолання корупції в судовій владі – PRAVO.UA. *PRAVO.UA*. URL: <https://pravo.ua/unifikatsiia-praktyky-osnova-podolannia-koruptsii-v-sudovii-vladi/> (дата звернення: 04.03.2025).

Бобчук Єлизавета Віталіївна

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, групи ПБ-22-5

Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету

Науковий керівник:

Лопашук Дмитро Іванович

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу

Державного податкового університету

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИВЛАСНЕННЯ ТА РОЗТРАТИ ЯК СПОСОБІВ ЗАВОЛОДІННЯ ЧУЖИМ МАЙНОМ, ЯКЕ ВВІРЕНЕ ВИННОМУ

Привласнення та розтрата є одним з найбільш поширених форм заволодіння чужим майном, яке ввірене винному. Ці кримінальні правопорушення посягають на відносини власності, завдаючи значної матеріальної шкоди власникам. Їх кримінально-правова характеристика має важливе значення для правильної кваліфікації дій винних осіб та ефективної протидії цим правопорушенням.

Кримінальним правопорушенням за ч.1 ст.191 Кримінального кодексу України є привласнення та/або розтрата майна, що було ввірене особі або перебувало у її віданні [1]. Тобто, з об'єктивної сторони таке кримінальне правопорушення може бути вчинено у формах привласнення та/або розтрати чужого майна, яке було ввірене винній особі.

Розглянемо детальніше, що являє собою поняття “привласнення”. Привласнення — це протиправне та безоплатне обернення чужого майна, яке перебуває у правомірному володінні винного, на свою користь або на користь іншої особи. Це кримінальне правопорушення, характеризується тим, що особа маючи доступ до чужого майна (ввіреного майна), обертає його на свою користь, незаконно заволодіваючи ним, тим самим покращуючи своє матеріальне становище. Вважається, що привласнення є закінченим, коли винний отримує можливість розпоряджатися викраденим майном.

Відповідно, розтрата — це протиправне та безоплатне відчуження, використання або витрачання чужого майна, яке перебуває у правомірному володінні винного, на свою користь або на користь іншої особи. Тобто, це правопорушення характеризується, тим що особа, маючи доступ до чужого майна, витрачає його на користь інших осіб, тим самим покращуючи своє матеріальне становище, шляхом безпосереднього використання майна, звільнення від необхідності витрачати власні кошти або збільшення їх доходів. Розтрата вважається закінченою, коли майно продано, використано або витрачено. На відміну від привласнення, де винний може утримувати майно,

при розтраті майно вже не знаходиться у володінні винного на момент, коли вимагається його повернення.

Привласнення чи розтрата можливі лише тоді, коли винний мав законний доступ до майна, тобто воно було йому ввірене або перебувало в його віданні. Таке право могло виникнути з його службових обов'язків, договірних відносин або спеціального доручення. Право на розпорядження майном може виникнути не лише у працівника підприємства, але й в будь-якої іншої особи, якій власник передав такі повноваження за законом. Такі правомочності можуть виникнути на основі цивільно-правових договорів (оренди, підряду, комісії тощо), при цьому неважливо, чи власник майна — юридична чи фізична особа.

В. О. Навроцький вважає, що “ввіреним” є таке майно, яке фактично перебуває під контролем цієї особи, яким вона володіє [2, с.21].

Щоб правильно зрозуміти, що таке ввірене майно, варто звернутися до цивільного законодавства. Згідно якого, ввірене майно — це майно, яке власник або його уповноважена особа передає його іншій особі у володіння або користування [3]. Тобто, право володіння — означає, що особа фактично контролює річ, а право користування — означає, що особа використовує річ для своїх потреб.

Отже, з вищенаведеного можна зазначити, що привласнення та розтрата є суспільно небезпечними правопорушеннями, які завдають значної шкоди відносинам власності. Можна узагальнити, що ввірене майно — це майно, яке передається іншій особі на законних підставах для тимчасового володіння чи користування. Відповідно, предметом привласнення та розтрати чужого майна є ввірене винному майно. Варто зазначити, що кримінально-правова характеристика даних правопорушень має важливе значення для правильної кваліфікації дій винних осіб та ефективної протидії цим кримінальним правопорушенням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 15.03.2025).

2. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування. За ред. Хавронюка М.І. Київ. 2019. с.466 URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/22/korupsiy-ni-shemy-i-h-kryminalno-pravova-kvalifikatsiya-i-dosudove-rozsliduvannya.pdf> (дата звернення: 15.03.2025).

3. Основні проблеми визначення предмета привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. Цивільський О.І. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/5_2022/34.pdf (дата звернення: 15.03.2025).

Візняк Алевтина Василівна

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, групи ПМСП-24-1 Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету

Федан Лорина Олександрівна

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, групи ПМКП-24-1 Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету

Науковий керівник:**Дідківська Галина Василівна**

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ПРАВ ДИТИНИ ТА ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Міжнародні стандарти у сфері забезпечення прав людини слід розглядати як основоположне міждержавне співробітництво з питань гарантування та захисту прав людини, а також для діяльності спеціальних міжнародних організацій, які здійснюють контроль за дотриманням та захистом прав людини.

Варто зазначити, що особливої актуальності набувають міжнародні стандарти забезпечення прав неповнолітніх осіб у кримінальному провадженні, оскільки через фізичну й розумову незрілість, а також, притаманну їм вразливість, неповнолітні учасники провадження не в змозі повною мірою використовувати всі можливі засоби захисту своїх прав, а їх законні представники дуже часто у зв'язку з відсутністю достатніх юридичних знань і притаманною загальною необізнаністю, не здатні забезпечити належне представництво неповнолітніх осіб.

Для того, щоб мати цілісне уявлення про сукупність міжнародних стандартів захисту прав неповнолітніх у кримінальному провадженні, доцільно їх класифікувати. Систематизація міжнародних стандартів за різними критеріями дозволяє більш ефективно, швидко та точно використовувати їх у процесі гармонізації національного законодавства у сфері захисту прав і свобод неповнолітніх у кримінальному провадженні, а також значно спрощує пошук необхідних стандартів в окремих випадках, тим самим сприяє полегшенню застосування положень.

Важливо врахувати, що елементами системи класифікації зазвичай є не самі документи (нормативно-правові акти), а положення та вимоги, які в них розміщені. Водночас, залежно на скільки є обов'язковим джерело, що визначає

найважливіші права дітей-учасників кримінального провадження, варто виокремити міжнародні стандарти здійснення кримінального провадження за участю дітей, які містяться в обов'язкових до виконання міжнародних документах та міжнародні стандарти здійснення кримінального провадження щодо дітей, які містяться в документах рекомендаційного характеру.

До першої групи належать стандарти, що містяться у двосторонніх та багатосторонніх договорах (конвенціях, угодах та договорах), міжнародному звичаєвому праві та положеннях міжнародних організацій, виданих відповідно до міжнародних угод (наприклад, резолюції Ради Безпеки ООН). До особливо обов'язкових міжнародних документів належать ті, що ратифіковані або до яких приєдналася Україна: Конвенція ООН про права дитини; Факультативний протокол до Конвенції про права дитини, що стосується торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії; Протокол до Конвенції про права дитини; Конвенція № 182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці; Конвенція про кіберзлочинність; Європейська конвенція про здійснення прав дитини; Конвенція про юрисдикцію, адміністративне право, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів.

До другої групи належать міжнародні стандарти, які мають рекомендаційний характер і містяться в актах, прийнятих конференціями та органами, створеними відповідно до міжнародних договорів. Відповідно до міжнародно-правової термінології, це «м'які» правові акти, які не були ратифіковані, але формально не є обов'язковими для виконання [1, с. 500]. До них належать такі документи, а саме: «Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх» («Пекінські правила», 1985 р.); «Рекомендації Ради Європи щодо соціальних наслідків злочинності серед неповнолітніх» (1987 р.) [2]; «Правила ООН, що стосуються захисту дітей, позбавлених волі» («Гаванські правила», 1990 р.); «Керівні принципи ООН» («Ер-Рядські керівні принципи», 1990 р.); «Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються захисту дітей, позбавлених волі» («Ер-Рядські керівні принципи», 1990р.); «Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням» (Токійські правила, 1990 р.); «Керівництво щодо дій в інтересах дітей в системі кримінального правосуддя» (1997 р.); «Рекомендації Ради Європи щодо нових заходів для запобігання злочинності серед неповнолітніх та ролі системи правосуддя щодо неповнолітніх» (2003 р.); «Здійснення правосуддя в системі сімейного правосуддя. Керівні принципи ООН» (2003 р.); «Керівні принципи ООН, що стосуються правосуддя для дітей-жертв та свідків злочинів» (Резолюція ЕКОСОП №2005/20); «Керівні принципи Ради Європи щодо комплексних національних стратегій захисту дітей від насильства» (2005 р.); «Керівні принципи, що стосуються правосуддя у питаннях, пов'язаних з участю дітей-жертв та свідків злочинів» (2005 р.); «Керівні принципи Генерального секретаря ООН щодо підходу ООН до правосуддя стосовно неповнолітніх» (2008 р.); «Керівні принципи ООН щодо належного

застосування та умов альтернативного догляду за дітьми» (2009 р.); «Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи, що стосуються правосуддя, дружнього до дітей» (2010 р.); «Принципи та керівні положення ООН, що стосуються доступу до правової допомоги в системі правосуддя для дітей» (2012 р.) тощо.

Як учасник багатьох міжнародних договорів та угод (зокрема Конвенції ООН про права дитини), Україна зобов'язана запроваджувати високі стандарти щодо прав неповнолітніх.

Ці стандарти є важливою частиною глобальної стратегії забезпечення прав людини, а їх дотримання сприяє розширенню державної влади на міжнародному рівні.

Тому, щоб покращити традиційні методи допиту і при цьому забезпечити найкращі інтереси дітей к пріоритетний принцип створення й здійснення правосуддя, дружнього до дитини, особливо задекларований у міжнародних стандартах, вимагає ефективного впровадження конкретних практик та механізмів, таких як метод «Зеленої кімнати», відповідного примирення та соціального захисту. Дана стратегія вирішує основні інституційні проблеми правосуддя для дітей, заповнює прогалини у міжвідомчій взаємодії, передбачає проведення профілактичних, соціальних та виховних заходів, а також заходів, спрямованих на ресоціалізацію неповнолітніх, схильних до протиправної поведінки, неповнолітніх-правопорушників, жертв злочинів, у тому числі насильницьких. Метою Стратегії є посилення захисту прав дітей та дітей, які стали свідками злочинів [3].

Наказом Міністерства внутрішніх справ України № 1176 від 19 грудня 2012 року затверджено Інструкцію з організації діяльності підрозділів кримінальної міліції у справах дітей (наразі діє Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 1044 від 19 грудня 2017 року «Про затвердження Інструкції з організації діяльності підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України»). [4; 5] та використовується метод «зеленої кімнати».

Головною метою проведення допиту в такій кімнаті є зменшення повторної травматизації дитини в процесі допиту, завдяки спеціальним технікам і комфортній атмосфері, завдяки технічному оснащенню, яке дозволяє записувати допит і надалі застосовувати це відео для проведення розслідування без повторного допиту. Організація роботи відбувається на основі індивідуального підходу до кожної особи з урахуванням його віку і ступеня розвитку. Особливо важливо допитувати дітей в «зеленій кімнаті» у випадках сексуального насильства та експлуатації, торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії.

Часто дослідники запрошують до своїх, так би мовити, «знайомств» педагогів і психологів. Насправді таких фахівців майже немає, вони працюють у приватній практиці і не збираються відвідувати подібні заходи безкоштовно. Тому офіційним ставленням до ситуації виступає експерт, який остаточно погоджується бути присутнім на допиті. Крім того, запрошення добре

знайомого молодій людині вчителя може зробити обставини події широким розголосом, що може порушити принцип конфіденційності.

Але допитувати вчителів як свідків про те, як дітей формує те, де вони навчаються, які стосунки вони мають зі своїми однолітками та вчителями, які стосунки вони мають з освітою тощо, можливо і необхідно.

Опрацювавши даний матеріал можна зробити висновки, що міжнародні стандарти щодо прав неповнолітніх на участь у кримінальному судочинстві повинні застосовуватися у всіх випадках, коли діти вступають у контакт, з будь-якої причини і в будь-якій якості, з компетентними органами або персоналом, відповідальним за застосування кримінального законодавства, з метою забезпечення дотримання прав усіх дітей.

Стосовно методики «Зелена кімната», то можна сказати, що дана методика базується на індивідуальному підході, який враховує вікові та психологічні особливості кожного неповнолітнього. Для з'ясування конкретних ситуацій під час опитування використовуються малюнки, тести, ляльки та анкети. За результатами співбесіди з неповнолітнім у цих кімнатах складається письмова рекомендація фахівцем, який працював з дитиною. Психологи, які працювали з дитиною у такий спосіб, можуть бути окремо допитані представниками органу досудового розслідування як свідки.

Дане дослідження демонструє нам показання як імплементації міжнародних стандарті захисту прав неповнолітніх осіб, так і ювенальної юстиції в українському законодавстві, а саме національну стратегію реформування системи юстиції щодо дітей під назвою «Зелена кімната».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Di Robilant A. Genealogies of Soft Law / A. Di Robilant // The American Journal of Comparative Law. 2006. Vol. 54. № 3. P. 500–501
2. Рекомендація N R (87) 20 Комітету міністрів державам-членам "Про соціальний вплив на злочинність неповнолітніх". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_266#Text
3. Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/1027-2018-?lang=uk#Text>
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/1027-2018-p?lang=uk#Text>
4. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей : наказ МВС України від 19 груд. 2012 р. № 1176. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-13#Text>.
5. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ МВС України від 19 груд. 2017 р. № 1044. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#n7>.

Гордівський Олександр В'ячеславович
здобувач вищої освіти другого
(магістерського) рівня, групи ПМКП 24-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:

Омельчук Любов Василівна
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та
процесу Державного податкового
університету

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

Однією з актуальних проблем сучасної протидії злочинності є протидія кримінальним правопорушенням у фінансовій сфері. У загальному, такі кримінальним правопорушенням є будь-якими незаконними діями, у контексті яких використовується фінансовий елемент. Такий вид правопорушень є суттєвою загрозою для суспільних відносин, адже характеризується систематичними посяганнями на фінансові ресурси, внаслідок чого виникають проблеми у забезпеченні стабільного, керованого і упорядкованого існування життя людей у суспільстві. Сучасний стан протидії злочинності у фінансовій сфері у контексті діяльності правоохоронних органів характеризується низкою проблем, які не дають можливість у повній мірі протистояти злочинності, а навпаки – забезпечують умови для її подальшого розгортання. Тому виникає потреба у визначенні основних проблем вдосконалення діяльності правоохоронних органів, що пов'язана з протидією злочинності у фінансовій сфері.

Кримінальні правопорушення у фінансовій сфері мають різні прояви, масштаби та наслідки. У загальному, вони є протиправними діями, які пов'язані з незаконним обігом фінансових ресурсів, порушенням норм фінансового законодавства, наслідки яких негативно впливають на економіку держави, підприємства та громадян зокрема. Такі правопорушення можуть мати прихований та латентний характер, оскільки їх виявлення є складним. Окрім цього, також можуть бути пов'язані з такими протиправними діями, як корупція, тіньова економіка та організована злочинність. Вчиняти такі правопорушення можуть як фізичні особи, так і юридичні особи та представники органів державної й місцевої влади. Зокрема, це шахрайство, ухилення від сплати податків, відмивання коштів, корупційні злочини, зловживання службовим становищем та ін. Також це кримінальні правопорушення, які вчиняють організовані злочинні групи, що здебільшого орієнтуються на перетворення будь-якого ресурсу в капітал. У зв'язку з цим,

наслідки злочинності у фінансовій сфері можуть спостерігатись у тому числі у контексті економічної безпеки держави, що збільшує необхідність протидії таким злочинам [1; 2].

Протидія злочинності у фінансовій сфері є одним із пріоритетних завдань правоохоронних органів України. Основою протидії є чинне законодавство, зокрема – Кримінальний кодекс України та закони, наприклад – Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом». Також здійснюється інституційна протидія шляхом діяльності відповідних органів влади та спеціальних органів, які ведуть боротьбу з фінансовими злочинами, проводять розслідування, аудити та перевірки. Також здійснюється профілактична діяльність, що передбачає проведення попереджувальних заходів, які є гуманним способом підтримання правопорядку, забезпеченням безпеки цінностей, які перебувають під охороною держави. Передбачається захист нестійких суб'єктів суспільства від їх моральної деформації, що допомагає попередити їх становлення у якості злочинців. Саме цей аспект протидії фінансовій злочинності є одним із основних у діяльності правоохоронних органів [3].

Розглядаючи сучасну практику протидії злочинності у фінансовій сфері з боку правоохоронних органів, зазначимо наступні проблеми, які проявляються у діяльності правоохоронних органів у даному контексті:

- Недостатня міжвідомча координація між Державним бюро розслідувань, Національною поліцією, Службою безпеки України, Бюро економічної безпеки та прокуратурою. Пов'язана з їх слабкою взаємодією, наслідком чого може бути дублювання функцій або ігнорування окремих напрямів розслідувань;

- Недостатня підготовка кадрів до протидії злочинності у фінансовій сфері. Зокрема, недостатня обізнаність у питаннях фінансового моніторингу, аудиту, аналізу складних схем ухилення від податків, аналізу схем «тіньової економіки» та відмивання коштів, вивченням чого мають займатись спеціально підготовлені фахівці. Саме вони повинні допомагати правоохоронцям вчасно виявляти подібні кримінальні правопорушення та надалі протидіяти ним;

- Корупційна вразливість правоохоронних органів, що може стати причиною витоку інформації чи взагалі уникнення розслідувань фінансових злочинів, якщо це суперечить інтересам третіх осіб;

- Недосконалість нормативно-правової бази, що пов'язано з тим, що чинні положення Кримінального кодексу та законів не відповідають сучасним способам організації злочинності у фінансовій сфері. Розвиваються нові схеми, наприклад – у сфері криптовалют чи онлайн-платежів, які поки важко викрити та ефективно протидіяти їм.

Для вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо протидії злочинності у фінансовій сфері наведемо наступні рекомендації:

- Підвищення професійного рівня правоохоронців з метою забезпечення спеціалізованої підготовки для роботи з фінансовими злочинами;
- Цифровізація окремих процесів у роботі правоохоронців, зокрема – з метою прогнозування ризиків, пов'язаних з виникненням фінансових злочинів;
- Зміцнення міжвідомчої співпраці для покращення обміну інформацією між усіма залученими структурами;
- Підвищення рівня прозорості та звітності у діяльності правоохоронців, наприклад – упровадження незалежного контролю та проведення обов'язкового аудиту розслідувань гучних справ тощо.

Таким чином, наразі існують деякі проблеми, які перешкоджають ефективному розслідуванню фінансових злочинів та знижують якість роботи правоохоронних органів. Тому важливо вдосконалити сучасні підходи до їх діяльності, покращивши рівень підготовки кадрів, зміцнивши міжвідомчу співпрацю, підвищивши рівень прозорості їх роботи, а також упровадивши сучасні технології. Так вдасться подолати наявні проблеми та створити кращі умови для протидії злочинності у фінансовій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андросович Л. Г. Організована злочинність у фінансовій сфері як загроза економічній безпеці України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. №1 (36). С. 85-89
2. Васильчишин О. Фінансові злочини у фіскальній сфері як загроза економічній безпеці України. *Світ фінансів*. 2021. №1 (66). С. 124-137
3. Комарницька І. І. Актуальні питання протидії злочинам у фінансовій сфері. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. №1. С. 344-347

Гриценко Вероніка Олексіївна

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, групи ПБ-22-5

Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Лопашук Дмитро Іванович

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінального права та процесу

Державного податкового університету

КАТУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ КОНСТРУКЦІЇ ЦЬОГО СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ

Сучасний розвиток демократії та верховенства права безпосередньо пов'язаний з дотриманням прав і свобод людини та виконанням державою вимог щодо недопущення порушень у цій сфері.

Заборона катувань та нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання є основоположним правом, а також гарантією основних прав людини, таких як право на життя, свободу та особисту недоторканність і право на повагу до честі та гідності.

Катування є настільки складним антисоціальним і правовим явищем, що практично неможливо створити визначення, яке б повністю розкривало його справжню сутність [1, с. 229].

Керівні принципи застосування європейських стандартів боротьби з проявами катувань закріплені в Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року [2] та Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 року [3]. Дана конвенція ратифікована 150 країнами світу, зокрема й Україною (на той момент Українською РСР) 26 січня 1987 року.

На виконання зазначених конвенцій, чинний Кримінальний кодекс України статтею 127 також передбачив кримінальну відповідальність за катування, тобто за умисне заподіяння сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання шляхом нанесення побоїв, мучення або інших насильницьких дій з метою примусити потерпілого чи іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі, у тому числі отримати від нього або іншої особи відомості чи визнання, або з метою покарати його чи іншу особу за дії, скоєні ним або іншою особою чи у скоєнні яких він або інша особа підозрюється, а також з метою залякування чи дискримінації його або інших осіб [4]. Ця кримінально-правова норма є конвенційною.

Родовим об'єктом катування є охоронювані законом суспільні відносини, що забезпечують здоров'я особи. Додатковим об'єктом – воля, честь і гідність особи. Тож ці відносини пов'язані із комплексом цінностей людини [5, с. 94]. Потерпілим за цією статтею вважається фізична особа, якій завдано моральної і фізичної шкоди цим злочином.

Об'єктивна сторона цього злочину характеризується діями у вигляді нанесення побоїв, катування або іншими насильницькими діями, наслідками яких є заподіяння сильного фізичного болю або фізичного або морального страждання. Під іншими насильницькими діями розуміються: викручування рук, ніг, стискування горла, статевих органів тощо. Під побоями слід розуміти неодноразові удари, що наносяться в один час одному потерпілому. За конструкцією цей злочин є матеріальним [6, с. 315].

Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується виною у формі прямого умислу та спеціальною метою – намаганням примусити потерпілого або іншу особу до дій, що суперечать їхній волі.

Суб'єкт – загальний. Але як показують результати досліджень, особливістю таких насильницьких злочинів є досить «молодий» вік суб'єктів, які їх вчиняють. Мають місце непоодинокі випадки, коли їх вчиняють неповнолітні віком від 14 до 16 років. А отже, зазначене вказує на те, що в цій кримінально-правовій нормі потрібно знизити вік кримінальної

відповідальності до 14 років. Однак наразі питання про необхідність зниження віку кримінальної відповідальності залишається відкритим.

Кваліфікуючими ознаками катування є: повторність, за попередньою змовою групою осіб, або з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості [5].

Разом з тим, варто звернути увагу на те, що «повторність має місце при вчиненні катування вдруге в межах строку давності притягнення до кримінальної відповідальності, якщо воно не становить єдиного продовжуваного злочину, визначення якого дається в ч. 2 ст. 32, та якщо за раніше вчинене катування особу не було звільнено від кримінальної відповідальності за підставами встановленими законом (скажімо за законом про амністію) або якщо судимість за раніше вчинене катування не було погашено чи знято» [7, с. 268].

Достатньо поширеною проблемою залишається питання розмежування катування від суміжних злочинів, наприклад, від побоїв і мордування (ст. 126 КК).

Так, у ст. 126 КК об'єктивна сторона злочину полягає в нанесенні ударів або побоїв, вчиненні інших насильницьких дій, які завдали фізичного болю і не спричинили тілесних ушкоджень, а в ст. 127 КК – в нанесенні побоїв, катуванні або інших насильницьких діях, наслідками яких є заподіяння сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання [4].

Тобто, якщо проаналізувати об'єктивні сторони статей 126 і 127 КК, то виявиться, що їхні характеристики в частині катування, побоїв і мордування повністю збігаються.

Це є наслідком того, на наш погляд, що в кримінальному законі не міститься чіткого тлумачення поняття «катування», що призводить до помилок у ході кримінально-правової кваліфікації цього злочину, спричиняючи, таким чином, порушення прав і свобод людини [8, с. 106].

Щодо суб'єктивної сторони – то ці злочини вчиняються з прямим умислом. Проте є тут і певна відмінність, за якою, в принципі, вони й розмежовуються – це окремі факультативні ознаки – мета і мотив. Зокрема, мотивом у статті 126 КК може бути помста, недобрі стосунки, а метою статті 127 КК – намагання примусити потерпілого або іншу особу до дій, що суперечать їхній волі, у тому числі отримати від нього або іншої особи відомості чи визнання, або з метою покарати його чи іншу особу за дії, скоєні ним або іншою особою чи у скоєнні яких він або інша особа підозрюється, а також з метою залякування чи дискримінації його або інших осіб

Важливо звернути увагу на статтю 189 Кримінального кодексу України. Частина 3 цієї кримінально-правової норми встановлює кримінальну відповідальність за вимагання, поєднане з насильством, небезпечним для життя та здоров'я. Під насильством у цій статті розуміються побої, що мають характер мордування, катування, легкі тілесні ушкодження, що спричинили короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості тілесні ушкодження та інші насильницькі дії, які спричинили

сильний фізичний біль або фізичні чи моральні страждання. Суб'єктивна сторона цього кримінального правопорушення передбачає корисливий мотив, який у ст. 127 КК відсутній. А тому, саме за наявністю корисливого мотиву розмежовуються статті 127 і 189 КК [8, с. 106].

Підсумовуючи викладене слід звернути увагу на такі принципові аспекти.

Основним напрямом покращення стану кваліфікації злочинів за ознакою катування, є адаптація практики ЄСПЛ до потреб української системи правосуддя. Ключовим елементом ефективних заходів є постійна оцінка ситуації. Значні розбіжності між визначеннями Конвенції та національним законодавством сприяють утворенню фактичних або потенційних лазівок для безкарності. Хоча законодавство може містити схожі формулювання, їх зміст може змінюватися залежно від інших положень національного законодавства або судового тлумачення. Для того, щоб запобігти фактам катування в Україні, важливо, щоб відповідні превентивні заходи щодо цього вживалися своєчасно та ефективно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Замула А. Ю. Застосування норм міжнародного права щодо заборони катування та їх імплементація в законодавство України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. вип. 73. С. 227-233.
2. Європейська конвенція з прав людини. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf (дата звернення: 15.03.2025).
3. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання ООН від 10 грудня 1980 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text (дата звернення: 15.03.2025).
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» /ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14>. (дата звернення: 15.03.2025).
5. Кузнецов В. О., Гіжевський В. К. Кримінальне право України (повний курс у схемах та таблицях). Навчальний посібник. К, 2005. 459 с.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [Текст]: (за станом на 25 травня 1994 року). / відп. ред.: В. С. Ковальський. Київ. 1994. - 798 с.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [Текст]: За станом законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 вересня 2001 року / За ред.: С. С. Яценка. – К.: А.К.С.. 2002. - 936 с.
8. Малярчук Н. В., Роздільна А. А. Проблеми кваліфікації та відмежування катування від суміжних злочинів. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 58. С. 103-108.

Дорош Віктор Миколайович

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, групи ПБз-21-2

Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету

Науковий керівник:

Лугіна Наталія Анатоліївна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету

ОСОБЛИВОСТІ ЗБОРУ ТА ФІКСАЦІЇ ДОКАЗІВ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ З ВИКОРИСТАННЯМ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

В умовах триваючої збройної агресії проти України питання документування та фіксації воєнних злочинів набуває особливого значення для забезпечення майбутньої відповідальності винних осіб. Сучасні цифрові технології відкривають нові можливості для підвищення ефективності цього процесу, водночас створюючи специфічні виклики для правоохоронної та криміналістичної діяльності.

Цифрові методи збору доказів дозволяють здійснювати документування в умовах, коли традиційні слідчі дії неможливі через безпекові обмеження. Використання безпілотних літальних апаратів для фото- та відеофіксації наслідків обстрілів цивільної інфраструктури, супутникові знімки, мобільні додатки для збору показань свідків – усе це розширює інструментарій розслідування воєнних злочинів.

Як стверджує Л. Остафійчук, координація діяльності різноманітних організацій, забезпечення відповідних можливостей та залучення необхідних ресурсів є критично важливими для ефективного залучення інформації з публічно доступних джерел у процесі виявлення та документації потенційних злочинів воєнного характеру та злочинів проти людства, вчинених у контексті збройного нападу росії на Україну [1, с. 68].

Безпілотні системи відеоспостереження дозволяють фіксувати докази на територіях, доступ до яких обмежений через бойові дії або мінування. Оснащені високоточними камерами дрони здатні отримувати детальні зображення з безпечної відстані, що суттєво знижує ризики для слідчих груп. Технологія LiDAR (лазерне сканування) дозволяє створювати тривимірні моделі місць вчинення злочинів з точністю до міліметра, що в майбутньому може використовуватися для відтворення обставин події.

Важливим аспектом є забезпечення автентичності та цілісності цифрових доказів. В умовах інформаційної війни та поширення дезінформації критичного значення набуває верифікація цифрових матеріалів. Технології

blockchain дозволяють створювати незмінний ланцюжок цифрових доказів, що підтверджує їх походження та відсутність маніпуляцій.

Розвиток технологій цифрової верифікації дозволяє ефективно виявляти підроблені фото та відеоматеріали. Аналіз метаданих файлів, перевірка цифрових відбитків камер, дослідження особливостей компресії та інші методи судової цифрової експертизи забезпечують можливість встановлення оригінальності матеріалів. Криміналістичні лабораторії застосовують спеціалізоване програмне забезпечення для автоматизованого виявлення ознак монтажу та редагування аудіовізуального контенту.

Варто зазначити, що цифрова криміналістика стикається з необхідністю опрацювання величезних масивів даних, які надходять із соціальних мереж, месенджерів та інших джерел. Застосування технологій штучного інтелекту та машинного навчання дозволяє систематизувати та аналізувати ці дані, встановлювати зв'язки між окремими епізодами та виявляти системний характер порушень міжнародного гуманітарного права.

Інструменти OSINT (Open Source Intelligence) набувають особливого значення в контексті документування воєнних злочинів. Методи автоматизованого збору та аналізу даних з відкритих джерел дозволяють ідентифікувати військові підрозділи, встановлювати командну відповідальність та відстежувати переміщення військової техніки. Аналіз цифрових слідів у соціальних мережах, геолокаційні дані та часові мітки дозволяють створювати точні хронології подій, що мають критичне значення для встановлення обставин воєнних злочинів.

Особливу увагу слід приділити методам збереження цифрових доказів. Створення захищених хмарних сховищ з резервним копіюванням, спеціалізовані протоколи шифрування, розподілене зберігання даних – ці підходи мінімізують ризики втрати критично важливої інформації внаслідок кібератак чи фізичного знищення серверів.

Застосування криптографічних методів захисту даних забезпечує конфіденційність чутливої інформації та захищає свідків від потенційної помсти. Технології цифрових підписів гарантують незмінність доказів від моменту їх фіксації до представлення в судовому процесі. Міжнародна співпраця у створенні захищених репозиторіїв доказів воєнних злочинів сприяє збереженню цифрових матеріалів навіть у випадку пошкодження національної цифрової інфраструктури.

Варто погодитись із думкою С. Лучик та Д. Столик, які зазначають, що значення інформаційних технологій у документуванні воєнних злочинів невпинно посилюватиметься. Інноваційні методики та цифрові інструменти дозволяють суттєво підвищити оперативність і точність експертних досліджень та інших процесуальних заходів. Належна й високоякісна фіксація критичних відомостей про злочинні діяння противника, оперативне надання систематизованих фактів і доказових матеріалів до компетентних органів сприятиме неминучому притягненню агресора до юридичної відповідальності за вчинені воєнні злочини [2, с. 47].

Правові аспекти використання цифрових доказів також потребують уваги. Необхідно забезпечити відповідність процедур збору та фіксації як національному законодавству, так і міжнародним стандартам, щоб зібрані матеріали мали належну доказову силу в міжнародних судових інстанціях.

Адаптація кримінального процесуального законодавства України до викликів воєнного часу створила правові передумови для використання інноваційних цифрових інструментів. Відповідні зміни до Кримінального процесуального кодексу України дозволили легітимізувати дистанційне проведення слідчих дій, електронну фіксацію доказів та використання технологій віддаленого доступу до інформаційних систем. Важливим кроком стало законодавче врегулювання процедур міжнародного обміну цифровими доказами та використання матеріалів, отриманих від міжнародних організацій та партнерів.

Розвиток міжвідомчої співпраці та координації зусиль різних суб'єктів документування воєнних злочинів є необхідною умовою ефективності цього процесу. Єдина система електронного документообігу між правоохоронними органами, прокуратурою, судами та міжнародними партнерами забезпечує оперативний обмін інформацією та запобігає дублюванню зусиль з документування одних і тих самих епізодів.

Технології штучного інтелекту дозволяють не лише аналізувати зібрані дані, але й прогнозувати потенційні місця вчинення нових воєнних злочинів на основі виявлених закономірностей. Це дає можливість завчасно розгортати засоби цифрового спостереження та готувати технічні рішення для фіксації доказів, що підвищує ефективність документування.

Врахування особливостей кримінальної процесуальної діяльності в умовах воєнного стану та впровадження інноваційних цифрових технологій дозволить створити ефективну систему документування воєнних злочинів, що стане надійним фундаментом для притягнення до відповідальності всіх причетних до злочинів проти українського народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Остафійчук Л. А. Фіксація воєнних злочинів за допомогою цифрових даних. // *Наукові читання пам'яті Ганса Гросса* : зб. тез міжнар. науково-практ. конф., м. Чернівці, 9 груд. 2022 р. Чернівці, 2023. С. 67–71. URL: <https://archer.chnu.edu.ua>

2. Лучик, С. Д. Застосування цифрових технологій у фіксації воєнних злочинів / Лучик Світлана Дмитрівна, Столик Денис // *Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання. Cybersecurity in Ukraine: Legal and Organizational Issues* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 листоп. 2023 р.) / МВС України, Одес. держ. ун-т внутр. справ. Одеса : ОДУВС, 2023. С. 45-47. URL: <https://dspace.univd.edu.ua>

Доценко Денис Дмитрович

здобувач ступеня доктора філософії
кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Лисенко Володимир Васильович,

доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

ЕЛЕКТРОННЕ КРИМІНАЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна військова агресія, розв'язана російською федерацією проти України, створила численні виклики для української судової системи, значно ускладнивши доступ до правосуддя. В таких умовах питання збереження безперервності функціонування кримінального судочинства та забезпечення безпеки учасників процесу набуло критичного значення. Одним із головних засобів забезпечення правосуддя та судочинства в цілому є активне використання сучасних технологій та вдосконалення технічної та нормативно-правової бази, що зможе максимально оптимізувати процеси та здійснити забезпечення доступу до правосуддя в умовах воєнного стану.

Під час війни електронні інструменти набули критичного значення для забезпечення безперервної роботи правосуддя. Воєнні дії призвели до руйнування інфраструктури, евакуації судів та учасників процесів, що ускладнило фізичний доступ до судів. В цих умовах можливість дистанційно брати участь у судових засіданнях через відеоконференцію, подавати документи онлайн та отримувати електронні копії рішень стала запорукою реалізації права на судовий захист. Зокрема, на початку широкомасштабної агресії було змінено територіальну підсудність десятків судів, щоб їхні справи розглядалися в безпечніших регіонах.

Загалом, процес впровадження новітніх електронних технологій у кримінальному процесі носить назву «цифровізація». Цифровізація - це поступове перетворення судочинства у формі електронного правосуддя для забезпечення прозорості, доступності та ефективності системи правосуддя [1, с. 78]. Розвиток та впровадження нових технологій, певною мірою, став відповіддю на кризи з якими зіткнулося останнім часом суспільство, зокрема COVID-19 та агресивна війна проти України. На сучасному етапі цифровізація в Україні перебуває у стані активного впровадження, однак її потенціал залишається не повністю реалізованим. Зовнішні чинники значно ускладнили діяльність системи здійснення судочинства у всіх галузях, зокрема і у кримінальному судочинстві, тому пошук можливостей вдосконалення певних

процесів за допомогою нових технологій є надзвичайно важливим та перспективним дослідженням. Цифровізація відкриває нові перспективи для удосконалення процедур збереження та аналізу доказів, покращення комунікації між суб'єктами процесу, а також застосування штучного інтелекту для автоматизації рутинних завдань.

Цифрові технології можна використовувати на всіх стадіях судового провадження, і використання таких технологій має кілька переваг, а саме сприяння адміністративній та процесуальній стандартизації в судах першої та апеляційної інстанцій, переоцінці внутрішніх процесів роботи всього суду та належної реалізації принципу доступу до правосуддя. Використання інформаційних технологій призведе до переоцінки внутрішніх процесів роботи всього суду, а непотрібні та неефективні етапи усуватимуться, зменшивши адміністративні витрати та часові ресурси персоналу. Щодо матеріальних ресурсів, то паперові документи, наприклад, більше не треба буде зберігати та транспортувати, оскільки в будь-який час і в будь-якому місці будуть доступні електронні файли. Вказане сприятиме більш ефективному управлінню судовими справами і створенню більш гнучких моделей організації роботи та ведення судової справи для належної реалізації принципу доступу до правосуддя.

Надзвичайно важливим було використання відеоконференцій під час судових засідань, це був ледве не єдиний спосіб подальшого функціонування великої кількості судів на початку повномасштабного вторгнення, і відповідно до цього було змінено ч.2 статті 336 Кримінального процесуального кодексу України [2]. Відповідно до цієї зміни у разі якщо сторона кримінального провадження чи потерпілий заперечує проти здійснення дистанційного судового провадження, суд може ухвалити рішення про його здійснення лише вмотивованою ухвалою, обґрунтувавши в ній прийняте рішення реальною небезпекою для учасників та воєнним станом – що було необхідним рішенням, хоча й через це виникало чимало нормативно-правових питань. Такі рішення можуть прийматися в силу об'єктивних причин які становить загрозу чи небезпеку життю, здоров'ю сторін та інших учасників судового процесу [3, с. 309]. Виклики цифрового кримінального судочинства у воєнний час полягають у збереженні балансу між ефективністю і безпекою правосуддя та дотриманням процесуальних прав.

В умовах режиму надзвичайної ситуації та воєнного стану критично важливі функції суду мають бути реалізовані, а забезпечення безперервної діяльності суду можлива за таких умов: подальшого широкого впровадження у судах можливості участі сторони у судових засіданнях в режимі відеоконференції, розгляду справи у письмовому провадженні, без участі сторони; запровадження електронної кореспонденції; надання учасникам судового процесу можливості у межах розгляду судових справ подавати документи завчасно та дистанційно, зокрема на офіційну електронну пошту суду чи засобами поштового зв'язку; надання можливості ознайомлення з матеріалами судових справ на підставі відповідних заяв або клопотань шляхом

надсилання сканованих документів на електронну пошту; організації видачі копій процесуальних документів шляхом надсилання на електронну адресу заявника чи засобами поштового зв'язку [4, с. 182].

Як показала практика, під час дії воєнного стану, не з усіх прифронтових судів вивезені поточні справи, не кажучи вже про судовий архів. Цифровізація судових справ, збереження та належне використання електронної форми документів повинно не лише активно використовуватися, але й повноцінно законодавчо закріплюватися. Більш активне впровадження оцифрування судових справ дасть можливість проведення дистанційного розгляду проваджень при дозволі перебувати у безпечному місці, за межами приміщення суду не лише учасникам проваджень, а й складу суду, а запровадження електронного архіву, документообігу між працівниками апарату суду, достатності накладення цифрового підпису судді на прийнятому процесуальному рішенні для дійсності такого рішення, так само і на виконавчих листах, забезпечуючи електронний документообіг між прокуратурою, органами поліції, органами пробації, виконавчої служби та судом, всі питання вивезення письмових проваджень, особових справ працівників суду, зберігання подальше таких справ, було би легко знято [5, с. 270-271].

Шлях до розвитку електронного суду та цифровізації судочинства має сенс на фоні викликів та криз, що стоять перед державою зараз. В далекій перспективі кримінальний процес повинен бути надзвичайно швидким, доступним та ефективним, щоб використаний час та ресурси були найбільш оптимальними. За останні роки Україна хоч і просувається в плані впровадження та вдосконалення електронних інструментів у судовому процесі завдяки ЄСІТС, але система була впроваджена лише частково, і досі виникають чимало питань. Так, введена система «Електронного Суду» була впроваджена без відповідних змін в Інструкції діловодства в місцевих та апеляційних судах України, що зводить нанівець перехід до цифровізації суду та її ефективність [5, с. 272]. Активне законодавче закріплення цифровізації судового процесу та впровадження електронних технологій є критично необхідним для забезпечення стабільного функціонування судів в умовах воєнного стану. Це дозволить забезпечити безперервний розгляд справ незалежно від фізичного місця перебування суддів і учасників процесу, гарантувати безпеку інформації, зберегти архівні матеріали та суттєво підвищити оперативність судочинства. Законодавче врегулювання питань дистанційного судового розгляду, електронного документообігу та цифрового підпису судових рішень дозволить уникнути проблем із фізичним переміщенням судових справ і значно спростить взаємодію між судами та іншими правоохоронними органами.

Ера цифрових технологій захоплює та продовжуватиме захоплювати та активно впливати на розвиток судочинства у всіх сферах, зокрема у кримінальному процесу та розгляді кримінальних правопорушень. Впровадження ЄСІТС, хоч і частково, було важливим кроком для подальшої

модернізації судочинства та його трансформації на вимогу викликів часу та криз, з якими стикається наша країна та взагалі світ. Впровадження різноманітних систем, засобів, технологій та інструментів з метою поліпшення ефективності та доступності судочинства – це лише основа для фундаменту майбутнього, до якого прагне світ. Раціоналізація використання часових та матеріальних ресурсів для досягнення найбільшої ефективності та прозорості у кримінальних справах – є основою для підтримки суспільства до судової системи. Поява та розвиток штучного інтелекту ще більше прискорило тенденцію для використання цифрових інструментів для роботи у судах. Дослідження останніх років показують, що судова система та сучасне законодавство просто не встигають за цим розвитком, саме тому дослідження тематики застосування усіх цих цифрових технологій заради розвитку судочинства – це надзвичайно актуально для суспільства, якому необхідна довіра до судової системи під час криз. Українське судочинство хоч і повільно, але впевнено повинно йти у майбутнє маючи на озброєнні як зарубіжний досвід, так і розробляти свій власний. Саме застосування цифрових технологій є шляхом для забезпечення доступу до правосуддя та судочинства в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дрозд О.Ю., Сорока Л.В. Цифровізація судів: європейський досвід. *Вчені записки*. 2023. С. 77-81. URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/1_2023/1_2023.pdf#page=83
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2880>
3. Мудрецька Г.В., Проблемні питання дистанційного судового провадження в умовах воєнного стану. Права людини та публічне врядування в сучасних умовах: Матеріали VI Міжнародного правничого форуму. 2023. С. 306-309. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi73/0053914.pdf#page=306>
4. Мудрецька Г.В. Проблеми дистанційного судового розгляду кримінального провадження в режимі відеоконференції в умовах воєнного стану. Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку. 2023. С. 181-183. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9781a07f-b551-42f5-9367-bd63c7abe2c5/content>
5. Дурач О.А. Цифровізація суду як шлях до запровадження дистанційної роботи судів загальної юрисдикції в умовах воєнного стану. *Інформація і право*, 2024, №4 (51): С. 265-277. URL: <http://il.ippi.org.ua/article/view/318164>

Дубець Анастасія Вячеславівна

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, групи ПБ-21-1

Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету

Науковий керівник:

Павлюх Ольга Анатоліївна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ, ЩО НАЛЕЖАТЬ ДО ВРАЗЛИВИХ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП

Сучасне українське суспільство стикається з нагальною потребою посилення захисту осіб, які належать до вразливих соціальних груп. До них відносять людей з інвалідністю, літніх осіб, жінок, дітей, внутрішньо переміщених осіб (ВПО), представників національних меншин, осіб нетрадиційної сексуальної орієнтації, а також жертв домашнього насильства та торгівлі людьми. Саме ці категорії найчастіше стають об'єктами порушень прав, зокрема у формі дискримінації, фізичного чи психологічного насильства, приниження, експлуатації.

Кримінальне законодавство України містить ряд норм, спрямованих на захист вразливих груп. Зокрема, Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за злочини, вчинені з мотивів нетерпимості чи дискримінації (ст. 161 - порушення рівноправності громадян), а також за домашнє насильство (ст. 126-1), торгівлю людьми (ст. 149), втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність (ст. 304) тощо. Також діють окремі закони, наприклад, «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [1].

Однак із початком повномасштабної війни в Україні ситуація з дотриманням прав вразливих категорій значно ускладнилася. Внаслідок бойових дій, окупації територій, вимушеного переселення та руйнування інфраструктури мільйони людей опинилися у вразливому становищі. Зросла кількість випадків домашнього насильства, сексуального насильства, зокрема з боку окупаційних сил, збільшився ризик торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми. Багато осіб втратили доступ до медичної, правової та соціальної допомоги [2].

Особливої уваги потребують внутрішньо переміщені особи, які часто стикаються з дискримінацією, складнощами з працевлаштуванням, житлом та соціальним забезпеченням. У прифронтових і деокупованих регіонах зростає рівень насильницьких злочинів, що часто залишаються безкарними через нестачу слідчих кадрів та перевантаження судової системи. Водночас збройний конфлікт породжує нові види злочинів - як-от сексуальне

насильство, пов'язане з війною, незаконне позбавлення волі, катування, примусова депортація [3].

Попри існування правових механізмів, на практиці виникає низка проблем. Часто жертви таких злочинів не звертаються до правоохоронних органів через страх, недовіру, соціальну стигматизацію або відсутність доступу до допомоги [4]. Крім того, правозастосовна практика демонструє низький відсоток ефективного розслідування та доведення таких справ до суду. Рівень підготовки слідчих та прокурорів щодо роботи з вразливими особами залишається недостатнім [5].

Захист прав таких осіб має стати пріоритетом у кримінально-правовій політиці держави, особливо в умовах воєнного стану, тому необхідно:

- розширити законодавче визначення категорій вразливих осіб;
- удосконалити процедуру розслідування злочинів, скоєних проти них;
- запровадити спеціалізовану підготовку правоохоронців;
- гарантувати доступ до правової та психологічної допомоги навіть в умовах обмеженого ресурсу.

Зміцнення кримінально-правового захисту вразливих соціальних груп є важливою умовою формування справедливого, гуманного та стійкого суспільства - як у мирний час, так і під час війни.

Отже, проблема кримінально-правового захисту осіб, що належать до вразливих соціальних груп, є надзвичайно актуальною в умовах воєнного стану в Україні. Війна значно ускладнила забезпечення прав цих осіб, створивши нові виклики для законодавства та органів влади. Виявлена низька ефективність кримінального законодавства щодо захисту таких осіб, а також недостатня реалізація правових норм на практиці, вимагають прийняття термінових заходів. Урахування специфіки потреб вразливих груп у воєнний час і адаптація українського законодавства до міжнародних стандартів є необхідними кроками для поліпшення ситуації. Лише комплексний підхід, що включає вдосконалення законодавства, створення спеціалізованих підрозділів та забезпечення доступу до правової допомоги, дозволить гарантувати реальний захист прав вразливих осіб і сприятиме розвитку справедливого та демократичного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України. – zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 05.03.2025).
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19 (дата звернення: 06.03.2025).
3. Ільчишин, І. В. Проблеми розслідування злочинів, вчинених щодо внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану. *Вісник кримінального судочинства*. 2023. №3. С. 32–38.
4. Гнатюк, М. І. Кримінально-правовий захист осіб, які постраждали від торгівлі людьми. *Юридичний вісник*. 2023. №2. С. 45–50.

5. Слободянюк, А. П. Особливості кримінально-правової охорони прав дітей в умовах збройного конфлікту. *Актуальні проблеми держави і права*. 2022. Вип. 94. С. 104–109.

Єроменко Анастасія Романівна

здобувач вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня, групи ПБ-21-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Сперкач Наталія Анатоліївна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінального права та процесу
Державного податкового університету

ВПЛИВ МАС-МЕДІА НА РІВЕНЬ ЗЛОЧИННОСТІ: ІНФОРМАЦІЙНА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЕФЕКТ НАСЛІДУВАННЯ

У сучасному світі засоби масової інформації є одним із найвпливовіших інститутів, що формують суспільну свідомість, світогляд, поведінкові моделі та соціальні установки. Вони проникають у всі сфери людського життя, транслюючи не лише новини, розважальний чи освітній контент, але й ідеї, символи, образи, які здатні змінювати сприйняття реальності. Серед багатьох аспектів впливу медіа варто окремо зупинитися на їхньому зв'язку з рівнем злочинності в суспільстві. З одного боку, медіа висвітлюють кримінальні правопорушення та інформують про них, сприяють викриттю зловмисників. З іншого боку, вони можуть створювати ґрунт для формування девіантної поведінки, породжувати нові форми кримінальних правопорушень, зокрема інформаційних, а також провокувати так званий ефект наслідування.

Інформаційна злочинність – це один із найактуальніших викликів ХХІ століття. З поширенням цифрових технологій та зростанням впливу медіа кримінальні правопорушення, пов'язані з інформацією, набули нових форм та масштабів. Йдеться не лише про класичні кіберзлочини – хакерські атаки, фішинг, розповсюдження вірусного ПЗ чи крадіжки персональних даних. Значну загрозу становить маніпулювання інформацією в мас-медіа з метою дезінформації, посилення напруги в суспільстві, впливу на політичні чи економічні процеси. Такі прояви набувають характеру гібридної війни, де мас-медіа стають інструментом ворожих впливів, інформаційного терору чи психологічного насильства [1].

Небезпека полягає в тому, що інформаційна злочинність часто маскується під звичайну журналістику або блогінг, і не завжди має чітку юридичну кваліфікацію. Наприклад, розповсюдження фейкових новин або маніпулятивних матеріалів може бути навмисним, а може мати характер «інформаційної халатності». У будь-якому випадку наслідки залишаються

руйнівними: підрив довіри до держави, дискредитація окремих осіб чи інституцій, соціальні конфлікти, і, як результат, загострення криміногенної ситуації. Особливо це помітно в умовах війни або кризових подій, коли інформація стає зброєю, а правду від вигадки відрізнити дедалі важче [2].

Інший не менш важливий аспект – це ефект наслідування, який також є наслідком впливу мас-медіа. У соціальній психології давно доведено, що люди схильні копіювати поведінку, яка отримує медійне висвітлення, навіть якщо йдеться про кримінальні правопорушення чи насильницькі дії. Ефект наслідування найбільш яскраво проявляється в підлітковому середовищі, де ще не сформовані критичне мислення та стійкі моральні принципи. Коли у фільмах, серіалах або новинах демонструється агресія, знущання, вбивства або теракти, частина аудиторії може не лише сприймати це як допустиму модель поведінки, а й переймати її, імітуючи побачене в реальному житті. Цей феномен отримав назву «сорусат effect» або «ефект копіювання» і був зафіксований після численних інцидентів масових розстрілів у США, коли злочинці прямо вказували на те, що черпали натхнення з телевізійного контенту чи повідомлень у соціальних мережах [3].

Романтизація злочинців, яка часто присутня в медіапросторі, також сприяє наслідуванню. Наприклад, коли медіа приділяють надмірну увагу особистості злочинця, його біографії, мотивам, і водночас зображують його як харизматичну або «виправдану» постать, це може викликати співчуття чи навіть захоплення в глядача. Подібні практики спостерігаються в художніх фільмах, де злочинець стає головним героєм, якого глядач мимоволі починає підтримувати. У таких випадках стирається межа між добром і злом, а соціальні норми девальвуються.

Мас-медіа здатні також формувати викривлене уявлення про дійсність – так званий «синдром злого світу». Люди, які регулярно споживають контент, наповнений кримінальними правопорушеннями, насильством і трагедіями, починають вірити, що реальний світ такий самий небезпечний, жорстокий та ворожий. Це породжує тривожність, підвищену агресивність, втрату довіри до оточуючих та інституцій. У таких умовах особа може бути більш схильною до прийняття радикальних рішень, зокрема правопорушень, як способу самозахисту або вирішення конфліктів [4].

Щоб протидіяти негативному впливу мас-медіа на злочинність, суспільству потрібно здійснити низку заходів на інституційному та освітньому рівнях. Насамперед, необхідно впроваджувати системну медіаосвіту, яка формуватиме в громадян навички критичного мислення, розпізнавання маніпуляцій та фейкових джерел. Це особливо важливо в шкільному віці, коли формується особистість. Також потрібно розробити чіткі етичні стандарти для журналістів та блогерів, які забороняли б сенсаціоналізм, романтизацію кримінальних правопорушень, поширення необґрунтованих версій подій [4].

Окремо слід приділити увагу законодавчому регулюванню інформаційної злочинності. В умовах гібридних загроз важливо, щоб держава мала ефективні інструменти реагування на кіберзлочини, дезінформаційні

кампанії, маніпулятивні медіаатаки. Це не повинно суперечити принципам свободи слова, але має захищати суспільство від цілеспрямованої інформаційної шкоди.

Практичне значення впливу медіа на злочинність підтверджується і сучасною судовою практикою в Україні. Зокрема, в одній із справ, розглянутих Верховним Судом у 2023 році, було доведено, що розповсюдження блогером маніпулятивних матеріалів у соціальних мережах спровокувало масові заворушення. Суд встановив, що такі дії підпадають під ознаки кримінального правопорушення, передбаченого статтею 109 Кримінального кодексу України, та можуть кваліфікуватися як підбурювання до насильницьких дій шляхом інформаційного впливу [5].

В іншому рішенні Київського апеляційного суду, винесеному у 2022 році, фігуранта справи було визнано винним у поширенні фейкових новин про діяльність Збройних Сил України. Суд довів, що поширення неправдивої інформації в умовах збройного конфлікту становить загрозу національній безпеці та підриває обороноздатність держави. У цьому контексті інформаційна злочинність отримала чітку правову оцінку як частина гібридних загроз.

Окремої уваги заслуговує справа щодо впливу медіа на формування наслідувальної поведінки. Так, Касаційний кримінальний суд у 2023 році, розглядаючи справу щодо підлітка, який скоїв правопорушення після перегляду агресивного контенту, визнав, що дії ЗМІ, які пропагували насильство, мали значний вплив на формування мотиву злочину. Цей випадок став підставою для застосування додаткових заходів впливу на медіаресурси, що розповсюджували шкідливий контент [6].

Також варто згадати про європейську практику, зокрема рішення ЄСПЛ у справі «Делфі АС проти Естонії», яке підкреслює відповідальність онлайн-платформ за контент користувачів. Цей підхід стає дедалі актуальнішим і в Україні, де стрімко зростає роль соціальних мереж у формуванні суспільних настроїв.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що вплив мас-медіа на рівень злочинності є багатовимірним і складним явищем, яке охоплює як прямі, так і опосередковані форми впливу. Засоби масової інформації, володіючи потужним потенціалом впливу на суспільну свідомість, можуть як сприяти зменшенню злочинності через інформування, просвітництво та викриття правопорушень, так і провокувати девіантну поведінку через трансляцію агресивних, маніпулятивних або неправдивих матеріалів.

Інформаційна злочинність, зокрема кіберзлочини, дезінформація, пропаганда та медіа-маніпуляції, стає все більш серйозною загрозою національній безпеці та соціальній стабільності. Ефект наслідування, особливо серед молоді, доводить необхідність обмеження романтизації злочинців та сенсаціоналізму у ЗМІ.

Для ефективної протидії цим явищам необхідне поєднання освітніх, правових та медійних заходів: впровадження медіаграмотності, посилення

етичної відповідальності журналістів, удосконалення законодавчої бази. Особливої ваги набуває розвиток правового механізму боротьби з інформаційною злочинністю, який би дозволив ефективно захищати суспільство від шкідливого контенту без порушення основних свобод.

Таким чином, взаємодія державних органів, ЗМІ, освітніх установ та громадськості має стати основою для формування безпечного інформаційного простору, де кожен громадянин зможе бути захищений від маніпулятивного впливу та деструктивних моделей поведінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковальова А. Ю. Вплив засобів масової інформації на злочинність неповнолітніх. *Злочинність у глобалізованому світі* : матеріали XVI Всеукраїнської кримінологічної конференції для студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Харків, 12 грудня 2017 р. С. 154–155.

2. Мокряк М. П. Вплив засобів масової інформації на детермінацію злочинності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 11. С. 195–198.

3. Омельчук О. М. Роль засобів масової інформації у профілактиці злочинності. *Університетські наукові записки*. 2014. № 4 (52). С. 163–170.

4. Бодунова О. М., Любавіна В. П. Вплив новітніх інформаційних технологій на динаміку злочинності в Україні. *Право і суспільство*. 2018. № 4. С. 225–229.

5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 24.04.2025).

6. Роль мас-медіа у профілактиці корупційних злочинів. URL: <http://apnl.dnu.in.ua/tom2/23.pdf> (дата звернення: 14.03.2025).

Заріцький Микола Олегович

здобувач ступеня доктора філософії
групи АПз-23-3

кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Лазебний Анатолій Миколайович

кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗЛОЧИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

Війна в Україні має катастрофічний вплив на її біорізноманіття, завдаючи непоправної шкоди екосистемам та загрожуючи зникненню

багатьом видам. Ось основні аспекти цього впливу, знищення природних середовищ існування.

Бойові дії, вибухи, пожежі та руйнування інфраструктури знищують ліси, степи, водно-болотні угіддя та інші природні середовища. Особливо вразливими є заповідники та національні парки, де зосереджені рідкісні та зникаючі види. Заміновані території стають непридатними для життя диких тварин. Загибель тварин і рослин багато тварин гинуть безпосередньо від вибухів, пожеж та обстрілів. Руйнування середовищ існування призводить до втрати кормової бази та місць розмноження. Знищення рослинності порушує екологічні зв'язки та призводить до деградації екосистем. [1].

За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, через агресію РФ під загрозою зникнення опинилися 600 видів тварин та 880 видів рослин. Забруднення довкілля вибухи боєприпасів забруднюють ґрунти та води важкими металами та іншими токсичними речовинами. Руйнування промислових об'єктів призводить до викидів шкідливих речовин у повітря та воду. Пожежі спричиняють забруднення повітря та викиди парникових газів. Вплив на міграцію тварин бойові дії порушують міграційні шляхи тварин, зокрема птахів. Заміновані території стають небезпечними для мігруючих тварин. Загроза зникнення рідкісних видів війна особливо небезпечна для рідкісних та зникаючих видів, які мають обмежені ареали поширення. Знищення їхніх середовищ існування може призвести до їхнього повного зникнення. Довгострокові наслідки впливу війни на біорізноманіття матиме довгострокові наслідки для екосистем України. Відновлення пошкоджених екосистем потребуватиме значних зусиль та ресурсів. Важливість документування злочинів проти довкілля дуже важливим є документування злочинів проти довкілля, скоєних під час війни, для притягнення винних до відповідальності та для майбутнього відновлення екосистем. Варто зазначити, що вплив війни на біорізноманіття України є надзвичайно складним і багатограним. Він вимагає комплексного підходу до оцінки та відновлення. [2].

Відновлення довкілля після війни розробка стратегій відновлення пошкоджених екосистем. Залучення міжнародної допомоги для екологічної реабілітації. Створення умов для екологічно сталого розвитку після війни. Руйнування інфраструктури під час війни спричиняє серйозні та довгострокові екологічні наслідки, які впливають на всі аспекти довкілля. Ось основні з них забруднення ґрунтів. Вибухи боєприпасів забруднюють ґрунти важкими металами, вибуховими речовинами та іншими токсичними сполуками. Руйнування промислових об'єктів призводить до витоку хімічних речовин, нафтопродуктів та інших шкідливих речовин у ґрунт. Заміновані території стають непридатними для сільського господарства та інших видів діяльності. Забруднення водних ресурсів руйнування очисних споруд та каналізаційних систем призводить до потрапляння неочищених стічних вод у водойми. Вибухи та руйнування промислових об'єктів забруднюють річки, озера та підземні води хімічними речовинами та важкими металами. Руйнування дамб

та гідротехнічних споруд змінює гідрологічний режим водойм та призводить до затоплення територій. Забруднення атмосферного повітря вибухи та пожежі спричиняють викиди шкідливих речовин та парникових газів в атмосферу. [3].

Руйнування промислових об'єктів призводить до викидів токсичних речовин та аерозолів. Знищення лісів та інших зелених насаджень зменшує здатність екосистем поглинати вуглекислий газ. Знищення екосистем руйнування природних середовищ існування, таких як ліси, степи та водно-болотні угіддя, призводить до втрати біорізноманіття. Знищення рослинності та тваринного світу порушує екологічні зв'язки та призводить до деградації екосистем. Заміновані території стають небезпечними для диких тварин та обмежують їхню міграцію.

Наслідки для здоров'я людини забруднення ґрунтів, водних ресурсів та атмосферного повітря негативно впливає на здоров'я людини, спричиняючи респіраторні захворювання, отруєння та інші проблеми. Знищення інфраструктури, такої як лікарні та системи водопостачання, погіршує доступ до медичної допомоги та чистої води. аміновані території становлять небезпеку для життя та здоров'я цивільного населення. Довгострокові наслідки екологічні наслідки руйнування інфраструктури матимуть довгостроковий характер та потребуватимуть значних зусиль для відновлення. Забруднені території можуть бути непридатними для використання протягом багатьох років. Відновлення пошкоджених екосистем потребуватиме значних фінансових та технічних ресурсів. Важливо зазначити, що масштаби екологічних наслідків руйнування інфраструктури в Україні є безпрецедентними. [4].

Громадські організації відіграють надзвичайно важливу роль у захисті довкілля під час війни, особливо в умовах, коли державні інституції перевантажені та обмежені в можливостях. Ось основні напрямки їхньої діяльності моніторинг та документування екологічних злочинів. Громадські організації збирають та документують інформацію про екологічні збитки, завдані війною, включаючи забруднення ґрунтів, водних ресурсів, атмосферного повітря, знищення екосистем. Вони проводять моніторинг стану довкілля, фіксують випадки незаконного видобутку корисних копалин, знищення лісів та інших природних ресурсів. Ця інформація є критично важливою для притягнення винних до відповідальності та для майбутнього відновлення довкілля. Інформаційно-просвітницька діяльність громадські організації проводять інформаційні кампанії для підвищення обізнаності громадськості про екологічні наслідки війни. Вони поширюють інформацію про правила поведінки в умовах воєнного стану, щоб мінімізувати шкоду довкіллю. Вони також інформують міжнародну спільноту про екологічні злочини, скоєні під час війни. [5].

Надання допомоги та підтримки громадські організації надають допомогу населенню, яке постраждало від екологічних наслідків війни, зокрема, забезпечують доступ до чистої води та медичної допомоги. Вони

організують волонтерські акції з прибирання забруднених територій та відновлення пошкоджених екосистем. Також вони допомагають евакуювати тварин з небезпечних зон. Лобіювання та адвокація громадські організації лобіюють прийняття законодавчих актів, спрямованих на захист довкілля під час війни та на притягнення винних до відповідальності. Вони беруть участь у міжнародних переговорах та конференціях, присвячених екологічним наслідкам збройних конфліктів. Вони також співпрацюють з міжнародними організаціями та урядами інших країн для отримання допомоги та підтримки. Співпраця з державними органами громадські організації співпрацюють з державними органами, надаючи їм інформацію та експертну допомогу. Вони беруть участь у розробці стратегій та планів відновлення довкілля після війни. Вони також здійснюють громадський контроль за діяльністю державних органів у сфері охорони довкілля. Важливість громадських організацій громадські організації відіграють вирішальну роль у захисті довкілля під час війни, оскільки вони мають незалежність, гнучкість та оперативність. Вони можуть діяти в умовах, коли державні інституції обмежені в можливостях. Вони також забезпечують зворотний зв'язок між громадськістю та державними органами. [5].

Підсумовуючи, можна сказати, що громадські організації є важливими учасниками процесу захисту довкілля під час війни. Їхня діяльність сприяє збереженню природних ресурсів, захисту здоров'я населення та притягненню винних до відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. БФ «Право на захист» Публікація «Повномасштабне вторгнення і воєнні злочини проти довкілля»: https://r2p.org.ua/storage/documents/0751026d4240f89c5b93bbdcd66cea2b93be29c6_original.pdf
2. Clean Air Публікація «Наслідки для довкілля війни росії проти України 2022»: <https://cleanair.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/cleanair.org.ua-war-damages-ua-version-04-low-res.pdf>
3. Репозитарій НУ "ОЮА": Стаття «Злочини проти довкілля під час війни»: <https://dspace.onua.edu.ua/items/12998233-12d3-4d49-a722-2d6a7cb08c8d>
4. Юридична Газета: Стаття «Мовчазні жертви: воєнні злочини проти довкілля»: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/movchazni-zhertvi-voenni-zlochini-proti-dovkilliya.html>
5. Львівський державний університет внутрішніх справ Монографія «ВПЛИВ ВІЙНИ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ СИСТЕМИ: БЕЗПЕКОВИЙ АСПЕКТ»: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/7280/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1>

Завгородній Роман Богданович
здобувач ступеня доктора філософії
ПВНЗ «Європейський університет»
Науковий керівник:
Кравчук Петро Юрійович
кандидат юридичних наук, доцент,
ПВНЗ «Європейський університет»

ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У контексті глобалізації інформаційного простору та інтенсивного розвитку цифрових технологій інтелектуальна власність виступає одним із ключових чинників інноваційного розвитку держави та формування економіки знань. Водночас із розширенням сфер використання об'єктів інтелектуальної власності спостерігається зростання кількості правопорушень, що посягають на відповідні права. Це зумовлює потребу не лише у вдосконаленні нормативно-правової бази, але й у вирішенні ряду теоретико-практичних проблем, пов'язаних із класифікацією та кваліфікацією таких злочинів. Зазначена сфера характеризується складністю доказування, високим рівнем латентності правопорушень, а також наявністю численних колізій і прогалин у кримінально-правовому регулюванні. Саме тому дослідження проблем класифікації та кваліфікації злочинів у сфері інтелектуальної власності має важливе значення як для теорії кримінального права, так і для формування ефективної правозастосовної практики.

На 2025 рік проблема кваліфікації злочинів у сфері інтелектуальної власності в Україні залишається надзвичайно актуальною, зокрема через недосконалість нормативно-правової бази та складнощі в практичному застосуванні кримінального законодавства. Кримінальний кодекс України передбачає кримінальну відповідальність за порушення авторських і суміжних прав, зокрема за статтями 176, 177, 203–1, 229. Однак формулювання цих статей часто є занадто загальними, що створює труднощі у їх застосуванні до конкретних випадків. Відсутність чітких критеріїв для визначення меж між адміністративними та кримінальними правопорушеннями призводить до неоднозначності в кваліфікації діянь, що негативно позначається на ефективності правозастосування [3].

Зокрема, стаття 176 Кримінального кодексу України передбачає кримінальну відповідальність за порушення авторських і суміжних прав у випадку, коли завдана матеріальна шкода досягає значного розміру. Проте поняття «значного розміру» залишається нечітким і не має однозначного правового визначення, що ускладнює процес кваліфікації діянь як кримінальних правопорушень. Це може призвести до ситуації, коли дії, що фактично є серйозними порушеннями прав інтелектуальної власності, можуть

бути перекваліфіковані на адміністративні правопорушення або взагалі залишатися без належної правової оцінки [1].

Окрім того, існує проблема недостатньої систематизації законодавства в галузі інтелектуальної власності. Наразі відсутній єдиний кодифікований акт, який би комплексно регулював питання захисту прав інтелектуальної власності, що створює прогалини у правовому регулюванні та ускладнює процес кваліфікації злочинів. З метою вирішення цієї проблеми пропонуються різні підходи до кодифікації законодавства, зокрема, розробка окремого Кодексу законів про інтелектуальну власність або інтеграція відповідних норм безпосередньо в Цивільний кодекс України [4].

Також важливо підкреслити проблему нечіткості та невизначеності окремих положень Кримінального кодексу України, що регулюють відповідальність за злочини у сфері інтелектуальної власності. До таких проблем належать, зокрема, неоднозначність критеріїв визначення істотності заподіяної шкоди та складність відмежування кримінальних правопорушень від адміністративних проступків. Відсутність достатньо деталізованих роз'яснень у законодавстві та постановках пленуму Верховного Суду призводить до суперечливої судової практики та різних підходів до кваліфікації аналогічних діянь. Серед інших труднощів слід зазначити розмитість понять, які використовуються у кримінально-правових нормах, що значно ускладнює єдину правозастосовну практику та знижує ефективність захисту прав інтелектуальної власності.

Окрім того, значною проблемою у сфері кваліфікації злочинів є відсутність чітких методичних рекомендацій щодо застосування норм права у конкретних типових ситуаціях, особливо коли йдеться про цифрове середовище. В умовах швидкого розвитку інформаційних технологій з'являються нові форми та способи порушення прав інтелектуальної власності, які чинне законодавство не завжди здатне оперативно охопити. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у створенні детальних кваліфікаційних ознак таких злочинів, що сприятиме усуненню прогалин і колізій у правовій практиці та забезпечить більш послідовну і однозначну судову практику [4].

Висновок. Отже, проблеми кваліфікації злочинів у сфері інтелектуальної власності в Україні залишаються актуальними через недосконалість нормативно-правової бази, нечіткість формулювань кримінально-правових норм та недостатню деталізацію критеріїв, що розмежовують адміністративні проступки і кримінальні правопорушення. Це призводить до суперечливої судової практики, створює правову невизначеність та перешкоджає ефективному захисту прав інтелектуальної власності. Для забезпечення більш чіткої та послідовної кваліфікації таких злочинів необхідно удосконалити кримінальне законодавство шляхом конкретизації окремих положень, розробити методичні рекомендації щодо застосування відповідних норм права, а також розглянути можливість систематизації законодавчих норм у єдиному кодифікованому акті, присвяченому питанням захисту інтелектуальної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Відповідальність за порушення авторських і суміжних прав. *Smartsolutions*. URL: <https://smartsolutions.ua/porogi-pritjagnennja-do-kriminalnoi-vidpovidalnosti-za-porushennia-avtorskykh-i-sumizhnykh-prav/> (дата звернення: 14.03.2025).
2. Кравчук П. Ю., Шалавінський О. В. Особливості криміналістичної характеристики злочинів в сфері інтелектуальної власності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2024. С. 109–114.
3. Кримінальний кодекс України: від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.03.2025).
4. Омельченко А. Систематизація законодавства України у сфері інтелектуальної власності: теоретичний погляд на варіанти кодифікації. *Теорія і практика інтелектуальної власності*, 1 / 2024. С. 45–51.

Зима Дмитро Вікторович

здобувач ступеня доктора філософії
кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Мамка Григорій Миколайович

доктор юридичних наук, професор кафедри
кримінального права та процесу
Державного податкового університету

КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ НЕРУХОМОСТІ: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

На сьогодні виникає необхідність удосконалення кримінального законодавства щодо впровадження кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення у сфері нерухомості. Також, потребують удосконалення положення чинного кримінального законодавства, щодо правової проблеми, якою законодавець фактично прирівняв корупційний нетяжкий злочин до умисного тяжкого злочину чи необережного особливо тяжкого злочину, чим порушив законодавчу парадигму. Вбачається, що такий підхід дещо ускладнює можливість удосконалення кримінального законодавства щодо впровадження кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення у сфері нерухомості.

Аналізуються результати вивчення судової практики призначення покарання за корупційні кримінальні правопорушення які дають підстави стверджувати, що за такі діяння суд здебільшого призначає штраф, значно

рідше – позбавлення волі на певний строк з реальним його відбуванням. Як додаткове покарання застосовують позбавлення права обіймати певні посади (пов'язані з наданням публічних послуг; у правоохоронних органах; в органах місцевого самоврядування; в установах, організаціях, підприємствах незалежно від форми власності й організаційно правової форми; пов'язані з виконанням адміністративно-господарчих та організаційно розпорядчих функцій; керівні посади у військових формуваннях Збройних сил України тощо) і конфіскація майна. Часто укладають угоду про визнання винуватості. Попри незначні в окремих випадках суми неправомірної вигоди, суди не закривають кримінальні провадження у зв'язку з малозначністю.

Також, не визначено чітких ознак розмежування корупційних кримінальних правопорушень законодавцем, а ті, що наявні перелік обмежений. Хоча, затверджуючи на законодавчому рівні перелік конкретних кримінальних правопорушень як корупційні значно спрощує діяльність правоохоронних при здійсненні кримінальних проваджень.

Протягом останніх років над розв'язанням проблем корупційних кримінальних правопорушень працювали О. О. Дудоров, Д. Г. Михайленко, В. І. Осадчий, А. В. Савченко, М. І. Хавронюк та інші вчені. Однак нині так і не сформульовано єдиної концепції кримінального правопорушення, яка надала б можливість сформулювати дефініцію цього поняття, висвітлити його ознаки, визначити перелік таких деліктів й обґрунтувати їхні кримінально-правові наслідки, що забезпечить підвищення ефективності протидії кримінальним проступкам і злочинам цієї категорії [4].

На сьогодні, у нашій країні, не дивлячись на оголошення воєнного стану, війну з РФ, залишається у центрі уваги громадськості одне з головних питань нашого суспільства, це корупція. Велике занепокоєння у пересічних громадян, які стають внутрішніми переселенцями чи вимушені виїжджати за кордон, викликає те, що дуже часто до майна яке залишають такі громадяни вчиняють кримінальні правопорушення. Або нерухомість стає предметом корупційних кримінальних правопорушень.

Корупція у сфері нерухомості є соціально-негативним, багаторівневим явищем. Під впливом приватних інтересів, до прикладу, корупція забезпечує несправедливий розподіл державних ресурсів нерухомого майна, інших матеріальних благ на всіх рівнях. Злочинців навіть не зупиняє те, що за корупційні кримінальні правопорушення передбачені законодавством кримінальна відповідальність, значні вид і міра покарання та конфіскація майна.

Варто зазначити, що на сьогодні, при проведенні опитувань, пересічні громадяни здебільшого пропонують як можливі справедливі покарання для корупціонерів надзвичайно репресивні заходи, навіть повернути смертну кару саме за корупцію під час дії воєнного стану. То, що ж пропонує Кримінальний кодекс при визнанні судом винною особою у корупції.

Штраф, розмір якого суд визначає відповідно до діапазону у статті КК України. Він прив'язаний до «неоподаткованого мінімуму громадян» — у

2023 році це 17 грн. Виправні роботи, які громадяни можуть виконувати від пів року до 2 років за місцем своєї основної роботи. 10-20% заробітку з такої праці йде державі. Таке покарання не можна призначити вагітним жінкам, військовослужбовцям, суддям, прокурорам, адвокатам, посадовцям у місцевій владі, держслужбовцям тощо. Громадські роботи — суспільно корисна праця, яку людина виконує безоплатно у вільний час. При цьому її обсяг не може перевищувати 240 годин, або 4 години на день. Це покарання не стосується вагітних жінок, осіб з інвалідністю, строковиків тощо. Обмеження волі, позбавлення волі на певний строк. Конфіскація майна, коли у людини на користь держави примусово й безоплатно вилучають все або частину того, чим вона володіє. А під час спеціальної конфіскації вилучають майно, яке використали для або внаслідок кримінального правопорушення (наприклад, неправомірна вигода) — тобто, конфіскувати можуть майно не тільки засудженого, а й інших осіб. Суд обирає покарання з огляду на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного та обставини, що пом'якшують або обтяжують покарання. Більш суворе покарання призначають лише тоді, якщо інші будуть недостатніми для виправлення людини та попередження нових потенційних кримінальних правопорушень [1].

Сучасна проблема корупції у нашій державі і у світі в цілому є однією із найнебезпечнішою злочинною діяльністю за тяжкістю наслідків. Опитування, що періодично проводить ВВС, визначає корупцію найбільш обговорюваною темою. Варто зазначити, що розміри корупційної складової в діяльності вищих органів влади, приватного сектору економіки інколи вражають. І основним інструментом запобігання корупції є саме кримінальна відповідальність за вчинені корупційні правопорушення.

Проблема корупції не є новою для нашої країни. У всесвітньому рейтингу СРІ Україна на початку двадцять першого століття посідала 146 місце, згодом 131 місце зі 176 країн. Цю 131 сходинку разом з нами розділили Казахстан, Непал та Іран [1].

Не дивлячись на давність такого виду кримінального правопорушення, досить тривалі обговорення серед кримінологів теоретиків та практиків які породжують ще більше нових проблемних питань пов'язаних з корупційними правопорушення та відповідальністю за них. Так, до прикладу, постає питання як запобігти корупційній злочинності у сфері нерухомості під час дії воєнного стану. У розумінні українського законодавця та міжнародного досвіду із вказаного питання, вбачається небезпека для пересічних громадян які із-за злочинних дій щодо нерухомого майна, яке у кінцевому рахунку вони втрачають необхідно удосконалювати діюче законодавство з цього питання.

Стаття 1 ЗУ «Про запобігання корупції» під корупцією розуміє використання особами, зазначеними і перерахованими у відповідному нормативному акті, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб

або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди вказаній особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [2].

Зростання рівня злочинності під час війни, у тому числі і корупції у сфері нерухомості, постає нагальна потреба посилити кримінальну відповідальність за корупційні кримінальні правопорушення внесенням змін та доповнень до чинного законодавства. На сьогодні такий підхід є дієвим стримуючим чинником для злочинності в цілому.

Можна погодитися, що удосконалення і зміни чинного законодавства сприятимуть запобіганню вчиненню корупційних кримінальних правопорушень особливо у надзвичайний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Калітенко О. Кримінальна відповідальність за корупцію. URL:<https://ti-ukraine.org/news/kryminalna-vidpovidalnist-za-koruptsiyu/>
2. Міфтахутдінов В. Кримінальна відповідальність за корупційні правопорушення. *Юридична газета*. №25 (575). URL:<https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/kriminalna-vidpovidalnist-za-korupciyni-pravoporushennya.html>
3. Зведена загальна інформація про ОСР та заходи в межах ОСР. *Офіційний сайт Національного агентства з питань запобігання корупції*. URL:<https://dap.nazk.gov.ua/cardproblem/71/>
4. Вознюк А.А. Корупційні кримінальні правопорушення: концептуальні проблеми в контексті реформування кримінального законодавства України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. № 2 (20) 2020. URL:<https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/4317448a-17b8-4e42-af59-421394139c33/content>

Зражевський Олександр Володимирович
здобувач ступеня доктора філософії
кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету,
завідувач навчальної лабораторії
правоохоронної діяльності і правосуддя

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КОРУПЦІЇ

Корупція є однією з найбільш актуальних та важливих проблем, які сучасне суспільство стикається. Її негативний вплив поширюється на всі сфери життя, включаючи економіку, політику, соціальні відносини та легітимність влади. Корупція породжує серйозні економічні наслідки, такі як зниження

податкових надходжень, зростання цін на товари та послуги, погіршення інвестиційного клімату та загрозу стабільності економіки. Крім того, вона створює серйозні виклики для соціальної справедливості та рівноправ'я, збільшуючи розрив між багатими та бідними шарами суспільства та підірвавши довіру громадян до владних структур [3].

На сьогоднішній день, проблема корупції стає особливо актуальною через її загрозу правопорядку, демократії та розвитку країни в цілому. Це явище не тільки підриває основи економічної та соціальної стабільності, але й ускладнює реалізацію соціальних програм та затягує процеси розвитку. Корупція також є джерелом криміналізації суспільства, сприяючи зростанню другого економічного сектору та поширенню злочинів, таких як відмивання грошей та фінансові злочини.

Таким чином, важливо розглядати корупцію як системну проблему, яка потребує комплексного підходу до боротьби та розуміння її кореневих причин. Тільки шляхом поєднання зусиль науковців, владних структур та громадян можливо забезпечити ефективну боротьбу з цим явищем та забезпечити сталий розвиток суспільства [5].

Корупція в Україні та її економічні наслідки мають важливе значення для розуміння проблеми та впливу на розвиток країни. Одним із основних наслідків корупції є зменшення податкових надходжень. Коли владні посадовці чи бізнес-структури залучені до корупційних схем, вони уникають сплати податків або встановлюють штучні переваги для своїх підприємств. Це призводить до значного зменшення фінансових ресурсів, які можуть бути спрямовані на розвиток інфраструктури, освіти та охорону здоров'я. [5] Прикладом може бути ситуація в Україні після отримання незалежності, коли корупційні схеми у газовій та енергетичній галузях спричинили великі збитки для державного бюджету через недостачу фінансових ресурсів, які могли б бути використані для розвитку країни [4].

Другим наслідком корупції є послаблення конкуренції. Коли компанії мають можливість отримати переваги через підкуп чи підкуп контрагентів, це порушує рівні умови для всіх учасників ринку. Це може призвести до виникнення монополій або олігополій, що в свою чергу обмежує інновації та розвиток бізнесу в країні. Україна також стикалася з підвищенням цін через корупційні схеми, наприклад, у сфері медичних послуг чи закупівлі майна для державних установ. Вищі ціни через сплату хабарів та інших форм корупції переносяться на споживачів, що погіршує їхні соціально-економічні умови. Інвестиційний клімат в Україні також страждає від корупції. Іноземні інвестори мають побоювання інвестувати в країну, де відсутня прозорість та ділова етика через поширені корупційні практики. Це призводить до втрати потенційних інвестицій та обмежує можливості для економічного розвитку. [2] Взагалі, корупція в Україні має дуже серйозні економічні наслідки, які позначаються на рівні життя громадян та загальному розвитку країни.

Також соціальні наслідки корупції в Україні є серйозними та впливають на всі сфери суспільного життя. Одним з основних наслідків є

знецінення середнього класу. Корупційні схеми та привілеї для обраної еліти можуть призводити до зростання нерівності у розподілі доходів та можливостей між різними верствами суспільства. Це може вплинути на економічну стабільність та розвиток країни, оскільки середній клас часто є двигуном економічного зростання та соціальної стабільності.

Період незалежності України, коли корупційні практики у владі спричинили збільшення багатств обраної еліти на фоні зниження рівня життя звичайних громадян. Це створило значні нерівності та напругу у суспільстві, що мала своїм наслідком соціальні протести та незадоволення населенням. Крім того, корупція призводить до розриву між рівнями життя різних верств суспільства. Широке поширення корупційних схем у сферах освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення може призводити до того, що багатіші верстви суспільства мають більше можливостей та доступу до якісних послуг, тоді як менш забезпечені шари населення залишаються у відсталому стані та мають обмежений доступ до необхідних ресурсів [2].

Також слід зазначити, що корупція підриває легітимність влади. Коли посадовці не виконують свої обов'язки через корупційні мотиви, це порушує довіру громадян до державних інституцій та призводить до зростання недовіри до влади. Це може вплинути на стабільність політичного середовища та загрожувати демократичним принципам та правам громадян [3].

Корупція також стає перешкодою для цільових фінансових програм. Коли призначені кошти не досягають своєї мети через корупційні схеми та маніпуляції, це ускладнює вирішення соціальних проблем та розвиток інфраструктури країни. Наприклад, в Україні були випадки втрати фінансування програм розвитку освіти та охорони здоров'я через корупційні практики у системі державного управління.

Психологічний аспект корупції в Україні проявляється у бажанні осіб, які займаються корупційними діями, мінімізувати ризики виявлення своїх дій. Це може бути виражено у використанні різних методів та технік, щоб уникнути відповідальності за свої дії [4].

Щодо соціального виміру корупції, він показує негативний вплив цього явища на суспільне життя загалом. Наприклад, корупція в сфері охорони здоров'я може призводити до ситуацій, коли недобросовісні медичні працівники отримують хабарі від пацієнтів за надання послуг, тим самим підриваючи довіру до медичної системи та підштовхуючи людей до самолікування або вибору шляхів уникнення офіційної медичної допомоги. Додатково, соціальний вимір корупції в Україні можна побачити у втраті довіри громадян до державних інституцій та владних структур. Коли громадяни бачать, що влада не бореться з корупцією або навіть причетна до неї, це підриває довіру до держави та призводить до розчарування у правосудді та реальних можливостях впливу на суспільні процеси.

Варто підкреслити, що корупція є складним та широкомасштабним явищем, яке має серйозний вплив на економіку, соціум та легітимність влади. Її наслідки охоплюють різні сфери життя суспільства, від погіршення

інвестиційного клімату до знецінення довіри громадян до державних інституцій [2].

Економічні наслідки корупції, такі як зменшення податкових надходжень і підвищення цін, можуть призвести до зниження економічного розвитку та погіршення життя населення. Соціальні наслідки, які включають знецінення середнього класу та зростання розриву між багатими та бідними верствами суспільства, також важливі для розуміння загального впливу корупції на життя людей [4].

Крім того, корупція має психологічний аспект, що проявляється у бажанні корупціонерів мінімізувати ризики виявлення своїх дій, а також соціальний вимір, який показує негативний вплив корупції на суспільне життя. Це важливо враховувати при розробці стратегій боротьби з цим явищем. Україна також стикається з великими викликами у сфері корупції, історичні приклади якої можна побачити у втраті довіри до державних структур та масових протестах населення. Проте, варто зазначити, що в останні роки в країні спостерігаються певні позитивні зміни у напрямку зменшення рівня корупції та впровадження антикорупційних заходів.

Отже, для подолання корупції необхідна комплексна стратегія, яка включатиме економічні, соціальні та правові заходи, спрямовані на зміцнення прозорості, підвищення відповідальності та формування ефективної системи контролю та запобігання корупції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції Державний антикорупційний портал України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, N 49). Конвенцію ратифіковано із заявами Законом № 251-V (251-16) від 18.10.2006, ВВР, 2006, N 50, ст.496. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 11.03.2025)
2. Офіційний сайт Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/> (дата звернення: 11.03.2025)
3. Про запобігання корупції. Закон України від 14 жовтня 2014 року. № 1700-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст.2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 11.03.2025)
4. Боротьба з корупцією» у Тіньовому звіті для Єврокомісії. Transparency International Україна. URL: <https://ti-ukraine.org/research/rozdil-borotba-z-koruptsiyeyu-u-tinovomu-zviti-dlya-yevrokomisiyi/> (дата звернення: 11.03.2025)

Клімчук Славана Вячеславівна

здобувач вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня, групи ПБС 23-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Любавіна Вікторія Петрівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінального права та процесу
Державного податкового університету

КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ: СУТНІСТЬ ТА ПОНЯТТЯ

Протягом останніх років неправомірна вигода, через свою всеосяжність, багат шаровість і руйнівність, стала першочерговим питанням для України, відсунувши на другий план проблеми наркоторгівлі, нелегальної торгівлі зброєю, терористичної діяльності тощо. Наразі зловживання службовим становищем загрожує основам демократії, громадянським правам і законності в цілому, нищить ефективно врядування, чесність і соціальну справедливість, гальмує конкуренцію та економічний поступ, руйнує моральні принципи суспільства. Крім того, нечесність тісно пов'язана з іншими видами злочинності, зокрема, організованою злочинністю та фінансовими махінаціями. Зловживання також охоплює величезні обсяги коштів, які можуть становити значну частину державних ресурсів і які ставлять під загрозу політичну стабільність, стійкий розвиток держави та її національну безпеку.

Чому хабарництво в Україні набуло таких загрозливих розмірів? Причин багато, і це не лише відсутність у суспільства стійкого неприйняття корупції, надзвичайно низькі та несправедливі зарплати держслужбовців та інших посадових осіб. Серед інших факторів – затягування з реальним покаранням хабарників, зростання корупційної складової у відносинах між бізнесом та владою, неефективна робота органів, які виявляють, запобігають та борються з корупцією, ігнорування результатів наукових досліджень з питань протидії корупції, недоліки національного антикорупційного законодавства тощо. Серед усього переліченого особливої уваги заслуговує науково-правова база протидії корупційним проявам, особливо з огляду на теоретичні розробки у сфері кримінального права та відповідні статті Кримінального Кодексу України.

У ст. 1 «Визначення термінів» Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. сказано, що корупція – це використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно

обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей. Вказаний вище Закон розрізняє два види правопорушення корупційного спрямування: корупційне правопорушення і правопорушення, пов'язане з корупцією [1]. За вчинення таких правопорушень, поряд з іншими видами відповідальності, може встановлюватися і кримінальна. При цьому одним із різновидів корупційного правопорушення є кримінальне корупційне правопорушення.

Зважаючи на те що у теорії держави і права правопорушення за рівнем суспільної небезпеки поділяються на злочини і проступки [2], можна виділити такі групи кримінальних корупційних правопорушень: 1) корупційні злочини; і 2) корупційні проступки.

Українське кримінальне законодавство зовсім не використовує поняття "проступок" (зокрема, кримінальне, корупційне тощо), застосовуючи лише термін "злочин". Тому на сучасному етапі розвитку закону України про кримінальну відповідальність доцільно говорити виключно про корупційні злочини.

Загалом корупційні злочини є конвенційними, їх існування визнається міжнародним кримінальним правом. Так, ст. 8 «Криміналізація корупції» Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. (ратифікована Україною із застереженнями і заявами 4 лютого 2004 р.) вказує на необхідність визнати як кримінально карані такі діяння, коли вони вчиняються навмисно:

а) обіцянка, пропозиція або надання публічній посадовій особі, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи або іншої фізичної чи юридичної особи для того, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію або бездіяльність при виконанні своїх службових обов'язків;

б) вимагання або прийняття публічною посадовою особою, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи або іншої фізичної або юридичної особи для того, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію чи бездіяльність при виконанні своїх службових обов'язків. Також ця Конвенція передбачає, що кожна держава-учасниця має розглянути можливість визнати кримінально караними:

1) випадки, про які йдеться вище, якщо в них бере участь будь-яка іноземна публічна посадова особа або міжнародний цивільний службовець;

2) участь як співник у вчиненні будь-якого злочину, визнаного таким відповідно до ст. 8 цієї Конвенції;

3) будь-які інші форми корупції [3].

Далі варто зазначити про ознаки корупційних злочинів. На думку В. М. Киричка, корупційним злочинам водночас властиві дві групи ознак:

а) склад злочину, передбачений КК України;

б) ознаки корупційного правопорушення [4].

Аналогічну позицію займає й І. Є. Мезенцева, стверджуючи, що під корупційним злочином законодавець розуміє передбачене в Особливій частині КК України суспільно небезпечне діяння, яке містить ознаки корупції та корупційного правопорушення [5]. Погоджуючись з цим, варто уточнити, що типовими ознаками корупційного злочину є:

1) суспільна небезпечність (саме за рівнем суспільної небезпеки корупційний злочин відрізняється від інших корупційних правопорушень);

2) протиправність (передбачення корупційного діяння виключно КК України);

3) наявність діяння, що містить ознаки корупції, зміст якої розкрито у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. (зокрема, вчинення корупційного злочину завжди пов'язано з використанням особою влади, службового становища чи можливостей, які з такого службового становища випливають, при цьому слід уточнити, що для такого злочину характерно не просто використання службового становища, а зловживання таким становищем, тобто діяння, що містить ознаки корупції:
а) може вчинятися шляхом як дії, так і бездіяльності;
б) полягає у використанні особою влади чи своїх службових повноважень;
в) суперечить інтересам служби);

4) вчинення його спеціальним суб'єктом – особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. Передусім суб'єктами корупційних злочинів є службові особи як публічного, так і приватного права, та особи, які надають публічні послуги, хоча також суб'єктами зазначених злочинів можуть бути працівники підприємств, установ чи організацій, які не є службовими особами, та загальні суб'єкти;

5) наявність виключно умислу (умисної форми вини). При цьому в злочинах, передбачених ст.ст. 364, 364-1 і 365-2 КК України, ставлення до наслідків може виражатися як у формі умислу, так й у формі необережності. Також слід зазначити, що мотиви і мета корупційних злочинів можуть бути різними (переважно такими, що мають корисливу спрямованість або передбачають одержання неправомірної вигоди);

б) караність.

Отже, корупція в Україні залишається однією з найсерйозніших загроз для демократичного розвитку, економічного поступу та національної безпеки. Вона проникає в усі сфери суспільного життя, підриває довіру до державних інституцій, створює умови для процвітання організованої злочинності та фінансових махінацій. Основними причинами поширення корупції є недостатньо ефективна діяльність антикорупційних органів, недосконалість законодавства, слабкий контроль за виконанням норм права та низький рівень правової культури. На законодавчому рівні Україна вже здійснила низку кроків для боротьби з корупцією, зокрема через криміналізацію корупційних злочинів відповідно до міжнародних зобов'язань та національного законодавства. Проте для досягнення реальних змін необхідні не лише суворі санкції, а й системний підхід, що включає зміцнення антикорупційних

механізмів, підвищення правової обізнаності громадян, забезпечення невідворотності покарання та формування культури нетерпимості до корупції. Лише комплексні заходи дадуть змогу суттєво зменшити рівень корупції та зміцнити правові засади держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 17.03.2025).
2. Теорія держави і права : підручник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю. А. Ведерніков. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. С. 316
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року; ратифікована Україною 18 жовтня 2006 року
4. Киричко В. М. Кримінальна відповідальність за корупцію / В. М. Киричко. – Х. : Право, 2013. С. 145. Мезенцева І. Визначення предмета корупційних злочинів / І. Мезенцева. *Вісник Національної академії прокуратури України*. – 2014. № 5(38). С. 76.

Коваленко Олександра Сергіївна

здобувач вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня, групи ПБС 23-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Корнієнко Дар'я Андріївна

здобувач вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня, групи ПБС 23-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Любавіна Вікторія Петрівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінального права та процесу
Державного податкового університету

ДОПОМІЖНІ ІНСТРУМЕНТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Нині корупція є розповсюдженою проблемою, до того ж світова спільнота не відразу зрозуміла її руйнівні наслідки, тому міжнародні антикорупційні стандарти здійснили значний шлях задля усвідомлення потреби криміналізації корупції.

Корупційні відтворення деструктивно мають вплив на основні галузі життя суспільства, що дає можливість вивчати й здійснювати оцінювання їх як явище, що містить негативні чинники, що можуть представляти реальну загрозу для державної безпеки.

Причиною розповсюдження цього явища є історичні, фінансові та культурні чинники. Проте застосування цифрових технологій в соціально-економічні процеси країни утворює нове розуміння. Розвиток на базі інформаційно-комунікаційних технологій, нових інструментів чи механізмів державного управління дає можливість створити нові засоби протидії корупційності. Під державними органами усвідомлюється діяльність уряду для людей, що мешкають на території власної юрисдикції, що відтворюється через державний сектор [3, с. 73].

Вивчаючи механізми цифрових технологій і заходи стосовно протидії корупції у державних органах, варто розуміти, що корупція була й постає основною проблемою нинішнього глобального світу [3, с. 71].

Інформаційно-комунікаційні технології є важливим інструментом у боротьбі з корупцією, сприяючи утворенню відкритих і результативних механізмів управління, які в майбутньому збільшують довіру людей до державних інституцій та зміцненню правової держави.

Застосування інновацій у галузі протидії корупції вимагає комплексного підходу й урахування усіх чинників, починаючи від технічної готовності суспільства та завершуючи активною участю людей впродовж боротьби з корупцією.

Нині інформаційно-комунікаційні технології можна застосовувати для надання чесності та непідкупності у галузі надання державних послуг, покращенні системи публічної звітності тощо [4, с. 948].

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій збільшить рівень якості надання послуг й сприятиме розвитку телекомунікаційної інфраструктури, комп'ютерної грамотності та культури управління суспільством, що багато в чому містить корупцію.

В Україні потрібно сформувати результативну нормативно-правову основу для використання інформаційно-комунікаційних інструментів участі населення у відтворенні антикорупційної політики; як вказує зарубіжний досвід, даний інструментарій є простим для створення, упровадження й застосування й може бути результативним для подолання корупційних відтворень у публічній галузі [4, с.950].

Створення результативного механізму протидії корупції має містити досягнення таких стратегічних пріоритетів:

- 1) покращення інституційного середовища протидії системній корупції та детінізації економічних відносин, надання прозорості ведення бізнесу;

- 2) створення механізмів комплексної протидії лобіюванню приватно-комерційних зацікавлень зі сторони представників органів державної влади й зменшення ризиків створення потенційних конфліктів зацікавлень між суб'єктами владних структур і бізнесу;

- 3) розбудова результативної системи контролю за організацією;
- 4) стимулювання юридично-правової формалізації діяльності незареєстрованих тіньових суб'єктів господарювання;
- 5) створення інструментарію подолання протидії системній корупції у базових видах економічної діяльності;
- 6) надання інфраструктурної підтримки й стимулювання процесів протидії системній корупції [1, с. 319].

Досить масовою є корупція державних службовців нижчого й середнього рівня, які працюють у контролюючих органах. Тому варто змінити процедури видачі ліцензій, реєстрації підприємств. Досить результативним засобом боротьби з корупційними правопорушеннями державних службовців нижніх і середніх рівнів є зменшення їхніх розпорядчих функцій. Вагомим кроком могло б стати зменшення видів підприємницької діяльності, що підлягають ліцензуванню. Варто зробити прозорими й спрощеними механізми митного, прикордонного, санітарного, протипожежного й інших видів контролю.

Основним чинником запобігання проявам корупції є покращення діяльності належних органів. Основним недоліком боротьби з корупцією є те, що правоохоронні органи нейтралізують тільки виконавців, а центральні фігури, що створюють схеми й сценарії корупційних правопорушень, посадові особи, що спрямовані на утворення, захист цих злочинних груп, залишаються поза увагою. Тому при розслідуванні справ, пов'язаних із корупцією, варто розслідувати весь ланцюг злочинних зв'язків.

Нормативно-правову базу результативної протидії корупції є такі офіційні державні документи: Закони України «Про засади запобігання і протидії корупції», «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку випуску видавничої продукції на умовах державного замовлення», «Про захист суспільної моралі», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про місцеві державні адміністрації» тощо [2].

Складність і багатоаспектність проблем боротьби з корупцією не означає неможливість її результативного виконання. Вагому роль у здійсненні шляхів розв'язання проблеми має консолідація зусиль працівників правоохоронних і контролюючих органів, науково-дослідницьких і навчальних закладів, передової частини населення нашої держави.

Отже, виконання інновацій у галузі протидії корупції вимагає комплексного підходу й зазначення всіх чинників, починаючи від технічної готовності населення і закінчуючи активною участю громадян протягом боротьби з даним негативним явищем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильців Т., Баран Р. Інструменти протидії системній корупції: аспекти економічної безпеки бізнесу. *Вісник Хмельницького національного університету*. № 3. 2023. С. 318-322.

2. Лазаренко С.Ж., Бабенко К.А. Організаційно-правові аспекти протидії корупційним діям. *Юридична бібліотека Шостого апеляційного адміністративного суду*. URL: <https://6aas.gov.ua/ua/proekty/articles/b/564-pro-deyaki-aspekti-protidiji-koruptsiji-v-ukrajini.html> (дата звернення: 12.03.2025).
3. Сидоренко Н. С. Інтерпретація поняття «публічна служба» з урахуванням зарубіжного досвіду. *Аспекти публічного управління*. 2016. № 4. С. 71–77.
4. Черніков Д. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології як ефективний інструмент протидії корупції. *Молодий вчений*. №11. 2018. С. 948-950.

Король Катріна Ігорівна

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, групи ПБ-22-4 Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету

Науковий керівник:

Омельчук Любов Василівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

У сучасних умовах глобальної цифровізації дедалі більше уваги приділяється впровадженню штучного інтелекту (ШІ) у сферу кримінального судочинства. ШІ поступово стає інструментом, здатним трансформувати окремі етапи кримінального процесу — від виявлення злочинів до ухвалення процесуальних рішень. Водночас у різних країнах світу спостерігаються різнорівневі підходи до імплементації таких технологій, що зумовлює необхідність комплексного аналізу міжнародного досвіду. В Україні ж це питання лише набуває системного характеру, викликаючи як інтерес, так і занепокоєння серед науковців і практиків. З огляду на тісний зв'язок кримінального процесу з дотриманням прав людини, особливої важливості набуває критичне осмислення можливостей, ризиків і перспектив використання ШІ у цій сфері.

Дослідження перспектив застосування штучного інтелекту в кримінальному процесі дає підстави виокремити низку потенційних переваг його інтеграції. Передусім ідеться про можливість суттєвого прискорення обробки великих обсягів процесуальної інформації — зокрема, баз даних

слідчих дій, доказів, судових рішень та оперативної аналітики. Алгоритми машинного навчання та глибокого аналізу можуть використовуватись для прогнозування кримінальної поведінки, оцінки ризиків рецидиву або прийняття обґрунтованих рішень щодо запобіжних заходів. Це відкриває перспективи для зменшення суб'єктивізму під час ухвалення окремих процесуальних рішень і посилення превентивної функції кримінального судочинства. Водночас практична реалізація таких можливостей потребує чіткої нормативної регламентації, науково обґрунтованих підходів та впровадження ефективних гарантій для запобігання зловживанням і порушенням прав учасників кримінального провадження.

Одним із найвідоміших прикладів впровадження штучного інтелекту в кримінальному процесі є практика Сполучених Штатів Америки, де подібні технології вже активно застосовуються на етапах досудового розслідування та судового розгляду. Зокрема, значного поширення набула система *COMPAS* (*Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions*), яка розроблена для оцінки ймовірності вчинення особою повторного правопорушення. Алгоритм програми аналізує широкий спектр соціально-демографічних та кримінальних даних обвинуваченого, після чого класифікує його до однієї з трьох груп ризику — низького, середнього або високого. На основі такої оцінки суди можуть приймати рішення щодо запобіжних заходів, умов звільнення або призначення альтернативних санкцій. Ця система вже застосовується в судовій практиці низки американських штатів, зокрема Нью-Йорка, Вісконсина, Каліфорнії, Флориди та інших[1].

Однак, попри функціональність і популярність *COMPAS*, вона також викликає жваві дискусії серед правозахисників щодо прозорості алгоритму, потенційної упередженості й відповідності принципам справедливого судочинства. Ці занепокоєння небезпідставні, адже штучний інтелект, попри свою технологічну досконалість, не є вільним від недоліків, які можуть мати серйозні наслідки у кримінальному процесі. Так, у судовій практиці деяких штатів США *COMPAS* використовувалася для оцінки доцільності обрання запобіжного заходу або вирішення питання умовно-дострокового звільнення. Проте згодом дослідники встановили, що система демонструє ознаки алгоритмічної упередженості: її прогнози частіше виявлялися несприятливими для осіб латиноамериканського походження без легального статусу, а також для афроамериканців з низьким рівнем доходу. Ці результати викликали значний суспільний резонанс і підняли питання про небезпеку порушення принципу рівності перед законом у разі використання непрозорих або дискримінаційних технологій у кримінальному судочинстві[2].

Одним із ключових ризиків застосування штучного інтелекту у кримінальному процесі є відсутність належного та чіткого нормативно-правового регулювання таких технологій. Це правовий вакуум створює передумови для їхнього неконтрольованого або надмірного впровадження в систему кримінального судочинства, що, у свою чергу, може призвести до порушення процесуальних гарантій, обмеження прав учасників провадження

та зниження рівня довіри до судової системи. Без законодавчо закріплених меж і процедур використання ШІ існує ризик, що такі інструменти можуть застосовуватись без належного нагляду, з порушенням принципів законності, справедливості та пропорційності.

До ключових кроків у формуванні правового поля для використання штучного інтелекту в Україні належить ухвалення Концепції розвитку штучного інтелекту [3], яка стала однією з перших спроб нормативного осмислення цієї сфери. Водночас Національна стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні 2021–2030 роки [4], попри амбітність заявлених цілей, наразі не отримала достатнього практичного наповнення і залишається декларативним документом. Обидва акти є радше підґрунтям для подальших реформ, ніж завершеним механізмом регулювання, і свідчать про початкову стадію формування системного підходу до правового врегулювання інтелектуальних технологій.

Серед інших недоліків — імовірність витoku конфіденційної інформації, упередженість алгоритмів через помилки в програмуванні або вхідних даних, а також небезпека підміни людського судження машинними оцінками.

Використання штучного інтелекту в кримінальному процесі України є неминучим етапом розвитку сучасної правової системи, що, без сумніву, матиме як позитивні, так і потенційно негативні наслідки. З одного боку, впровадження ШІ може сприяти підвищенню ефективності досудового розслідування, пришвидшенню обробки доказів, оптимізації судової аналітики та зменшенню навантаження на слідчих і суддів. З іншого — без належного правового регулювання та контролю існує ризик порушення прав людини, зниження об'єктивності процесуальних рішень і навіть можливості зловживань. Саме тому критично важливим завданням є розробка чіткої законодавчої бази, яка б не лише визначала межі й умови застосування ШІ у кримінальному провадженні, а й забезпечувала ефективні механізми захисту прав і свобод усіх учасників процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Practitioner's Guide to COMPAS Core. Northpointe Inc. 2015. URL: <https://s3.documentcloud.org/documents/2840784/Practitioner-s-Guide-to-COMPAS-Core.pdf>
2. How We Analyzed the COMPAS Recidivism Algorithm by Jeff Larson, Surya Mattu, Lauren Kirchner and Julia Angwin. May 23, 2016. URL: <https://www.propublica.org/article/how-we-analyzed-the-compas-recidivism-algorithm>
3. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р.
4. Національна стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні 2021–2030 / Міністерство освіти і науки України Національна академія наук

України. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/images/news/img/2021/06/strategiya-110621.pdf>

Луговець Людмила Анатоліївна
здобувач ступеня доктора філософії
кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
Науковий керівник:
Топчій Віталій Васильович
доктор юридичних наук

ЗНАЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИННОСТІ

Вагомий внесок у дослідження проблем запобігання злочинності та значення правоохоронних органів як суб'єкта запобігання злочинності зробили О.М. Бандурко, О.М. Бодунова, В.В. Василевич, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, А.П. Закалюк, О.М. Литвинов, В.В. Марков, М.І. Сащенко, В.І. Трапезніков, В.В. Топчій, та інші. Проте окремі питання діяльності правоохоронних органів у запобіганні злочинності є такими, що постійно потребують наукового аналізу та вивчення для подальшого удосконалення їх діяльності у цій сфері.

Сучасні дослідження злочинності вказують на необхідність вдосконалення механізмів її запобігання в Україні саме правоохоронними органами та активно сприяти реалізації нововведень передусім у державних структурах. Доречним буде першою чергою передбачити на законодавчому рівні можливості проведення перевірок правоохоронними органами тих суб'єктів, що надають різного роду послуги, наділити підрозділи поліції новими функціями щодо запобігання злочинності виданням відповідного нормативного акту. Сприяти у розвитку тісного співробітництва з правоохоронними органами ЄС, спільній діяльності громадськості та наукових центрів з правоохоронними органами на основі стандартів ЄС.

Історичний розвиток людства повсякчас доводить свою багатогранність та, водночас, внутрішню неузгодженість. Незмінним її супутником виявляється злочинність, що адаптивним феноменом пронизує все нові і нові сфери й форми соціальної динаміки. З'являються нові прояви злочинності: крадіжки грошей з банківських карток, створення сайтів з дитячою порнографією, комп'ютерні віруси, пропаганда насильства та расової, релігійної, етнічної ненависті, інструкції з виготовлення саморобних вибухових пристроїв, кібератаки на комп'ютерні мережі державних установ – це лише мала частина злочинів, що вчиняються сьогодні в інтернеті та яким намагаються запобігти правоохоронні органи різних країн [1].

Події останніх років відкритого вторгнення в Україну країни агресора, засвідчили, наскільки важливим, а інколи критичним є належне забезпечення охорони суспільної безпеки нашої держави.

Варто зазначити, що ще наприкінці червня 2014 року у складі Національної гвардії України було створено Управління інформаційної безпеки. З того часу було посилено заходи розбудови системи запобігання кіберзлочинності на вищому державному рівні. Так, Указом Президента України від 24 вересня 2014 року № 744/2014 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 серпня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності» було передбачено створення національного центру кіберзахисту і протидії кіберзагрозам. Незважаючи на значну кількість державних та недержавних суб'єктів, що спрямовують свої зусилля на подолання злочинності, левову частку цієї діяльності забезпечують підрозділи боротьби з кіберзлочинністю Міністерства внутрішніх справ України. Нормативно-правова база серед іншого потребує змін у частині захисту національного інформаційного простору від протиправного контенту, надання додаткових повноважень правоохоронним органам з оперативного припинення окремих видів кіберзлочинів тощо; – якісну підготовку та підвищення кваліфікації кадрів. До прикладу, розширення співробітництва відповідних правоохоронних органів з міжнародними організаціями, що спрямовують свою діяльність у зазначеній сфері є і можливістю підвищення кваліфікації правоохоронців. В цьому сенсі позитивним слід визнати досвід «відпрацювання» у 2011 р. Службою безпеки України разом з НАТО загальних механізмів боротьби з кіберзлочинністю, результатом чого стало розроблення експертних консультацій відносно кібернетичного захисту [2].

Напрацювання ефективних зв'язків є необхідною умовою оперативного та всебічного обміну інформацією з даного питання. Необхідною умовою запобігання злочинності, є також взаємодія правоохоронних органів єдиною системою з вітчизняними та міжнародними представниками громадськості у різних її об'єднаннях, окремими підприємствами, що створюються на добровільних началах і мають за мету захист інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боротьба з кіберзлочинністю– завдання міжнародного рівня / SecurityLab – 01 червня 2009 р. URL: <http://www.securitylab/news/380617.php>.
2. СБУ відпрацьовує з НАТО механізми боротьби з кіберзлочинністю URL: <http://za.zubr.in.ua/2011/10/18/13536/>.

Лях Дмитро Юрійович

здобувач ступеня доктора філософії
групи АПЗ-24-1

кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Максіменцев Максим Генадійович

доктор юридичних наук, професор кафедри
кримінального права та процесу
Державного податкового університету

КРИМІНОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЇЇ РОЗВИТКУ

На сьогодні в науці кримінального права ще не вироблено єдиного та найефективнішого підходу до розуміння кримінально-правової політики. Політика являє собою функцію держави щодо управління зовнішніми та внутрішніми сферами і галузями суспільного життя. Важливою складовою внутрішньої політики є протидія злочинності, яка покликана забезпечити виконання державою завдань щодо зниження рівня злочинності та захисту суспільства від злочинності. Державна політика у сфері протидії злочинності складається зі стратегічних орієнтирів, особливості яких визначаються завданнями, суб'єктами та методами досягнення необхідних для суспільства результатів.

Зараз у світі ніхто не спромігся ліквідувати злочинність. Ідеться про зниження її рівня, зменшення кількості тяжких, особливо тяжких злочинів, зміну якісних показників, якнайбільше убезпечення життя, здоров'я, майна громадян, підвищення рівня їх особистої безпеки тощо. Наприклад, пануюча в сучасній британській науці ідея так званої адміністративної кримінології та реальні дії уряду й поліції цієї країни доводять зазначену тезу. Відомий західний кримінолог Р. Кларк ще в середині 70-х рр. ХХ ст. запропонував новий підхід до профілактики злочинів. Ця концепція нібито заперечує саме існування мотивації більшості злочинів, що мають переважно ситуативний, спонтанний характер і можуть бути відвернені шляхом запровадження низки технічних засобів, що ускладнюють їх вчинення. Ідея також спирається на підвищення соціального контролю у суспільстві: від «сусідського наглядання» та підвищення ролі громадськості у запобіганні злочинності до суцільного відеоспостереження у громадських місцях, місцях масового скупчення людей, на державних і муніципальних підприємствах, в установах й організаціях. [1]

Криміногенна ситуація в Україні протягом останніх п'яти років залишається стабільно напруженою. На її ускладнення, поряд з чинниками суто криміногенного характеру, значною мірою впливає військова агресія рф

на Сході країни, відсутність контролю за частиною території та державного кордону, посилення процесів внутрішнього переміщення населення, економічна нестабільність і використання неконкурентних методів фінансово-господарської діяльності, непослідовність реформи правоохоронної та судової системи, освіти й охорони здоров'я, зростання рівня безробіття та значне соціальне розшарування населення, недосконалість державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища [2].

За понад 20 років незалежності в Україні була розроблена національна доктрина та концепцію боротьби зі злочинністю, а також відповідна концептуальна кримінально-правова доктрина проте є проблема в постійній і спорадичній зміні стратегічних акцентів і, в результаті, стохастичних коливаннях завдань кримінологічної, і як результат і кримінально-правової політики. Також розроблена і затверджена комплексна стратегія кримінально-правового впливу на злочинність, що була затверджена за дорученням Президента України під час головування в РНБО і закріплена Кабінетом міністрів України, РОЗПОРЯДЖЕННЯ від 16 вересня 2020 р. № 1126-р «Про схвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю». Проте, вона неадаптована до викликів воєнного стану і прогнозування криміногенних ризиків та оперативного реагування на криміналізації певних проявів суспільного життя в кризових умовах періоду дії воєнного стану.

В українській теорії кримінального права практично не існує суперечностей щодо розуміння змісту кримінально-правової політики. Кримінально-правова політика визначається як основний системний елемент державної політики у сфері протидії злочинності. Кримінально-правова політика формулює стратегію і тактику, визначає основні завдання, принципи, напрями і цілі, що впливають на злочинність, розробляє засоби їх досягнення, положення Кримінального кодексу, практику його застосування, рішення щодо офіційного тлумачення Кримінального кодексу Конституційним Судом України, застосування Кримінального кодексу спеціалізованими судами, Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних Постановою Пленуму Суду, Суду, Комітету з кримінального права України, Комітету з питань Комісії з питань права, Комісії з кримінального права України

Отже, враховуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що стан кримінологічної політики на даному етапі розвитку нашої держави хаотичний і потребує значних доопрацювань та реформування. Внаслідок військових дій у східній частині країни, та враховуючи нестабільність у нас напружена криміногенна ситуація, відсутня єдина концепція та доктрини, та досі не використовуються інформаційні технології для забезпечення ефективної кримінологічної політики в Україні.

Тому на сучасному етапі розвитку держави перед правоохоронними органами та кримінологією постає проблема обґрунтування ідеї використання аналітики великих даних, систем штучного інтелекту та інформаційно-

комунікаційних систем для отримання кримінальної розвідки, запобігання злочинності та підвищення якості кримінальних проваджень.

Інформаційні технології можуть сприяти у сферах контролю та аналітики великих об'ємів інформації, у запобіганні злочинності та навіть у розслідуванні скоєних злочинів.

За допомогою використання алгоритмів штучного інтелекту можна оцінювати ризики, виявляти гарячі точки та навіть прогнозувати ті чи інші злочини, що дозволить правоохоронним органам працювати на випередження.

У світі вже існує низка ефективних кримінально-аналітичних систем. Одна з них, розроблена компанією Palantir Technologies [3], здатна об'єднувати інформацію систем відеоспостереження і телефонних переговорів, відомості про фінансові операції, відбитки пальців і зразки ДНК, плани будівель, топографічні карти, дані радіоперехоплень, «гарячі» новини зі ЗМІ, повідомлення інформаторів, інформацію із соцмереж, відстежувати пересування автотранспорту за номерними знаками тощо. Ця програма аналізує персональні дані та виявляє транзакції, які завжди супроводжують ті чи інші злочини [4].

В свою чергу інформація, яка може бути зібрана цією кримінально-аналітичною системою допоможе швидко ідентифікувати правопорушників та моніторити ситуацію у громадських місцях.

Електронні бази даних, що містять інформацію про правопорушників, відбитки пальців, аналіз ДНК та інші біометричні дані, можуть пришвидшити ідентифікацію підозрюваних та підвищити ефективність розслідувань. Цифрові судові реєстри спрощують доступ до кримінальних справ, а використання технології блокчейн може забезпечити захист від маніпуляцій та корупційного втручання. Важливим аспектом є розвиток онлайн-системи повідомлень про злочини, яка дає громадянам можливість оперативно інформувати правоохоронців про злочин.

Кібербезпека також відіграє важливу роль. Це пов'язано з тим, що злочинність у цифровому середовищі зростає, і необхідно впроваджувати сучасні методи виявлення та боротьби з хакерством, шахрайством і незаконним обігом даних. Автоматизація процесів у системі правосуддя та правоохоронних органів може допомогти зменшити бюрократію, скоротити час розгляду справ і підвищити довіру до правосуддя. Все це сприяє більш ефективній боротьбі зі злочинністю та підвищенню громадської безпеки.

У США інформаційні системи працюють з метою розшуку злочинців, профайлінгу і виявлення можливих правопорушників. Інформаційні служби кримінального правосуддя (далі – CJIS) керують декількома національними системами інформації про злочини, які використовуються громадською безпекою як для кримінально-правових, так і для соціальних цілей. Системи CJIS доступні для учасників кримінального правосуддя, включаючи правоохоронні органи, в'язниці, прокуратуру, суди, а також служби пробації та досудового розслідування. Системи CJIS також доступні органам некримінальної юстиції для спеціально дозволених цивільних цілей, таких як

перевірка на влаштування дитини, працевлаштування, житло та ліцензування [5].

Аналітичне програмне забезпечення дозволяє правоохоронним органам обробляти великі обсяги інформації, виявляти зв'язки між різними кримінальними інцидентами, виявляти приклади злочинної поведінки та формулювати стратегії боротьби зі злочинністю. Метою аналізу злочинності є виявлення неявних і прихованих зв'язків між фактами, подіями та особами, а також формулювання версій і гіпотез для розкриття злочинів.

Не можна забувати й про просвітницькі заходи з питань запобігання злочинності з використанням інформаційно-комунікаційних систем. Як показує прогресивна світова практика, підвищення обізнаності громадян щодо потенційних ризиків та активізація їх участі у забезпеченні правопорядку посідає особливе місце в протидії злочинності [6].

Підсумовуючи, варто погодитись, що поняття «інформаційне забезпечення» міцно увійшло в науковий і практичний обіг і широко використовується під час висвітлення проблем управління в соціальній сфері, зокрема у сфері управління правоохоронною діяльністю [7].

Безумовно, недостатній розвиток інформаційного забезпечення може негативно впливати на ефективність вирішення економічних, політичних, соціальних та культурних проблем. Водночас, в силу своєї специфіки, це відставання не може бути компенсоване прогресом в інших сферах.

Таким чином, використання інформаційних технологій може дозволити формулювати кримінологічну політику більш ефективно та адекватно, опанувати механізмами прогнозування і запобігання детермінації криміногенних факторів та їх оперативного усунення із застосуванням інформаційних технологій та моніторингу засобами штучного інтелекту. Водночас, важливо розробити правові норми щодо збору та використання даних, щоб гарантувати, що права людей не порушуються, а відповідні етичні та правові норми дотримуються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Максименцев М.Г., Максименцева Н. О. Постконфліктний повоєнний зарубіжний досвід заходів державного управління правоохоронною діяльністю та організації безпеки і правосуддя: уроки для України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 3. 25 с. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/3224> .

2. Максименцев М.Г., Максименцева Н. О. Штучний інтелект у публічному управлінні: переваги цифрових технологій та загрози суверенному інформаційному простору. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 2. 33 с. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/2992> .

3. Топчій В. В. Кримінальне право України. Загальна частина. Навчальний посібник у схемах. / В. В. Топчій, Г. В. Дідківська, Т. О. Мудряк ;

Держ. Фіскальна служба України, Ун-т ДФС України, Союз юристів України ГО «Всеукраїнська асоціація кримінального права». Вінниця «ТВОРИ», 2019. – 344 с.

4. Дідківська Г. В. Кримінологічна характеристика участі України в системі запобігання міжнародній злочинності: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2019. 356 с.

5. Кримінальне право України. Загальна частина. Практикум: Навчальний посібник / Ю.В. Нікітін, В.А. Мисливський, В.К. Матвійчук, та ін.: за заг. ред. В.В. Топчія, Г. В. Дідківської, Е. В. Катеринчук. Вінниця «ТВОРИ», 2019. – 932 с.

6. Колодяжний М. Г. Щодо участі громадськості у запобіганні злочинності / М. Г. Колодяжний. *Вісн. кримінол. асоц. України; Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 12 трав. 2012 р.). Х.: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2012. Т. 1. С. 99–102. 2. - Вип. 24. С. 48- 56.

7. Василевич В. В. Кримінологічна політика України: монографія / В. В. Василевич. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 434 с

8. Manager Data Like Code. URL: <https://www.palantir.com/>

9. Кримінологія: підручник / Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О.Ю. Шостко та ін.; за ред. Б. М. Головкіна. – Харків: Право, 2020. 384

10. Criminal Justice Information Services (CJIS) / An official website of the United States government, Department of Justice. Retrieved from: <https://www.fbi.gov/services/cjis>

11. Громадськість у запобіганні і протидії злочинності: вітчизняний та міжнародний досвід: монографія / В. В. Голіна, М. Г. Колодяжний, С. С. Шрамко та ін. ; за заг. ред. В. В. Голіни, М. Г. Колодяжного. – Х. : Право, 2017. – 284 с. – С. 191.

12. Гуцалюк М. В., Гайсенюк Н. А. Організація захисту інформації: навч. посіб. Київ: Альтерпрес, 2005. 244 с. С. 5

Малов Борис Євгенович

здобувач ступеня доктора філософії
групи АП-22-4

кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Топчій Віталій Васильович,

доктор юридичних наук

ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

З метою підтримки стійкості економічного розвитку країни необхідно стабільне функціонування економічної безпеки як частини національної безпеки. Одним із завдань економічної безпеки є захист суспільних відносин у сфері економічної діяльності, для забезпечення якої у разі зазіхання на дані суспільні відносини кримінальним законодавством України передбачено кримінальну відповідальність.

Слід відмітити, що нині серйозну загрозу суспільству та державі становить злочинність, зазвичай прихована від очей, але наносить великий прямий та непрямий економічний збиток. Мова йдеться про злочинності у сфері підприємницької діяльності, що є складовою економічної злочинності.

Злочинність у сфері підприємницької діяльності - явище, яке можна зарахувати до периферійної, постійно мінливої частини злочинності. Слід зауважити, що рівень злочинності в розвинених країнах і країнах приблизно однаковий. У розвинених країнах саме злочинність у сфері економіки та підприємництва виходить на перший план.

З економічною злочинністю ведуть боротьбу у всіх розвинених країнах. У світовому масштабі П'ятий конгрес ООН щодо попередження злочинності та поводження з правопорушниками (1975 р.) поставив економічну злочинність у число найбільш небезпечних, які становлять загрозу бізнесу. Були сформульовані основні її риси:

- здійснення злочинної діяльності з метою економічної вигоди; зв'язок з певними формами організації; використання професійної чи посадової діяльності;
- високе соціальне становище суб'єктів цієї злочинності;
- володіння політичною владою.

Шостий конгрес ООН (1985 р.) проаналізував економічні злочини у плані підриву економіки та захоплення політичної влади. А Сьомий конгрес (1985 р.) в одній зі своїх резолюцій відніс економічні злочини до особливо небезпечних дій і запропонував посилити боротьбу з ними [1, с. 113–114].

Таким чином, незважаючи на це, розуміння економічної злочинності досі вкрай невизначено. Це, безперечно, обмежує можливості

конструктивного діалогу з метою вдосконалення та уніфікації законодавства щодо боротьби з цим явищем.

Однак складність самого явища, динамічна зміна кримінальної практики в економічній сфері, широкі межі економічної злочинності у поєднанні з плюралізмом дослідних підходів, обумовлених методологією та особистісними особливостями, не дозволяють розраховувати на остаточне рішення це завдання в принципі. Це не пов'язано з недосконалістю механізмів наукового пізнання чи неефективною організацією наукового спілкування, а визначається, скоріше, природою самої проблеми.

Початкове розуміння економічної злочинності фактично зводилося до її ототожнення зі злочинністю майновою. У понятійному та методологічному апараті правової науки не знаходили адекватного відображення нові тенденції кримінальної практики.

Проте вже у 60-х роках XIX ст. один із провідних французьких дослідників цієї проблематики М. Патен у своїй роботі «Загальна частина кримінального права та кримінальне законодавство у сфері бізнесу» (1861 р.) зазначав, що ці проблеми стали чи не найголовнішими. Він називав, зокрема, такі питання, які потребують термінового вирішення:

- економічні злочини, у тому числі злочини у сфері підприємництва;
- кримінально-правове регулювання у цій сфері, у тому числі податкове кримінальне право;
- кримінально-правовий захист підприємців, у тому числі платників податків;
- кримінальна відповідальність підприємців, зокрема платників податків [2, с. 133-134].

В Україні зростання злочинності економічної злочинності, куди входить і злочинність у сфері підприємницької діяльності, продовжується і на даний час. На сьогоднішній день з упевненістю можна констатувати, що економічні злочини - це корисливі злочини, які істотно впливають на економічні відносини в країні та за її межами. Кримінологічне розуміння цієї групи злочинів у взаємозв'язку з кримінальним правом визначено не повною мірою і досі є дискусійним.

Тим не менш, правопорушення економічній сфері, у багатьох країнах світу розглядаються у вигляді щодо самостійної чи особливої групи. Цьому є багато пояснень, як соціальних і кримінологічних, і економічних, а інколи і політичних.

Суб'єктами економічних злочинів, у тому числі й у сфері підприємницької діяльності, які активно використовують високі технології, поряд з особами, які виконують професійні функції в організації, можуть бути практично будь-які особи, раніше не схильні до скоєння злочинних діянь. Більше того, при поєднанні певних факторів жертвами таких злочинів можуть стати ті, хто вчиняє зазначені злочини [4, с. 9-10].

Значна кількість злочинів у сфері економічної діяльності вчинено сьогодні з використанням законних правових форм легальними суб'єктами

економічних відносин. Більшість із них відбуваються у сфері підприємницької діяльності. На сьогоднішній день традиційний підхід до розуміння економічної злочинності не враховує появи нових суб'єктів економічних за своєю сутністю злочинів у зв'язку зі значним посиленням ролі держави у сучасній економіці. Це неминує породжує нову категорію зловживань і виникнення найбільш, на наш погляд, небезпечних злочинних діянь, пов'язаних із формуванням, розподілом та перерозподілом бюджетних ресурсів. Вони обтяжені корупцією, більше того, жодний із таких злочинів не обходиться без корупційної складової, що підвищує ступінь руйнівного впливу економічної злочинності у багато разів [5, с. 601-602].

Традиційний підхід не враховує сьогодні повною мірою та стрімкий розвиток комп'ютерних, в тому числі інтернет-технологій, їх активне використання у підприємницькій та іншій економічній діяльності, адже це - найважливіша тенденція розвитку сучасної економіки. У сфері економіки спостерігається застосування інтернет-технологій, що розширюється для організації торгівлі цінними паперами, розширення сфери електронних розрахунків (безготівкових платежів), інтернет-комерції (інтернет-магазини сьогодні «витісняють» магазини) традиційні та за статистикою займають більше 50% сегменту ринку торгівлі), комп'ютеризація багатьох функцій у підприємницькій та іншій економічній діяльності. Це, у свою чергу, також породжує нову специфічну область кримінальної активності [3, с. 193–194].

З боку держави потрібне вжиття комплексу заходів, які могли б суттєво підняти роль підприємництва, реально підвищити його внесок у формування темпів економічного зростання, забезпечення високої ефективності функціонування економіки на основі максимального використання приватної ініціативи.

Таким чином, неухильне розвиток економічної системи призводить до стрімкого зміну кола суб'єктів, здатних експлуатувати у кримінальних цілях легальні економічні інститути. При цьому зміна самих методів кримінальної поведінки змінює і структуру економічної злочинності, у тому числі й у підприємницької діяльності.

Розвиток економічної системи країни, реалізація конституційного права кожного на вільне використання своїх здібностей та майна для підприємницької діяльності визначають особливу актуальність дослідження способів боротьби держави з тіньовою економікою, що обмежує права як споживачів, так і офіційно зареєстровані суб'єкти підприємництва. Свобода економічної діяльності ставить перед законодавцем проблему забезпечення правових гарантій від зловживання права на підприємницьку діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисов В.І. Боротьба зі злочинністю в сфері підприємницької діяльності (кримінально-правові, кримінологічні, кримінально-процесуальні та криміналістичні проблеми) ;відп.ред. Ф. А. Лопушанський, В. І. Борисов; НАН

України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Ін-т вивч. проблем злочинності Акад. прав. наук України. Х. Право, 2001. 264 с.

2. Кальман О. Г. Економічна злочинність і суміжні з нею поняття. *Проблеми законності*. 2002. Вип. 55. С. 133–141.

3. Моніторинговий кримінологічний аналіз злочинності в Україні (2009–2013 роки) : монографія / Є. М. Блажівський, І. М. Козьяков, О. О. Книженко та ін. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2014. 488 с.

4. Павлик Л.В. Диференціація кримінальної відповідальності за злочинні посягання в сфері економіки: Автореф. дис. канд. юрид. наук. Львів, 2013. 18 с.

5. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування : монографія. Київ : Хай-Тек Прес, 2010. 624 с.

Михайлова Софія Ігорівна

здобувач вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня, групи ПБ-22-1
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Омельчук Любов Василівна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та
процесу Державного податкового
університету

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТВОРЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ СУДІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

В Україні питання вирішення військових злочинів виникло більше 10-ти років назад, проте стало більш актуальним та проблемним з початком повномасштабної збройної агресії РФ проти України в лютому 2022 року. На сьогоднішній день судова система неспроможна забезпечити своєчасний та належний розгляд справ пов'язаних із військовими злочинами, державними зрадами, колабораціонізмом та злочинам вчиненими військовослужбовцями.

Тому питання відновлення інституту військової юстиції є досить актуальним та перспективним, з огляду на те що кількість злочинів представлених вище збільшилась з початком війни в Україні.

Проблематику впровадження військових судів в умовах воєнного стану досліджувала велика кількість науковців-правників, зокрема: Шамара О. В., Едер П.Т., Бакумов О. С., Боброва Ю. Ю., Бобров Ю. О., Кравцова М.О., Дацюк Т.К., Смокович М. І. та інші.

В період Української Народної Республіки існували військово-польові суди, які діяли в умовах воєнного часу та забезпечували швидке реагування на правопорушення у військовій сфері [1, с. 30]. Проте після набуття Україною незалежності інститут військових судів зберігся до 2010 року, коли Верховна

Рада ухвалила рішення про їх ліквідацію. До ліквідації військові суди діяли в системі судів загальної юрисдикції України, однак були визнані пережитком радянських часів. На той час таке рішення начебто відповідало європейським стандартам системи правосуддя [2, с. 106].

На сьогодні, щоб створити сучасну та ефективну концепцію військового правосуддя, яка б відповідала поточним потребам, потрібно одночасно зважити на дві ключові обставини: по-перше, Конституцію України, що забороняє внесення будь-яких змін до неї під час дії воєнного стану або особливого періоду; по-друге, існування нагальної потреби забезпечення судової системи дієвими інструментами для розгляду воєнних та військових злочинів. Також варто враховувати, що відповідно до ст. 125 Конституції України створення надзвичайних та особливих судів не допускається [3].

Однак ч. 4 ст. 125 КУ встановлено можливість функціонування вищих спеціалізованих судів [3]. Відповідно до статті 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» такі суди діють в системі судоустрою для розгляду окремих категорій справ [4].

У зв'язку з цим, пропонується створити в межах системи судів загальної юрисдикції окремий вищий спеціалізований суд – Вищий військовий суд України. До його компетенції слід передати розгляд кримінальних справ щодо воєнних та військових злочинів, включаючи ті, що скоєні військовослужбовцями рф; кримінальних справ про злочини, вчинені військовослужбовцями; а також кримінальних справ про злочини, вчинені військовими спільно з цивільними особами. Цей суд може бути організований за аналогією з Вищим антикорупційним судом України та мати у своєму складі апеляційну палату. Крім цього, Шамара О. В. вважає доцільним, щоб судді Вищого військового суду мали статус військовослужбовця, що надасть можливість військовим слідчим суддям бути допущеними до територій ведення активних бойових дій [2, с. 107].

27 лютого 2025 року у Верховній Раді України зареєстровано законопроект №13048 про внесення змін до Закону України “Про судоустрій та статус суддів” щодо функціонування військових судів, в якому зазначені наступні пропозиції:

1. створення військових палат у складі апеляційних судів;
2. відновлення окремих військових судів у прифронтових регіонах [5].

На нашу думку, доречним буде створення окремих військових палат при існуючих судах. Для забезпечення ефективності вирішення військових справ правильно було б виокремити суддів які б і розглядати дані справи, на кшталт суддів що займаються кримінальними справами за участі неповнолітніх. Крім цього, суддям які розглядатимуть справи пов'язані з військовими злочинами необхідно мати спеціалізацію і певний досвід в цьому напрямку, це можна забезпечити проходження тренінгів, семінарів та курсів.

Цей варіант є найбільш оптимальним в умовах воєнного стану оскільки не потребує великих коштів для реалізації, не порушує конституційні норми та дозволить знизити навантаження на суддів.

Отже, з огляду на вищезазначене ми можемо сказати, що відновлення військових судів в Україні є важливим та правильним кроком в умовах війни. Однак має здійснюватись винятково в межах чинної Конституції України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Едер П. Т. Правове регулювання діяльності органів військової юстиції в Україні за часів Центральної Ради. *Науковий вісник Ужгородського національного Університету*. 2023. Серія Право. Вип. 80: С. 30–37.

2. Шамара О. В. Створення військових судів, як передумова ефективного функціонування військової юстиції України. *Logoz-* збірник наукових праць. 2024. С. 104–107.

3. Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

4. Про судоустрій і статус суддів. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

5. Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" щодо функціонування військових судів. Головна | Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-vnesennia-zmin-do-zakonu-ukrayiny-pro-sudoustriy-i-status-suddiv-shchodo-funktsionuvannia-viyskovykh-sudi>

Наконечний Андрій Олегович

аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Гловюк Ірина Василівна

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри кримінально-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ

ЗАЯВА, ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 201-2 КК УКРАЇНИ, ЯК ПРИВІД ДЛЯ ПОЧАТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Одним із приводів для внесення відомостей до ЄРДР і початку досудового розслідування кримінального провадження, в тому числі й за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, відповідно до ч. 1

ст. 214 КПК України, є заява, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення [1].

При цьому на підставі системного аналізу норм КПК України можна зазначити, що заявниками можуть бути як фізичні, так і юридичні особи (через представників), а заявники не завжди є потерпілими від кримінального правопорушення. Особливо це стосується кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, особливістю яких є те, що досить часто в провадженнях стосовно них відсутні потерпілі, які можуть заявити про вчинення конкретного кримінального правопорушення щодо них, тобто бути заявниками. У переважній більшості випадків такими заявниками є небайдужі громадяни та громадські організації, які надають правоохоронним органам інформацію про ймовірне вчинення кримінального правопорушення, передбаченого диспозицією однієї з частин ст. 201-2 КК України. Так, можна навести для прикладу вирок Садгирського районного суду міста Чернівці від 09.01.2025 р. у справі № 726/2618/23, відповідно до якого про вчинення кримінального правопорушення повідомив волонтер, якому цю інформацію надали інші особи [2].

Поряд із цим, з дослідження судової практики вбачається, що більшість кримінальних правопорушень за ст. 201-2 КК України вчинені особами, які за допомогою інтернет-платформ (інтернет-магазинів), розміщували оголошення про продаж певних товарів. Для прикладу можна навести вирок Дніпровського районного суду міста Києва від 21.03.2024 р. у справі № 755/6091/21, яким затверджено угоду про визнання винуватості, укладену між прокурором та обвинуваченими. У цьому випадку обвинувачені розмістили оголошення на сторінці інтернет-магазину про продаж тактичних аптечок, отриманих ними як гуманітарна допомога [3]. У такому випадку заявниками можуть бути будь-які фізичні особи, які натрапили на такий товар (знаючи, що цей товар не перебуває у вільному продажі в Україні та отриманий нашою країною, в тому числі, як гуманітарна допомога).

Заява або повідомлення про вчинення кримінального правопорушення можуть бути здійснені як в письмовій, так і в усній формах. Кримінальне процесуальне законодавство України не містить спеціальних вимог до оформлення заяви про вчинення кримінального правопорушення. Всі заяви громадяни і юридичні особи мають право подати прокурору або службовій особі будь-якого правоохоронного органу, які не мають права відмовити у прийнятті такої заяви. Службова особа правоохоронного органу, прокурор, котрий приймає усне повідомлення, зобов'язані переконатися в особі заявника (прізвище, ім'я й по батькові, місце проживання, місце роботи та інші дані, що можуть знадобитися), встановити з нею контакт на випадок виникнення потреби і викласти в рапорті про прийняття заяви сутність зробленого повідомлення. Письмові заяви і повідомлення, які надходять від юридичних осіб, повинні мати реквізити цієї юридичної особи, що відповідають дійсності, та відомості про місце фактичного знаходження і дані про контактний зв'язок (телефон, факс, електронна пошта). Повідомлення юридичних осіб підписує

його керівник або інша уповноважена особа. Повідомлення про кримінальне правопорушення можуть надходити також від посадових осіб і представників органів державної влади та управління, які мають контрольні або представницькі повноваження. КПК України не встановлено порядок та зміст викладу відомостей про кримінальні правопорушення в заявах або повідомленнях. Заяви і повідомлення про вчинення правопорушення, які не містять даних про автора і не можуть бути ідентифіковані з автором такого повідомлення, слід визнавати анонімними і такими, що не підлягають розгляду, за винятком випадків повідомлення в них про кримінальні правопорушення, вчинення яких не викликає сумнівів [4, с. 464-465]. Така позиція узгоджується з правовим висновком ККС ВС, відповідно до якого анонімна заява не реєструється як підстава для відкриття кримінального провадження, а лише є підставою для перевірки викладеної в ній інформації, після чого відомості до ЄРДР може бути внесено за рапортом працівника поліції, який встановив наявність ознак злочину у заяві чи повідомленні (постанова від 30.09.2021 р. у справі № 556/450/18) [5].

Інформація у заяві чи повідомленні повинна належати саме до кримінального, а не адміністративного, дисциплінарного чи іншого правопорушення. Тобто, при її прийнятті потрібно визначити чи міститься в ній ознаки кримінального правопорушення. У разі, якщо уповноваженими особами ознак кримінального правопорушення не встановлено, то така інформація кваліфікується як звернення громадян, приймається і розглядається в іншому порядку [6, с. 278; 7, с. 181].

Слідчий, прокурор не вправі відмовити у прийнятті заяви, повідомлення чи іншої інформації про діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, у тому числі з посиланням на неповноту викладених у них відомостей, неналежність заяви чи повідомлення, закінчення строку давності притягнення до кримінальної відповідальності, віку, стану здоров'я особи та будь-яких інших обставин [8, с. 396].

Разом з тим, варто розуміти, що не всі звернення про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, повинні слугувати приводом для внесення відомостей до ЄРДР та початку досудового розслідування. Як указує ККС ВС у постанові від 30.09.2021 р. у справі № 556/450/18, підставою початку досудового розслідування є не будь-які прийняті та зареєстровані заяви, повідомлення, а лише ті з них, з яких вбачаються вагомні обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, короткий виклад яких разом із прізвищем, ім'ям, по-батькові (найменуванням) потерпілого або заявника, серед іншого, вноситься до ЄРДР [5]. Таким чином, слідчий, прокурор перевіряють інформацію, яка міститься в заяві, повідомленні про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, відбираючи при цьому пояснення та встановлюючи додаткові відомості. У разі підтвердження даних, які містяться в цій заяві, повідомленні, вони складають рапорт про наявність

інформації про вчинення кримінального правопорушення, на підставі якого вносяться дані до ЄРДР.

Слід також звернути увагу, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 201-2 КК України, може бути вчинене як у виді кримінального проступку (ч. 1) так і злочину (частини 2, 3). Це відіграє більш важливе значення саме для подальшого розслідування кримінального правопорушення, а не для його початку, однак однозначно має враховуватися і під час прийняття заяви, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення.

Наразі виникає досить багато питань при прийнятті заяви, повідомлення про вчинення зазначеного кримінального правопорушення, адже його предметом є лише речі, які мають статус гуманітарної допомоги, благодійної пожертви та благодійної допомоги. Як правило, на час прийняття заяви відсутні достовірні відомості про те, що певні товари/послуги є відповідно гуманітарною чи благодійною допомогою, благодійною пожертвою, і всі ці питання з'ясовуються вже під час досудового розслідування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Вирок Садгирського районного суду міста Чернівці від 09.01.2025 р. у справі № 726/2618/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124289896>.
3. Вирок Дніпровського районного суду міста Києва від 21.03.2024 р. у справі № 755/6091/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119918192>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. К.: Юстініан, 2012. 1224 с.
5. Постанова ККС ВС від 30.09.2021 р. у справі № 556/450/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100109396>.
6. Шкелебей В. А. Початок досудового розслідування за заявою чи повідомленням: теорія та практика. *Право і суспільство*. 2022. № 6. С. 275-280.
7. Симчук А. С. Заяви та повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення у структурі початку досудового розслідування. *Юридична наука*. 2015. № 8. С. 178-184.
8. Аленін Ю. П. Особливості початку досудового розслідування за новим КПК України (позитивні і негативні аспекти). *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2012. Т. 11. С. 395-403.

Обущак Віталій Валерійович

здобувач ступеня доктора філософії
групи АП-23-7

кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:**Білько Олександр Павлович**

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Аналізуючи дослідження у фаховій літературі щодо понять злочинності й запобігання їй, а також характеристики функцій правоохоронних органів, які регламентують відповідне питання, фахівцями у даній сфері виділяються основні положення, що характеризують правоохоронні органи саме як суб'єкти запобігання злочинності. Одним із науковців, Коваленком А.В. зазначено, що «злочинність як в Україні, так і в усіх державах світу стрімко розвивається, що зумовлює необхідність розвитку мережі та розширення функцій правоохоронних органів не тільки в межах України, а й на міждержавному рівні. У свою чергу, правоохоронні органи як суб'єкти запобігання злочинності відіграють одну з вирішальних ролей, оскільки з урахуванням наявних функцій охоплюють найширше коло повноважень щодо запобігання злочинності безпосередньо. Злочинністю є соціальний феномен, що виражається в кримінальній активності окремих членів суспільства, яка виражається в індивідуальній схильності до вчинення тих чи інших протиправних діянь. Запобіганням злочинності належить уважати комплексну діяльність низки уповноважених суб'єктів, що полягає в недопущенні, протидії, відверненні та застереженні вчинення кримінальних правопорушень і зниженні інтенсивності процесів детермінації злочинності на всіх рівнях» [1].

Досліджуючи питання значення правоохоронних органів як суб'єкта запобігання злочинності можна керуватися профільними законами, а також Кримінальним кодексом України, Кримінальним процесуальним кодексом України, та пов'язаними з ними нормативно-правовими актами. Саме широка діяльність правоохоронних органів із запобігання в усіх різноманітних сферах, де можливе вчинення кримінальних правопорушень, вирізняє їх з-поміж інших державних і недержавних органів.

Отже, запобіганням злочинності вважають комплексну діяльність уповноважених суб'єктів, що полягає в недопущенні, протидії, відверненні та застереженні вчинення кримінальних правопорушень і зниженні

інтенсивності процесів детермінації злочинності на всіх рівнях. Поряд із указаними елементами звертається увага на те, що правоохоронні органи України в цьому контексті відіграють одну з головних ролей, адже їх діяльність регламентована окремим законодавством і в силу своїх обов'язків найбільш часто стикаються з найбільш різноманітними формами вчинюваних кримінальних правопорушень. Проголошення в ст. 3 Конституції України [2] того, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, вимагає від останньої утворення відповідних органів, що й здійснюють функції із забезпечення правами і свободами, а також охороняють і захищають їх.

Так, до прикладу, Законом України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VII визначено завдання відповідного органу, серед великої кількості яких є положення, що орієнтовані на запобігання злочинам, а саме: здійснення превентивної та профілактичної діяльності, що спрямована на запобігання вчиненню правопорушень; виявлення причин та умов, що сприяють учиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, ужиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення тощо [3].

Поряд із цим необхідно зазначити, що Національна поліція України здійснює запобіжну діяльність не ізольовано, а в різних видах взаємодії з органами, 1) які визначають державну політику у сфері боротьби зі злочинністю (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України); 2) які здійснюють координацію діяльності у сфері запобігання та протидії злочинності (Генеральний прокурор України й підпорядковані йому прокурори; Рада національної безпеки і оборони України); 3) які провадять правоохоронну діяльність у сфері боротьби зі злочинністю (серед суб'єктів цієї групи варто виділяти дві підгрупи: а) органи, для яких боротьба зі злочинністю є однією з основних функцій (наприклад, Департамент карного розшуку Національної поліції України, Головне управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю СБУ України та ін.); 4) які здійснюють контролюючу й інші види управлінської діяльності (громадські організації, об'єднання, органи державного контролю, преса) [4, с. 154–162]. Поряд із вищезазначеним, на думку Р. Шая, до головних правоохоронних функцій варто зарахувати: 1) профілактичну (профілактика правопорушень, які тягнуть за собою юридичну відповідальність у сфері публічного права); 2) захисну (захист життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб); 3) охорону публічного порядку та безпеки й власності; 4) ресоціалізаційну (ця функція є найбільш характерною для органів і служб у справах неповнолітніх; служб, що здійснюють адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі); 5) оперативно-розшукову; 6) розслідування злочинів; 7) судового розгляду справ; 8) розгляду справ про адміністративні правопорушення; 9) розгляду справ про фінансові й адміністративно-господарські правопорушення (тобто розгляд справ про адміністративні правопорушення, вчинені юридичними особами або

громадянами-підприємцями); 10) виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів досудового слідства та прокурорів [5, с. 10–16].

Характеризуючи правоохоронні органи України як суб'єкт запобігання злочинності, можна погодитись, що до їх компетенції входить протидія у сфері економічної, майнової, організованої злочинності, а також злочинності у сфері життя і здоров'я людини та громадянина, честі й гідності особи, інших соціальних сферах. Запобігання кримінальним правопорушенням є наразі одним із напрямів кримінально-правової політики держави, що складається із сукупності механізмів, спрямованих як на окремі групи суспільних відносин так і конкретних осіб, які реалізують злочинні прояви, чи позитивно сприймають злочинну поведінку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваленко А. В., Поліція як суб'єкт запобігання злочинності. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc37/45.pdf>
2. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
4. Тичина Д.М. Національна поліція України в системі суб'єктів запобігання злочинам. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2016. № 2 (13). С. 154–162.
5. Шай Р.Я. Природа та сутність правоохоронної діяльності. *Наше право*. 2014. № 5. С. 10–15.

Оверченко Анастасія Павлівна

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, групи ПБ-21-1

Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Павлюх Ольга Анатоліївна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АДАПТАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Адаптація кримінального законодавства України до міжнародних стандартів є важливим аспектом правової реформи, особливо в умовах воєнного стану. Сучасні виклики, пов'язані з агресією проти України,

вимагають оперативних змін у кримінальній політиці для забезпечення ефективного правосуддя, захисту прав людини та відповідності нормам міжнародного права.

У процесі адаптації кримінального законодавства виникає низка проблем, серед яких: необхідність гармонізації норм із міжнародними конвенціями, удосконалення механізмів розслідування воєнних злочинів, запровадження відповідальності за злочини, пов'язані з агресією та окупацією, а також забезпечення невідворотності покарання винних осіб.

Разом із цим, перспективи розвитку кримінального законодавства України відкривають можливості для посилення верховенства права, інтеграції європейських стандартів правосуддя та зміцнення міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю. Важливим аспектом залишається розробка дієвих правових механізмів, які відповідатимуть як національним потребам, так і міжнародним зобов'язанням України.

Адаптація кримінального законодавства України до міжнародних стандартів в умовах воєнного стану є критично важливим завданням для забезпечення ефективного правового реагування на виклики, спричинені війною.

Воєнний стан суттєво впливає на правову систему держави, зокрема на процес адаптації кримінального законодавства до міжнародних стандартів. Цей вплив можна розглядати через низку ключових чинників [1].

Збройна агресія супроводжується широкомасштабними воєнними злочинами, злочинами проти людяності та іншими порушеннями міжнародного гуманітарного права. Це вимагає гармонізації національного кримінального законодавства з положеннями Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС) та удосконалення правових норм щодо відповідальності за геноцид, депортацію, сексуальне насильство в умовах війни.

Воєнний стан створює нові виклики, що потребують оперативного внесення змін до кримінального законодавства. Це включає криміналізацію колабораціонізму, пособництва агресору, незаконного використання гуманітарної допомоги, а також посилення відповідальності за диверсійну діяльність, дезертирство та мародерство.

Воєнний стан активізував міжнародні правові механізми притягнення Росії до відповідальності за агресію. Це сприяє прийняттю Україною законодавчих актів щодо компенсації шкоди жертвам воєнних злочинів та адаптації норм міжнародного кримінального права до національного законодавства для майбутніх судових процесів над воєнними злочинцями.

Воєнні дії значно ускладнюють діяльність судів, що впливає на впровадження міжнародних стандартів кримінального правосуддя. У зв'язку з цим впроваджуються механізми дистанційного судочинства та спеціальні процедури розгляду справ воєнного часу.

У загальному, проблеми адаптації кримінального законодавства України до міжнародних стандартів в умовах воєнного стану відображено у табл. 1. [2-3].

Таблиця 1

Проблеми адаптації кримінального законодавства України до міжнародних стандартів в умовах воєнного стану

Проблема	Суть проблеми
Недостатня гармонізація з міжнародними договорами	Українське кримінальне законодавство не повною мірою відповідає положенням міжнародного гуманітарного права та Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС).
Проблеми доказування воєнних злочинів	Складність збору доказів на окупованих територіях, необхідність використання міжнародних механізмів та цифрових технологій для фіксації злочинів.
Відсутність чіткої регламентації відповідальності за нові злочини	Необхідність криміналізації колабораціонізму, пособництва агресору, незаконного використання гуманітарної допомоги.
Проблеми імплементації норм міжнародного права	Відсутність ефективного механізму застосування міжнародних норм у національній судовій системі, що ускладнює правозастосовну практику.
Вплив політичних та безпекових факторів	Постійні загрози воєнного стану ускладнюють розробку довгострокових реформ та гальмують їх впровадження.
Перевантаженість судової системи	Велика кількість кримінальних проваджень щодо воєнних злочинів перевантажує національні суди та правоохоронні органи.
Відсутність ефективного механізму компенсації жертвам воєнних злочинів	Відсутність законодавчих норм та практичних механізмів відшкодування збитків жертвам агресії та їхнім родинам.
Проблеми міжнародної співпраці	Недостатня координація з міжнародними судовими інституціями, обмежені можливості екстрадиції воєнних злочинців.

Адаптація кримінального законодавства України до міжнародних стандартів в умовах воєнного стану є вкрай важливим процесом, який потребує комплексного підходу та невідкладних реформ. Аналіз проблем, з якими стикається Україна у цьому процесі, демонструє низку значних викликів, що перешкоджають ефективному запровадженню міжнародних норм та механізмів правосуддя.

Однією з ключових проблем є недостатня гармонізація національного законодавства з міжнародним правом. Хоча Україна ратифікувала низку міжнародних договорів, зокрема Женевські конвенції та Конвенцію про геноцид, імплементація їхніх норм у внутрішнє право залишається неповною. Відсутність чіткої юридичної бази для кваліфікації воєнних злочинів та злочинів проти людяності ускладнює переслідування винних та правозастосовну практику.

Окрему проблему становить складність доказування воєнних злочинів, особливо на тимчасово окупованих територіях. Фіксація фактів порушень міжнародного гуманітарного права вимагає застосування сучасних технологій, міжнародного співробітництва та удосконалення методів розслідування. Водночас існує необхідність в оперативному створенні механізмів притягнення до відповідальності осіб, які скоюють злочини, пов'язані з колабораціонізмом, пособництвом агресору та іншими видами злочинної діяльності під час війни.

Не менш важливим аспектом є проблеми функціонування судової системи. Перевантаженість українських судів та слідчих органів, велика кількість кримінальних справ щодо воєнних злочинів та недостатня кількість фахівців у сфері міжнародного кримінального права суттєво уповільнюють правосуддя. Відсутність єдиного реєстру воєнних злочинів також ускладнює систематизацію інформації та координацію дій між правоохоронними органами [2].

Додатковий виклик створює відсутність ефективного механізму компенсації жертвам воєнних злочинів. Попри численні міжнародні ініціативи щодо відшкодування шкоди потерпілим від збройної агресії, українське законодавство поки що не має достатніх інструментів для забезпечення справедливих компенсацій.

Воєнний стан не лише загострив потребу в адаптації кримінального законодавства України до міжнародних стандартів, а й прискорив цей процес. Україна вимушена оперативно реформувати правову систему, щоб ефективно протидіяти воєнним злочинам, забезпечити справедливість та інтегруватися до європейського та світового правового простору.

Таким чином, адаптація кримінального законодавства України до міжнародних стандартів є складним, але вкрай необхідним процесом, який потребує невідкладних заходів. Реформування правової системи, удосконалення механізмів розслідування та судочинства, забезпечення прав потерпілих і активна міжнародна взаємодія є ключовими факторами, що сприятимуть зміцненню верховенства права та відновленню справедливості. Успішна імплементація міжнародних стандартів дозволить Україні не лише ефективно переслідувати воєнні злочини, а й сприятиме її інтеграції до європейського та світового правового простору [3].

Процес адаптації кримінального права України до міжнародних стандартів відбувається на тлі складних внутрішніх і зовнішніх викликів. Серед основних факторів, що впливають на цей процес, можна виокремити

необхідність імплементації норм міжнародного гуманітарного та кримінального права, гармонізацію національного законодавства з Римським статутом Міжнародного кримінального суду, посилення міжнародної співпраці у сфері правосуддя, а також забезпечення ефективного розслідування та судового розгляду воєнних злочинів.

Перспективи адаптації кримінального законодавства України до міжнародних стандартів в умовах воєнного стану відображено у табл. 2. [3-4].

Таблиця 2

Перспективи адаптації кримінального законодавства України до міжнародних стандартів в умовах воєнного стану

Перспектива	Суть перспективи
Імплементація норм міжнародного кримінального права	Гармонізація українського законодавства з Римським статутом Міжнародного кримінального суду (МКС) та Женевськими конвенціями.
Удосконалення механізмів розслідування воєнних злочинів	Запровадження сучасних методів фіксації доказів, використання штучного інтелекту та співпраця з міжнародними організаціями.
Посилення міжнародної співпраці	Розширення взаємодії з Інтерполом, Європейським судом з прав людини, ООН та спеціалізованими міжнародними трибуналами.
Розширення юрисдикції українських судів	Запровадження правових механізмів для розгляду воєнних злочинів, скоєних за межами України, та можливості притягнення винних у міжнародному масштабі.
Вдосконалення судової системи	Розвантаження судів, створення спеціалізованих підрозділів для розгляду справ про воєнні злочини.
Законодавче закріплення механізмів захисту жертв воєнних злочинів	Впровадження компенсаційних механізмів, розширення захисту свідків та потерпілих у кримінальних справах.
Запровадження єдиного реєстру воєнних злочинів	Створення централізованої бази даних з інформацією про злочини, обвинувачених та доказову базу.
Використання спеціальних процедур судочинства під час війни	Спрощення процесуальних норм для пришвидшеного розгляду справ, особливо щодо підозрюваних, які перебувають за межами України.
Реформування правоохоронної системи	Підготовка слідчих та прокурорів відповідно до міжнародних стандартів розслідування воєнних злочинів.

Зміцнення правового фундаменту для післявоєнного правосуддя	Створення основ для притягнення до відповідальності осіб, які вчиняли злочини під час війни, навіть після завершення активних бойових дій.
---	--

Важливо розуміти, що адаптація кримінального законодавства України не завершується із закінченням війни, а має довгострокову перспективу. Необхідно створити правові підстави для притягнення до відповідальності осіб, які скоїли воєнні злочини, навіть після завершення бойових дій. Це сприятиме зміцненню правосуддя, відновленню історичної справедливості та посиленню міжнародної довіри до України як правової держави.

Війна висвітлила численні проблеми національного кримінального законодавства, які потребують негайного вирішення, зокрема недостатню імплементацію норм міжнародного права, складнощі в розслідуванні воєнних злочинів, перевантаженість судової системи та обмеженість механізмів захисту прав жертв збройного конфлікту [4, с. 165].

Незважаючи на ці виклики, Україна має значні перспективи у приведенні свого кримінального законодавства у відповідність до міжнародних стандартів. Важливими кроками у цьому напрямку є повноцінна імплементація положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду, вдосконалення механізмів розслідування воєнних злочинів, посилення міжнародної співпраці, реформування судової та правоохоронної системи. Особливої уваги потребує створення ефективних механізмів документування злочинів, захисту свідків та забезпечення прав постраждалих.

Важливим аспектом є забезпечення сталості реформ навіть після завершення війни. Відновлення правопорядку, притягнення винних до відповідальності та впровадження принципів міжнародного гуманітарного права стануть запорукою довгострокової стабільності та зміцнення правової системи України.

Таким чином, успішна адаптація кримінального законодавства до міжнародних стандартів сприятиме не лише ефективному правосуддю під час війни, а й інтеграції України у світовий правовий простір, зміцненню міжнародної довіри та захисту прав громадян на найвищому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проблеми адаптації положень загальної частини чинного та перспективного кримінального законодавства України до кримінального права ЄС. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/problemey-adaptatsiyi-polozhen-zagalnoyi-chastyny-chynnogo-ta-perspektyvnogo-kryminalnogo-zakonodavstva-ukrayiny-do-kryminalnogo-prava-yes/> (дата звернення 16.02.2025).

2. Фокін Я. Ф. Проблеми та перспективи адаптації законодавства України до норм ЄС під час збройної агресії. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*, 12.

2024. URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2024-12-01-09> (дата звернення 16.02.2025).

3. Дудов О. О. Кримінально-правові проблеми сучасної України (вибрані праці). Київ: Ваіте, 2022. 632 с.

4. Гуртова К.М. Теорія і практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС. *Київський часопис права*, (4), 2024. С. 162-168. URL: <https://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/392> (дата звернення 16.02.2025).

Перегон Юрій Олексійович

здобувач ступеня доктора філософії

групи АПз-24-1

кафедри кримінального права та процесу

Навчально-наукового інституту права

Державного податкового університету

Науковий керівник:

Максіменцев Максим Генадійович

доктор юридичних наук, професор кафедри

кримінального права та процесу

Державного податкового університету

ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ВИДИ ШАХРАЙСТВА У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

Актуальність теми дослідження фінансового шахрайства зумовлена тим, що фінансова сфера є однією з ключових складових економічної безпеки держави, а в сучасних умовах її функціонування супроводжується суттєвими ризиками.

Із розвитком цифрових технологій та зростанням обсягів фінансових операцій значно підвищується ймовірність поширення шахрайських схем, які спричиняють значні економічні втрати як для суб'єктів господарювання, так і для державних фінансів.

Особливо це проявляється у зв'язку зі збільшенням обсягів безготівкових розрахунків і використанням дистанційних сервісів, що веде до зростання кількості шахрайств із банківськими картками, кредитами та іншими фінансовими ресурсами. Водночас сучасна соціально-економічна та політична нестабільність створює сприятливі умови для поширення шахрайських практик у фінансовій сфері, унаслідок чого фінансове шахрайство набуває особливої значущості як серйозна загроза економічній безпеці як на національному, так і на міжнародному рівнях [1].

Дослідження проблеми фінансового шахрайства здійснюється як українськими, так і зарубіжними науковцями, які розглядають його з різних наукових підходів. Зокрема, Гарбінська-Руденко А. В., Миколаєнко П. М. та Підгородецький В. О. досліджували фінансове шахрайство в бюджетній сфері,

здійснивши системний аналіз його сутності та основних видів [2]. Риженкова К. В. зосереджує увагу на кримінально-правових аспектах шахрайства у сфері банківської діяльності [3]. У свою чергу, Родченко С. С. та Живко З. Б. аналізували сутність і класифікацію фінансового шахрайства в банківській сфері, визначаючи його ключові прояви та особливості [5]. Вагомий внесок у дослідження цієї проблематики зробив також Хамига Ю. Я., який у своїй дисертаційній роботі виокремив критерії ідентифікації фінансового шахрайства та обґрунтував основні напрями його мінімізації [1].

Поглиблене дослідження фінансового шахрайства є необхідним з огляду на його суттєвий негативний вплив на економіку та суспільство. Значні економічні збитки, яких зазнають як банківські установи, так і державні фінанси внаслідок шахрайських дій, призводять до зниження рівня довіри до фінансових інститутів і дестабілізації фінансової системи загалом. Водночас ускладнення шахрайських схем із активним використанням інформаційних технологій та кіберзлочинності зумовлює потребу в розробці нових, більш ефективних підходів до їх запобігання та виявлення. [4]. Крім того, ґрунтовний аналіз наукових дефініцій і чинних правових норм сприяє вдосконаленню законодавства та правоохоронної практики, що є важливою передумовою ефективної протидії фінансовому шахрайству.

Шахрайство у фінансовій сфері є окремим проявом загального поняття шахрайства, яке у кримінальному праві визначається як заволодіння майном або правом на майно шляхом обману чи зловживання довірою. У свою чергу, фінансове шахрайство слід розуміти як протиправну діяльність фізичних або юридичних осіб у процесі формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, що здійснюється через обман або зловживання довірою з метою отримання матеріальної вигоди, як правило, без застосування насильства. Особливого значення це явище набуває у бюджетній сфері, де воно проявляється у вигляді порушень бюджетного законодавства, пов'язаних із нецільовим використанням бюджетних коштів, що, у свою чергу, призводить до недоотримання доходів або неефективного й неправомірного спрямування державних видатків.

Фінансове шахрайство характеризується сукупністю типових ознак, які дозволяють відмежувати його від інших правопорушень у фінансовій сфері. Передусім, воно має умисний характер, оскільки дії правопорушника спрямовані на досягнення конкретного результату. Важливою ознакою є використання обману або зловживання довірою як основного способу заволодіння фінансовими ресурсами. Такі дії, як правило, спрямовані на отримання майнової чи іншої вигоди, що є кінцевою метою шахрайства. Крім того, фінансове шахрайство супроводжується порушенням норм фінансового або бюджетного законодавства та часто проявляється у формі нецільового використання фінансових ресурсів, що завдає шкоди як окремим суб'єктам, так і державі загалом.

Фінансове шахрайство охоплює широкий спектр різновидів, які класифікуються залежно від об'єкта посягання та сфери застосування.

Зокрема, у банківській сфері воно проявляється у вигляді шахрайства з рахунками, платіжними картками, а також використання підроблених документів для отримання кредитів [5]. Значного поширення набуває шахрайство у сфері публічних закупівель, що пов'язане з нецільовим використанням бюджетних коштів та зловживанням службовим становищем. Окрему групу становить шахрайство з фінансовими ресурсами загального характеру, яке часто реалізується через сучасні кіберсхеми із застосуванням інформаційних технологій. Важливе місце посідають також схеми соціальної інженерії, що базуються на психологічному впливі та маніпуляціях з метою отримання доступу до фінансових ресурсів. Серед поширених прикладів фінансового шахрайства варто виокремити фінансові піраміди та «Ponzi»-схеми, які ґрунтуються на залученні коштів нових учасників для виплат попереднім, що в кінцевому підсумку призводить до їх фінансових втрат.

Отже, фінансове шахрайство є складним соціально-економічним явищем, яке становить суттєву загрозу як для окремих фінансових інституцій, так і для держави в цілому. Його актуальність неупинно зростає в умовах цифровізації фінансових послуг, глобалізації ринків та посилення фінансової інтеграції, що створює нові можливості для реалізації шахрайських схем. Проведений аналіз наукових досліджень свідчить про те, що правове визначення, ключові ознаки та класифікація фінансового шахрайства потребують подальшого вдосконалення з метою підвищення ефективності протидії цьому явищу. У зв'язку з цим особливої важливості набуває розробка та впровадження комплексних механізмів запобігання, виявлення і реагування на фінансові шахрайства, що має стати невід'ємною складовою сучасної фінансової та юридичної політики держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хамига Ю. Я. Фінансове шахрайство: критерії ідентифікації та напрями мінімізації: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08/Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль, 2020. 245 с.
2. Гарбінська-Руденко А. В., Миколаєнко П. М., Підгородецький В. О. Поняття фінансового шахрайства у бюджетній сфері. *Ірпінський юридичний часопис*. 2023. Вип. 1 (10). С. 45–54.
3. Риженкова К. В. Визначення поняття шахрайства у сфері банківської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 82 (2). С. 134–140.
4. Оксентюк А. М. Шахрайство з фінансовими ресурсами. *Київський часопис права*. 2025. № 1. С. 88–95.
5. Родченко С. С., Живко З. Б. Фінансове шахрайство у банківській сфері: сутність, види та сучасний стан. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. Вип. 31. С. 110–116.

Підгородецький Валентин Олександрович
здобувач вищої освіти другого (магістерського)
рівня, групи ПМПД-24-2

Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Лугіна Наталія Анатоліївна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

ДИСТАНЦІЙНЕ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Воєнний стан в Україні створив безпрецедентні виклики для функціонування системи кримінального правосуддя. Особливої актуальності набуло питання забезпечення безперервності досудового розслідування в умовах, коли традиційні процедури проведення слідчих дій стають неможливими або вкрай ризикованими. Дистанційний формат проведення слідчих дій став не лише альтернативою, але й нагальною необхідністю для збереження дієвості правоохоронної системи.

Стаття 232 Кримінального процесуального кодексу регламентує питання проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування в свою чергу стаття 336 закріплює можливість проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження [1]. Проте воєнний стан вимагає суттєвого розширення переліку таких дій та спрощення процедури їх проведення. Законодавчі зміни, прийняті після 24 лютого 2022 року, частково адаптували кримінальний процес до нових реалій, однак залишається потреба в системному оновленні нормативної бази для повноцінного забезпечення процесуальних гарантій та ефективності досудового розслідування в дистанційному форматі.

Щодо питання відеоконференції в кримінальному провадженні, погоджуємось із думкою Н. Черняк та А. Гаркуші, які зазначають що Застосування режиму відеоконференції при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій характеризується специфічними особливостями та практичними труднощами, проте водночас надає унікальну можливість отримати докази, збирання яких альтернативними методами є об'єктивно неможливим. Кримінальний процесуальний кодекс України хоча й передбачає можливість дистанційного проведення окремих процесуальних дій, однак існує нагальна потреба в розробці та прийнятті спеціальної інструкції щодо порядку використання технічних засобів для дистанційного досудового розслідування. Суттєвим аспектом імплементації таких інновацій є необхідність значного державного фінансування та проведення

централізованих закупівель відповідного технічного обладнання, що особливо актуалізується в умовах воєнного стану [2, с. 203].

Варто й звернути увагу на те, що сьогодні використання відеоконференцій широко практикується у судових засіданнях. Проте ситуація значно відрізняється на етапі досудового розслідування. Хоча законодавство теоретично надає учасникам кримінального провадження (потерпілим, свідкам, підозрюваним) право віддалено брати участь у процесуальних діях, як-от допитах, безпосередньо зі свого житла чи інших приміщень поза юрисдикцією слідчого органу, практичне застосування відповідних норм КПК часто стикається з обмеженнями. Це істотно зменшує як ефективність цих положень, так і реальну можливість їх повноцінної реалізації [3].

Дистанційне проведення слідчих дій супроводжується рядом технічних труднощів, серед яких нестабільність інтернет-з'єднання в прифронтових зонах, проблеми з ідентифікацією учасників процесу, забезпечення захисту інформації від несанкціонованого доступу, складнощі з документуванням і фіксацією доказової інформації. Особливої гостроти набуває проблема доступності технічних засобів для проведення дистанційних слідчих дій у районах, де інфраструктура зазнала руйнувань внаслідок бойових дій. Забезпечення належного рівня захисту інформації стає першочерговим завданням, оскільки від цього залежить не лише результативність розслідування, але й безпека його учасників.

В умовах воєнного стану змінюється підхід до оцінки доказів, отриманих дистанційно. Зокрема, постає питання про допустимість таких доказів у суді та можливі процесуальні ризики, пов'язані з технічними особливостями їх отримання. Важливим аспектом є забезпечення прав усіх учасників кримінального провадження при дистанційному форматі слідчих дій, особливо права на захист. Принципово важливим є розробка механізмів, які би гарантували дотримання засад кримінального процесу при застосуванні нових технологічних рішень. Реалізація права на правову допомогу, забезпечення таємниці спілкування із захисником, належне роз'яснення процесуальних прав – усі ці фундаментальні гарантії потребують адаптації до умов дистанційного проведення слідчих дій.

Для ефективного впровадження дистанційних слідчих дій в умовах воєнного стану доцільно розробити уніфіковані протоколи проведення таких дій, забезпечити слідчих портативними технічними комплексами для роботи в польових умовах, створити захищені сервери для зберігання процесуальних документів. Впровадження багаторівневої системи захисту інформації та організація навчання слідчих особливостям роботи з цифровими доказами також є невід'ємними складовими успішного функціонування системи дистанційного розслідування. Розвиток інституційної спроможності правоохоронних органів до роботи в цифровому середовищі стає стратегічним пріоритетом в умовах тривалого воєнного стану.

Дистанційний формат слідчих дій, впроваджений як вимушений захід в умовах воєнного стану, має потенціал для подальшого розвитку та

використання й у мирний час. Зокрема, це стосується спрощення процедури допиту свідків, які перебувають за кордоном, проведення одночасних допитів кількох осіб, а також слідчих експериментів у віртуальному середовищі. Цифрова трансформація кримінального процесу, каталізатором якої став воєнний стан, має перспективу стати основою для модернізації всієї системи правосуддя на принципах доступності, оперативності та ефективності.

У підсумку, слід зазначити, що дистанційне проведення слідчих дій в умовах воєнного стану є не лише вимушеною необхідністю, але й стимулом для технологічної модернізації системи кримінального правосуддя. Незважаючи на численні виклики, така форма роботи забезпечує безперервність кримінального провадження та доступ громадян до правосуддя в складних безпекових умовах. Перспективи дистанційного формату пов'язані з подальшою діджиталізацією досудового розслідування та розширенням інструментарію слідчого для ефективного збирання доказів незалежно від зовнішніх обмежень, що особливо важливо в умовах повномасштабної війни. Вдосконалення правового регулювання дистанційних слідчих дій та розвиток відповідної інфраструктури дозволять не лише забезпечити дотримання розумних строків досудового розслідування, але й підвищити якість зібраних доказів, що є запорукою справедливого судового розгляду та реалізації принципу невідворотності відповідальності за вчинені кримінальні правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 9 трав. 2025 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Черняк Н., Гаркуша А. Процесуальні особливості проведення допиту та пред'явлення для впізнання в режимі відеоконференції за законодавством України. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2016. № 5. С. 199–203.
URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/5/45.pdf>
3. Відеоконференція та інші інструменти цифрової справедливості на папері й у дії: від дізнавача до Страсбурга. *Судово-юридична газета*.
URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/330693-videokonferentsiya-i-drugie-instrumenty-tsifrovoy-spravedlivosti-na-bumage-i-v-deystvii-ot-doznavatelya-do-strasburga>

Риженкова Катерина Володимирівна

здобувач ступеня доктора філософії
кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Топчій Василь Васильович

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України, Директор
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В СТРУКТУРІ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розвинена система банківського сектору є необхідним і важливим елементом ринкової економіки, адже саме вона дозволяє ефективним чином забезпечити необхідний розподіл фінансових ресурсів чи провести певні внутрішньодержавні та міжнародні розрахунки між суб'єктами господарювання. Саме тому від ефективності функціонування банківської системи залежить і розвиток та діяльність національної економіки, які є прямо взаємозалежними. Ефективне та результативне функціонування банківського сектору економіки набуває особливого значення, особливо на сучасному етапі розвитку держави і громадянського суспільства. Адже останнім часом, все більшої ролі відіграють напрями інноваційного розвитку економіки загалом та фінансової сфери зокрема.

Підтвердженням цьому є й положення, що закріплені у Національній економічній стратегії на період до 2030 року, яка вказує, що на макроекономічному рівні вагомою стратегією є саме функціонування держави з ефективними публічними фінансами та розвинутим фінансовим сектором, що сприяють економічному зростанню в країні [1].

Так, відповідно до Стратегії Національного банку України, під час війни синергія ключових гравців фінансової екосистеми стає ще важливішою для збереження фінансової стійкості країни та забезпечення фінансової інклюзії громадян. Під час війни фінансова екосистема піддається надзвичайним випробуванням: обстрілам відділень і відключенням світла, втраті співробітників і кібератакам, зниженню попиту на продукти і послуги та суттєвій непередбачуваності. Тому синергія, взаємодія учасників фінансової екосистеми, як ніколи, є важливою для збереження фінансової стійкості України під час війни і в часи повоєнного відновлення, а стратегічні цілі НБУ передбачають необхідність забезпечення стійкої та спроможної банківської системи [2].

Таким чином, як бачимо банківський сектор та загалом сфера банківських послуг є одним із пріоритетних завдань держави в цілях забезпечення ефективного функціонування економіки.

Проте, криміналізація сфери банківської діяльності негативно впливає на забезпечення поставлених цілей щодо економічної чи банківської стратегії розвитку держави та виступає істотною перешкодою для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної банківської системи і її розвитку. Злочинці адаптують способи вчинення своїх злочинних дій у сфері банківської діяльності відповідно до змін у порядку проведення банківських операцій з використанням сучасних, новітніх інноваційних технологій, що на практиці досить проблематично виявляти і головне ефективно розслідувати. Тому, дійсно, злочинність у сфері банківської діяльності є значною загрозою для безпеки економічного і фінансового секторів, адже дестабілізує роботу банківських установ та підриває довіру до їх функціонування.

Банківська система є критично важливим елементом фінансової безпеки держави. Особливо в сучасних умовах, враховуючи повномасштабне вторгнення РФ в Україну, економічну нестабільність, постійне вдосконалення проявів діджиталізації, зростає кількість правопорушень, пов'язаних з банками, зокрема через онлайн-сервіси, банківські картки, кредитування тощо. Підвищена активність шахрайських груп, використання фальшивих документів, кіберзлочинів створює значні ризики як для банків, так і для клієнтів.

На нашу думку, збільшення кількості правопорушень у банківській системі перш за все пов'язано із недосконалим рівнем функціонування напрямів запобігання злочинності у цій сфері та низьким рівнем взаємодії правоохоронних органів держави з органами, які мають повноваження контрольних і наглядових функцій у банківському секторі.

Не повною мірою відображені також всі протиправні діяння, що вчиняються у банківській системі, і в кримінальному законодавстві України. Адже, фактично немає окремого розділу, побудованого за ознаками родового об'єкту кримінального правопорушення, який би поєднував злочинні діяння у сфері банківської діяльності. Так, вважаємо, що окремі суспільно-небезпечні діяння, які вчиняються у сфері злочинної діяльності законодавець залишає без належного кримінально-правового закріплення, а деякі сформульовані із порушенням законодавчої техніки, що впливає на ефективність їх правозастосування. Тому, однозначно, не викликає сумнівів потреба вдосконалення існуючих кримінально-правових норм, що закріплюють кримінальну відповідальність за правопорушення у бюджетній сфері та розробки нових кримінально-правових і кримінологічних напрямів запобігання злочинності у сфері банківської діяльності.

Аналізуючи злочинність у сфері банківської діяльності можна виокремити правопорушення, які належать до її структури, а саме:

- кримінальні правопорушення, які посягають на встановлений порядок здійснення банківської діяльності чи проведення банківських операцій;
- кримінальні правопорушення, які вчиняються у процесі здійснення банківських операцій;
- кримінальні правопорушення, які вчиняються із використанням банківських операцій.

Враховуючи цю класифікацію, кримінальні правопорушення у сфері банківської діяльності можна поділити на три відносно окремі типи, які характеризуються своєю специфікою та способами вчинення, зокрема:

- до кримінальних правопорушень, що посягають на встановлений порядок здійснення банківської діяльності чи проведення банківських операцій можна віднести незаконну банківську діяльність та легалізацію (відмивання) грошових коштів або іншого майна, придбаних злочинним шляхом;
- до кримінальних правопорушень, які вчиняються у процесі здійснення банківських операцій можна віднести кримінальні правопорушення, що посягають на кредитні відносини (для прикладу незаконне отримання кредиту та злісне ухилення від погашення кредиторської заборгованості);
- до кримінальних правопорушень, які вчиняються із використанням банківських операцій можна охарактеризувати розкрадання, що вчиняються як у процесі так і з використанням банківських операцій. Недостатній контроль або зловживання службовців банків сприяє відмиванню грошей, фінансуванню тероризму, розкраданню коштів населення.

Наведена типологія стосується саме родового об'єкту, що пов'язаний безпосередньо із суспільними відносинами у сфері банківської діяльності. Проте, якщо аналізувати детальніше діяння, які можуть протиправно вчинятися у банківській сфері, то можемо помітити, що їх кількість і види змінюються. Тому, доцільно поряд з наведеною типологією також розглядати окремо види кримінальних правопорушень, які належать до структури злочинності у сфері банківської діяльності, до яких ми відносимо:

- шахрайство (ст. 190 ККУ) – зловживання довірою, оформлення фіктивних кредитів, крадіжка даних банківських карток;
- підроблення документів (ст. 358 ККУ) – використання фальшивих довідок, ідентифікаційних документів тощо;
- зловживання службовим становищем (ст. 364 ККУ), для прикладу коли працівник банку бере свідому участь в незаконному кредитуванні та незаконній видачі кредиту;
- несанкціоноване втручання в комп'ютерні системи (ст. 361 ККУ), це може бути злам окремих банківських програм, зміна даних про рахунки чи інші несанкціоновані дії;

– незаконні дії з платіжними картками (ст. 200 ККУ), куди можна віднести скімінг, фішинг, викрадення банківських реквізитів чи інші злочинні дії, які можуть стосуватися протизаконного використання банківських карток.

Отже, кримінальні правопорушення у сфері банківської діяльності становлять суттєву частину загальної структури економічної злочинності, адже вони є динамічними, технологічними та спричиняють багато шкоди як фінансового, так і економічного характеру та часто пов'язані з транснаціональною і міжнародною організованою злочинністю. Тому, однозначно, враховуючи, що до структури таких кримінальних правопорушень у сфері банківської діяльності належать абсолютно різні діяння, то й запобігання таким кримінальним правопорушенням потребує комплексного підходу: правового, технічного, організаційного і правопросвітницького. Адже, захист банківської сфери – це захист економічного суверенітету держави та фінансової безпеки громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року. Постанова Кабінету міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.02.2025)

2. Стратегія Національного банку України. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/onovlennya-strategiyi-nbu--pidvischennya-efektivnosti-v-umovah-minlivogo-sogodennya> (дата звернення: 21.02.2025)

Савенко Наталія Сергіївна

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, групи ПБ-22-5

Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету

Науковий керівник:

Лопашук Дмитро Іванович

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу

Державного податкового університету

ЮРИДИЧНА КОНСТРУКЦІЯ СТАТТІ 119 КК УКРАЇНИ ЯК ПРИКЛАД ПРАВОТВОРЧОЇ ПОМИЛКИ

У сучасній правовій науці та практиці немає важливішого завдання, ніж підвищення якості формування законів. Розробка якісних законів вимагає глибокого розуміння суспільних проблем, які підлягають законодавчому регулюванню, та професійного володіння юридичною технікою їх складання.

Недоліки в якості національного законодавства пов'язані саме з помилками, допущеними під час законотворчої діяльності. Однією з причин, що знижують якість та ефективність юридичної діяльності, є правотворчі помилки.

Правотворчі помилки виникають у тому разі, якщо діяльність суб'єкта юридичної діяльності не відповідає встановлених владними інституціями правилам законодавчої та іншої нормотворчої діяльності.

Грунтовних досліджень правотворчих помилок не багато. Проте серед тих, в яких прямо чи опосередковано, досліджувалася ця проблематика, до питання правотворчої помилки вчені-юристи відносяться і толкують по суті майже однаково, але з різним підходом.

Так, В. М. Косович під правотворчою помилкою розуміє недоліки в змісті і формі нормативно-правових актів, які зумовлені неналежним використанням засобів правотворчої техніки, в основі яких лежить комплекс політичних, економічних, гносеологічних, соціальних, юридичних та інших чинників [1, с.61].

С. В. Гаврилюк вважає, що правотворча помилка як різновид юридичної помилки – це втілений у нормативно-правовому акті результат недотримання правотворчим органом правил-вимог юридичної техніки, законів формальної логіки, правил сучасної української мови, який порушує загальні принципи або конкретні норми правотворення та призводить до прийняття нечіткого і неякісного за формою/змістом акта, що знижує його якість, а також до шкідливих соціальних та юридичних наслідків для правозастосовного процесу. Тобто, неналежну якість законодавства в державі пов'язує з помилками, допущеними у процесі правотворчої діяльності [1, с.62].

На нашу думку, правотворча помилка – це недоліки нормативно-правових актів, які сталися в результаті порушення логічних, мовних і процедурних вимог законодавчої технології під час їх розробки. До таких помилок можна віднести: колізії нормативно-правових актів, прогалини у нормативному акті, суперечності між статтями нормативно-правового акта, нечіткі формулювання, лексичні, граматичні (морфологічні й синтаксичні) та стилістичні помилки тощо, які знижують якість нормативного акта, ускладнюють його усвідомлення і тлумачення, реалізацію норм права. Переконливим прикладом правотворчої помилки, на наш погляд, є стаття 119 КК України. Ця помилка вбачається як у самі назві цієї кримінально-правової норми, так і в її змісті.

Зокрема стаття називається - «Вбивство через необережність», диспозиція її викладена як - «Вбивство, вчинене через необережність» (ч. 1), а кваліфікована її частина як – «Вбивство двох або більше осіб, вчинене через необережність» (ч. 2) [2].

За своїм видом ч. 1 ст. 115 КК є роз'яснювальною нормою, в якій дається визначення поняття «вбивство», і саме в цьому тлумаченні поняття «вбивство» розуміють під час згадки в інших кримінально-правових нормах чинного КК. Зокрема, під «вбивством» у цій статті розуміється «умисне

протиправне заподіяння смерті іншій людині» [2]. Тобто форма вини у цьому злочині – умисел – прямий або непрямий (евентуальний).

Відповідно до статті 23 КК України, виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності. Тобто, кримінальний закон передбачає дві форми вини – умисел або необережність, які є окремими автономними інститутами. А отже, вина може бути виражена або у формі умислу або у формі необережності, і аж ніяк одночасно і в формі умислу і в формі необережності, як це вбачається із статті 119 КК [2].

Для демонстрації цього, у ч. 1 ст. 119 КК термін «вбивство» замінимо його толкуванням, яке закріплено в ч. 1 ст. 115 КК, та отримаємо розшифрований текст ч. 1 ст. 119 КК, де диспозиція якої буде виглядати наступним чином: «УМИСНЕ протиправне заподіяння смерті іншій людині, вчинене через НЕОБЕРЕЖНІСТЬ!». Тобто, виходячи із змісту ч. 1 ст. 119 КК, виявляється, що вбивство можна вчинити умисно, але - через необережність! Однак, на наше переконання, це взаємовиключні поняття, а така побудова цієї кримінально-правової норми суперечить ч. 1 ст. 115 КК України, статтям 23-25 КК України та здоровому глузду взагалі. Це є серйозною правотворчою помилкою, яка потребує негайного її вирішення. Тому що винний, вчиняючи вбивство, або бажає наслідку у вигляді смерті, або хоча й не бажає, але припускає його настання, а при спричиненні смерті потерпілому в ході необережного діяння винного, має місце або протиправна самовпевненість, або протиправна недбалість.

У зв'язку з чим вважаємо, що в статті 119 КК термін «вбивство» необхідно замінити терміном «заподіяння смерті», а саму статтю викласти в наступній редакції:

- назву статті необхідно викласти як: «Заподіяння смерті, вчинене через необережність»;
- частину 1 статті як: «Заподіяння смерті, вчинене через необережність»;
- частину 2 статті як: «Заподіяння смерті, вчинене через необережність внаслідок неналежного виконання особою своїх професійних обов'язків» (така спеціальна норма буде, на наш погляд, дисциплінувати осіб, які виконують професійні обов'язки);
- частину 3 статті як: «Заподіяння смерті двом і більше особам, вчинене через необережність».

Отже, на підставі вищевикладеного, можна зробити висновок, що в сучасному світі питання щодо правотворчих помилок є досить актуальним. Правотворча помилка як різновид юридичної помилки - це недоліки у нормативно-правовому акті, що виникають в процесі його створення, та які знижують якість законодавчих актів. Типовим прикладом такої правотворчої помилки є юридична конструкція (побудова) статті 119 КК.

Аналіз цієї статті чітко вказує на те, що специфіка складу кримінального правопорушення, передбаченого цією кримінально-правовою

нормою, полягає в суб'єктивній стороні, а саме, що діяння в наслідку смерть, яка спричиняється в цьому випадку, має місце лише при необережній формі вини, яка може виступати у вигляді протиправної самовпевненості або протиправної недбалості. Однак український законодавець помилково у цій кримінально-правовій нормі закріпив, що вбивство, яке вчиняється з умислом, може бути разом з тим, вчинене з необережності.

Тому ми вважаємо, що в статті 119 КК термін «вбивство» необхідно замінити терміном «заподіяння смерті», а саму статтю викласти в наступній редакції:

«Стаття 119 КК України «Заподіяння смерті, вчинене через необережність».

1. Заподіяння смерті, вчинене через необережність».
2. Заподіяння смерті через необережність внаслідок неналежного виконання особою своїх професійних обов'язків.
3. Заподіяння смерті двом і більше особам, вчинене через необережність».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврилюк С. В. Юридичні помилки: поняття, класифікація, причини виникнення та шляхи подолання (усунення). *Часопис Київського університету права*. 2021. – URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/623-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-1197-1-10-20220811.pdf> (дата звернення: 12.03.2025)
2. Кримінальний кодекс України, 2001 (Верховної Ради України) № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 12.03.2025)

Світлична Орина Олександрівна

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, групи ПБ-22-1

Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету

Науковий керівник:

Білько Олександр Павлович

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та процесу Державного податкового університету

ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початку 2014 року росією розпочато збройну агресію проти України, здійснивши окупацію частини її суверенної території. Наразі міжнародний збройний конфлікт досі триває, адже 24 лютого 2022 року, реалізуючи

злочинний план, РФ здійснила повномасштабне вторгнення, розпочавши так звану «спеціальну військову операцію». Це вторгнення включає протиправне залучення регулярних Збройних Сил РФ, інших збройних формувань Росії та підконтрольних їм нерегулярних збройних угруповань. Кожен громадянин України відчув на собі зміни, спричинені війною, що також торкнулися всіх сфер суспільства.

Водночас значні зміни вплинули і на кримінальний процес та законодавство в цілому. В умовах війни, правоохоронні органи та судова система зіткнулися з безпрецедентними викликами, до яких вони не були готові. Бойові дії та недоступність окупованих територій створили суттєві перешкоди для процедури досудового розслідування. До того ж, законодавство не було достатньо гнучким, для того щоб швидко адаптуватися до належного функціонування системи правосуддя в умовах воєнного стану.

З огляду на вищезазначене та з метою приведення кримінально-процесуальної діяльності державних органів у відповідність до реалій воєнного часу, Верховна Рада України ухвалила низку законодавчих актів. Від 01.05.2022 набрав чинності Закон України № 2201-ІХ «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану», внаслідок чого був внесений ряд змін де були внесені зміни до назви розділу ІХ-1 Кримінального процесуального кодексу України (надалі також – «КПК України») на «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану», а також доповнено ст. 615 КПК України.

Вважаю за необхідне звернути особливу увагу на початок досудового розслідування в умовах воєнного стану, а саме внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Однак відповідно до п. 1. ч. 1 ст. 615 КПК України в умовах воєнного стану, якщо доступ до Єдиного реєстру досудових розслідувань технічно неможливий, дізнавач, слідчий або прокурор приймають рішення про початок розслідування, про що виноситься відповідна постанова. Цією ж нормою зазначено, що у разі відновлення доступу до системи необхідні дані вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань за першою можливістю. [1] Окрім цього зміст інформаційного листа Верховного Суду від 03 березня 2022 р. «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» також передбачає, що цей документ може бути використаний в якості офіційного підтвердження факту початку досудового розслідування. [3]

Після відновлення технічної можливості доступу, відомості, що підлягають внесенню до ЄРДР, вносяться до нього за першої можливості. Чинним кримінальним законодавством не передбачена можливість проведення слідчі (розшукові) дії до офіційного початку досудового розслідування, що підтверджується винесеною дізнавачем, слідчим або прокурором постановою. За винятком випадків, які вважаються невідкладними, та коли можливий огляд місця події.

Ще одна особливість полягає в тому, що керівник відповідного органу прокуратури може виконувати повноваження слідчого судді. Це передбачено пунктом 2 частини 1 статті 615 КПК України, але за умови дотримання сукупності певних вимог, а саме: [1]

– Існування об'єктивних обставин, що унеможливають виконання слідчим суддею окремих передбачених кримінальним процесуальним законодавством повноважень. При цьому слід оцінювати наявність реальної небезпеки для життя, здоров'я та безпеки, чи доступу до приміщення суду та матеріалів кримінального провадження, а також інші фактори, що впливають на роботу слідчого судді.

– Для виконання зазначених повноважень керівником прокуратури необхідне або клопотання від прокурора, або клопотання від слідчого, яке попередньо погоджено з прокурором.

– Рішення керівника прокуратури щодо виконання повноважень слідчого судді оформлюється постановою, яка обов'язково містить обґрунтування законності такого рішення.

Ще однією особливістю у період дії воєнного стану є дозвіл на проведення обшук або огляд житла за відсутністю понятих, у разі якщо їх залучення неможливе з об'єктивних причин або становить потенційну загрозу для їхнього життя чи здоров'я. У таких ситуаціях необхідно забезпечити обов'язкову фіксацію процесуальних дій за допомогою наявних технічних засобів, а саме безперервного відеозапису. [2]

Однією з гарантій законності слідчих дій є участь незаінтересованих осіб. У мирний час, обшук житла, особи або іншого володіння вимагає обов'язкової присутності не менше двох понятих, незалежно від того, чи використовуються технічні засоби для фіксації. Однак, як вбачається з вищенаведеного, в умовах воєнного стану, відсутність понятих при проведенні слідчих дій можлива у двох випадках:

– об'єктивна неможливість залучення понятих означає, що особа, яка проводить слідчу дію, не може залучити цих учасників кримінального провадження через обставини, що не залежать від її волі;

– у випадку, коли існує потенційна загроза безпеці понятих під час слідчих дій, слідчий або прокурор повинні оцінити ситуацію та вирішити, чи залучати їх. При цьому важливо пам'ятати про швидку зміну обстановки та необхідність оперативного збереження доказів.

В умовах війни, коли життя понятих може бути під загрозою, їх безпека стає головним пріоритетом, навіть якщо це означає відмову від обов'язкової вимоги процесуального законодавства щодо фіксації правоохоронними органами процесуальних дій.

Отже, з урахуванням вищевикладеного аналізу кримінального процесуального законодавства вбачається, що впроваджені зміни мають на меті забезпечити ефективну роботу органів досудового розслідування та дізнання під час введеного на території України воєнного стану. Важливо при цьому дотримуватися всіх вимог кримінального процесуального

законодавства, гарантувати права учасників слідчих дій, а також враховувалися потенційні ризики для їхньої безпеки та складні умови правового режиму воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. №9-10. №11-12. №13. Ст.88. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
2. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14.04.2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>
3. Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Лист Верховного Суду Головам апеляційних судів від 03.03.2022 р. №2/0/222. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Inform_lyst_2022_03_03.pdf

Секо Сергій Олександрович

здобувач ступеня доктора філософії
групи АП-22-4

кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Любавіна Вікторія Петрівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінального права та процесу
Державного податкового університету

ТЕНДЕНЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ставлення держави до захисту права власності з досить великим ступенем достовірності визначає не лише сам вектор спрямованості репресивної політики, а й багато в чому є відображенням рівня розвитку демократичних інститутів суспільства.

Водночас слід зазначити, що історично спочатку затверджувалося «священне» право власності, а згодом формувалися правила демократичного соціуму. Тому певний інтерес представляють тенденції розвитку засобів кримінально-правового захисту сфери економічної діяльності, що розглядається як один з інструментів придбання та розпорядження власністю.

Таким чином, сфера економічної діяльності є найбільш привабливою для організованого злочинного впливу, оскільки дозволяє кримінальним структурам як протиправно збагачуватися, а й легалізувати злочинно отримані доходи.

Отже, можуть бути легалізовані не лише злочинні капітали, а й безпосередні учасники злочинних формувань, які можуть набувати цілком легального статусу та керувати значними коштами, контролюючи таким чином не лише окремі суб'єкти господарювання, а й цілі групи підприємств.

Стосовно питання щодо реалізації практичних заходів боротьби з організованою злочинністю зазначимо, що встановлення ознаки вчинення злочину організованою групою. Як ознака кваліфікованого або особливо кваліфікованого складу злочину використовується в сучасній законодавчій практиці досить активно.

Реформування економіки за відсутності належного механізму контролю та захисту від злочинних посягань, недосконалість кримінальної, банківської, податкового та цивільного законодавства дозволили організованій злочинності криміналізувати багато галузей економіки та види економічну діяльність.

Організована злочинність у сфері економічної діяльності є однією з реальних загроз економічній безпеці України. Криміналізація економіки, зростання рівня корупції та організованої злочинності, її проникнення в ключові галузі економіки, масове приховування доходів з метою ухилення від сплати податків, відсутність адекватного кримінальної ситуації законодавства та судової системи, затримка та відставання в створення найважливіших інститутів ринкової економіки є складовими внутрішньої загрози економічній безпеці України [1, с. 62-63].

Слід зауважити, що для успішного подолання організованої злочинності у сфері економічної діяльності дуже важливо усвідомити суть тих, що відбуваються процесів, оцінити їх з позицій забезпечення економічній безпеці держави. Це складне і відповідальне завдання, яке стоїть як перед державою, то перед кожним її громадянином. Динаміка злочинів в економічній сфері свідчить про те, що кількість злочинів скоєних кримінальними структурами не зменшується.

При аналізі досліджуваного поняття необхідно піддати розгляду два взаємозалежні поняття: економічна діяльність та організована злочинність.

Аналізуючи наявні в різних літературних джерелах такі близькі терміни як: «економіка», «економічна діяльність», «підприємницька діяльність» слід звернути увагу на те, що, незважаючи на безліч законодавчих актів, чіткого та повного визначення «економічної діяльності», немає в жодному з них. Провівши детальне дослідження наявних думок, можна дійти висновку, що під економічною діяльністю слід розуміти не заборонену законодавством, контрольовану державою та суспільством сукупність видів діяльності фізичних та юридичних осіб у сфер суспільних відносин різних галузей громадського виробництва, розподілу, обміну та споживання [2, с. 208-209].

Держава та ринок займають у соціально-економічній системі цілком певне місце, вони повинні виконувати властиві лише їм функції та існувати в нерозривній єдності. Говорячи про економічну діяльність, слід врахувати думки більшості вчених, розділив її на «відкритую» (законну) та «тіньову» (повною мірою криміналізовану).

Основними складовими «відкритою» є:

- а) цілком законна економічна діяльність;
 - б) економічна діяльність із кримінальними проявами (несплата податків, розкраданнями у вигляді розтрати або присвоєння і т.д.);
 - в) надання послуг з вирішення питань безпеки;
- а щодо складових «тіньової»:
- а) діяльність, пов'язана з випуском продукції, не обмеженої у законному обороті (спиртне, тютюнові вироби, продукти нафтопереробки тощо);
 - б) діяльність, пов'язана з випуском продукції, обмеженою або забороненою законний обіг (наркотичні засоби, зброя тощо) [3].

Підсумовуючи вищесказане, автор дійшов висновку, що втручання в цю діяльність організованої злочинності та надання їй кримінального характеру є прямою загрозою економічній безпеці будь-якої держави. Панування корумпованої економіки позбавляє стимулів до заняття легальною.

Не можна не погодитися з позиціями деяких вчених, які вважають, що зміст «організованої злочинності» невіддільне від поняття «злочинність» в цілому. Злочинність – складне соціально-правове явище, що включає сукупність всіх злочинів (кримінальних діянь), скоєних у конкретному суспільстві (державі) за той чи інший період часу, і що характеризується відповідними кількісними та якісними показниками [4].

Дане визначення дозволило виділити такі ознаки злочинності: історична мінливість, соціальний характер та соціальна обумовленість, кримінально-правовий характер, масовість, системність, що виявляється в сукупності вчинених діянь на певній території та в певний час. Організована злочинність – є найбільш небезпечна форма злочинності.

Слід відмітити, що основними ознаками організованої злочинності виділяє: навмисність, ретельне планування злочинної діяльності, що носить постійний характер і своєю професією; стійкість злочинних груп, налагоджена система зв'язків їх учасників, розподіл поміж ними ролей, ієрархічна система взаємовідносин; наявність у обороті великих грошових сум, корумповані зв'язки; цілеспрямована розробка заходів захисту від викриття та протидії правоохоронним органам; глибока конспірація, наявність специфічних правил, норм поведінки.

Охорона економічної діяльності від злочинних посягань та особливо проникнення до неї організованої злочинності виступає не тільки як найважливіший напрям кримінально-правової політики, але та багатьох громадських інститутів.

Розглядаючи такі поняття як: «організована економічна злочинність», «економічна організована злочинність», «організована злочинність у сфері

економіки», можна дійти висновку про їхню тотожність. Проте необхідне відзначити, що говорити про організовану злочинність у сфері економіки, отже, говорити про дуже об'ємне явище, організована злочинність у сфері економічної діяльності - визначення, що характеризує вужчу діяльність, більш конкретизована та має межі [5, с. 122-123].

Таким чином, враховуючи різноманіття визначень, а також ознаки організованої злочинності, можна запропонувати під організованою злочинністю сфері економічної діяльності розуміти масове, негативне, соціальне, кримінально-правове явище, що полягає у вчиненні організованих злочинів організованими злочинними формуваннями (їх учасниками) з метою отримання кримінального доходу шляхом криміналізації економічної діяльності або здійснення заборонених видів економічної діяльності.

Отже, для вирішення багатьох проблем боротьби з організованою злочинністю у сфері економічної діяльності (розпорошеність цієї діяльності, взаємодія, конкуренція, неефективність, інформаційна незабезпеченість тощо) необхідно створити нову державну структуру, яка б займалася якомога ширшим колом питань економічної безпеки держави з контролю економічної діяльності. Ця служба повинна поєднати функції правоохоронних органів у галузі попередження злочинів у сфері економічної діяльності, що контролюють та забезпечують економічну діяльність органів. Основними завданнями цієї служби повинні бути: розробка та реалізація заходів щодо оздоровлення економічної діяльності держави, провадження політики, спрямованої на запобігання незаконній економічній діяльності, аналіз стану ринку та на його основі вироблення заходів спрямованих на боротьбу зі злочинністю у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бусол О. Ю. Організована злочинність в Україні: стан і проблеми реалізації державної політики у сфері протидії цьому явищу. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 2. С. 60–71.
2. Луценко Ю. В. Протидія організованій злочинності та корупції в Україні: окремі теоретичні проблеми. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах*: зб. тез Міжнародної наук.-практ. конф. (Львів, 8 лист. 2019 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2019. С. 208–210.
3. Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю: Указ Президента України від 21 жовтня 2011 року № 1000/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1000/2011#Text> (Дата звернення: 05.01.2024)
4. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 р. (в ред. від 05.01.2017 р.). База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12> (дата звернення: 02.12.2019)

5. Служба безпеки України як складова системи протидії організованій злочинності та корупції: монографія / Ю. Р. Гавдьо, І. М. Гриненко, Ю. В. Луценко та ін.; за заг. ред. проф. Г. В. Новицького. Київ: НА СБУ, 2021. 144 с.

Старовойт Максим Борисович

здобувач ступеня доктора філософії
кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Нікітін Юрій Вікторович

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права та
процесу Державного податкового
університету

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ТА
КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

Актуальність теми. Воєнний стан, запроваджений в Україні Указом Президента від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [1] та неодноразово продовжений (останнє продовження – до 9 травня 2025 року згідно з Указом Президента України від 06.02.2025 № 26/2025 [2]), створив унікальні виклики для кримінальної юстиції. Зростання кількості злочинів, пов'язаних із війною – воєнних злочинів (ст. 438 КК України), колабораціонізму (ст. 111-1 КК), диверсій (ст. 113 КК) [3], а також кібератак – вимагає не лише оперативного реагування, а й адаптації правових і криміналістичних механізмів до умов бойових дій, окупації та масового переміщення населення. За даними Офісу Генерального прокурора, станом на січень 2025 року в Україні зареєстровано понад 130 тисяч воєнних злочинів, з яких лише 15% досягли стадії завершення досудового розслідування [4]. Ця статистика свідчить про системні проблеми в організації кримінальних проваджень, що посилюються обмеженим доступом до окупованих територій, руйнуванням інфраструктури та дефіцитом кваліфікованих кадрів. Метою даного дослідження є аналіз особливостей кримінальної процесуальної та криміналістичної діяльності в умовах воєнного стану, виявлення ключових проблем і розробка практичних рекомендацій для підвищення ефективності правосуддя в екстремальних умовах. Актуальність теми зумовлена не лише внутрішньою потребою України у відновленні справедливості, а й міжнародними зобов'язаннями, зокрема перед Міжнародним кримінальним судом (МКС), який розслідує злочини, скоєні на території України з 2014 року [5].

Нормативно-правові зміни. Воєнний стан спричинив суттєві зміни в кримінальному процесі. Закон України № 2201-IX від 14 квітня 2022 року "Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану" [6] дозволив спрощення процедур затримання підозрюваних у зонах бойових дій, проведення обшуків без попереднього судового рішення за наявності загрози життю, а також використання електронних засобів для фіксації доказів. Закон України № 2137-IX від 15 березня 2022 року [7] дозволив під час дії надзвичайного або воєнного стану на території України тимчасовий доступ до речей і документів, визначених у пунктах 2, 5, 7, 8 частини першої статті 162 КПК України, здійснювати на підставі постанови прокурора, погодженої з керівником прокуратури. Ці зміни мали на меті прискорити розслідування злочинів, однак породили низку проблем через надмірне застосування затримань та обшуків без достатніх правових підстав та судового контролю. Аналіз практики показує, що строки досудового розслідування в умовах війни часто порушуються через логістичні труднощі та брак координації, що вимагає розробки чіткішого тимчасового регламенту для КПК.

Криміналістичні виклики. Криміналістична діяльність в умовах воєнного стану зіткнулася з безпрецедентними труднощами. Розслідування воєнних злочинів, таких як масові вбивства цивільних (Буча, Ізюм), обстріли інфраструктури чи сексуальне насильство, ускладнене фізичним знищенням доказів унаслідок бойових дій. За даними правозахисної організації Human Rights Watch, у 40% випадків воєнних злочинів у Донецькій області матеріальні докази були втрачені через артилерійські обстріли чи умисне знищення окупантами. Обмежений доступ до окупованих територій (Крим, частини Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей) змушує слідчих покладатися на дистанційні методи. У 2023–2025 роках українські правоохоронці активно використовували супутникові знімки (зокрема від Maxar Technologies [8]), аналіз відеозаписів із дронів і цифрові сліди в соціальних мережах для ідентифікації виконавців злочинів. Наприклад, у справі про обстріл вокзалу в Краматорську (8 квітня 2022 року) ключовими доказами стали геолокаційні дані російських військових, отримані через співпрацю з Bellingcat [9]. Міжнародна співпраця також відіграє важливу роль. У 2024 році Україна передала МКС понад 500 томів доказів, зібраних із застосуванням криміналістичних методів, що свідчить про інтеграцію національних і міжнародних підходів [10]. Проте масовість злочинів (130 тис. зареєстрованих справ [11]) і брак експертів із цифрової криміналістики ускладнюють процес.

Проблеми та прогалини. Ключовими перешкодами для ефективної кримінальної процесуальної та криміналістичної діяльності є:

- Перевантаження слідчих органів. За даними МВС, у 2024 році середнє навантаження на одного слідчого в прифронтових регіонах досягло 150 справ одночасно, що вдвічі перевищує довоєнні показники [11].

- Недостатня підготовка кадрів. Більшість слідчих і криміналістів не проходили спеціалізованого навчання з розслідування воєнних злочинів чи роботи в умовах бойових дій.

- Конфлікт між оперативністю та правами людини. Спрощені процедури, передбачені воєнним станом, часто призводять до порушень права на захист.

- Технічні обмеження. Брак сучасного обладнання для аналізу ДНК, балістичних експертиз і кібердоказів знижує якість розслідувань.

Практика документування воєнних злочинів також потребує уніфікації. Наприклад, у звіті ООН від 15 листопада 2024 року зазначено, що 30% матеріалів, переданих українськими слідчими, не відповідали стандартам міжнародного права через некоректне оформлення чи відсутність верифікації джерел [12].

Пропозиції вдосконалення. Для підвищення ефективності кримінальної юстиції в умовах воєнного стану пропонується:

1. Створення спеціалізованих підрозділів. Формування груп слідчих і криміналістів, які спеціалізуються виключно на воєнних злочинах, із залученням експертів із міжнародного гуманітарного права.

2. Тимчасовий регламент КПК. Розробка окремого додатку до КПК, який регулюватиме строки, процедури та повноваження в зонах бойових дій, із чітким визначенням винятків і гарантій прав підозрюваних.

3. Навчання кадрів. Запровадження обов'язкових курсів із цифрової криміналістики, аналізу воєнних злочинів і роботи з міжнародними партнерами для слідчих і прокурорів.

4. Міжнародна співпраця. Розширення обміну доказами з МКС, Інтерполом і країнами-партнерами, а також створення спільних слідчих груп.

Ці заходи можуть бути реалізовані протягом 2025–2026.

Висновки. Кримінальна процесуальна та криміналістична діяльність в Україні в умовах воєнного стану демонструє як значні досягнення, так і системні недоліки. З одного боку, адаптація до війни дозволила оперативно реагувати на нові виклики, такі як масові воєнні злочини чи кібератаки. З іншого боку, брак ресурсів, прогалини в законодавстві та недостатня підготовка кадрів знижують ефективність правосуддя. Запропоновані заходи – від створення спеціалізованих підрозділів до вдосконалення КПК – спрямовані на досягнення балансу між швидкістю розслідувань і дотриманням прав людини. У довгостроковій перспективі ці зміни сприятимуть не лише національному правосуддю, а й виконанню міжнародних зобов'язань України, зокрема в рамках Римського статуту. Подальші дослідження мають зосередитися на оцінці практичної реалізації цих пропозицій і порівнянні українського досвіду з практиками інших країн, що переживали збройні конфлікти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 "Про введення воєнного стану в Україні". Офіційний вебпортал Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
2. Указ Президента України від 06 лютого.2025 року № 26/2025 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні». Офіційний вебпортал Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/26/2025#n2>
3. Кримінальний кодекс України (статті 111-1, 113, 438). Офіційний вебпортал Верховної Ради України.
4. Офіс Генерального прокурора України. Статистичні дані про воєнні злочини станом на січень 2025 року. Офіційний вебсайт ОГПУ.
5. Міжнародний кримінальний суд (МКС). Інформація про співпрацю з Україною та передачу доказів у 2024 році. Офіційний вебсайт МКС. <https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine>
6. Закон України № 2201-ІХ від 14 квітня 2022 року "Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану". Офіційний вебпортал Верховної Ради України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#n2>
7. Закон України № 2137-ІХ від 22 березня 2022 року "Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України "Про електронні комунікації" щодо підвищення ефективності досудового розслідування "за гарячими слідами" та протидії кібератакам ". Офіційний вебпортал Верховної Ради України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2137-20#n81>
8. Махар Technologies. Супутникові знімки для розслідування воєнних злочинів в Україні (2023–2025). Офіційний вебсайт Махар.
9. Bellingcat. Розслідування обстрілу вокзалу в Краматорську 8 квітня 2022 року. Офіційний вебсайт Bellingcat.
10. Звіт ООН від 15 листопада 2024 року про стандарти документування воєнних злочинів в Україні. Офіційний вебсайт ООН.
11. Міністерство внутрішніх справ України. Дані про навантаження слідчих у прифронтових регіонах у 2024 році. Офіційний вебсайт МВС.

Третяк Віталій Валентинович

здобувач ступеня доктора філософії
групи АП-22-4

кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Любавіна Вікторія Петрівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінального права та процесу
Державного податкового університету

ЗЛОЧИННІСТЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Кримінальні правопорушення, вчинені у сфері економіки, відрізняються різноманітністю, високоінтелектуальним характером, швидкою адаптацією до нових методів та форм господарської діяльності та застосовуваних банківських документів, нових електронних платіжних засобів, засобів зв'язку та оргтехніки, банківських валютних та митних технологій здійснення господарських операцій.

Тут, як правило, діє організована злочинність, часто за наявності ланцюжка учасників, що спеціалізуються на виконанні окремих видів дій згідно з розподілом, встановленому у злочинному угрупованні, а також докладному плану розробки кримінальної схеми, що відповідає матеріально-технічному та фінансовому забезпечення, «юридичного» та силового прикриття.

Актуальність цього напрямку має всі передумови та включає:

- криміналізація економічних відносин у сукупності з тотальними корупційними проявами;
- постійне зниження кількості справ кримінального провадження про правопорушення у сфері господарської діяльності, що направляються до суду;
- складність оперативної обстановки на території всієї країни, якщо мати на увазі реальні загрози економічній безпеці України;
- стійке зростання латентної злочинності у сфері господарської діяльності;
- недостатньо сильні агентурні позиції у кримінальному середовищі;
- слабкі позиції вітчизняних правоохоронних органів щодо інтеграції інформаційно-пошукових систем до аналогових європейських та північноатлантичних;
- стабільне зменшення обвинувальних вироків у цих справах [2, с. 91-92].

До кінця минулого століття у праві країн з розвинутою ринковою економікою склалася складна система норм щодо злочинності у сфері господарської діяльності, яка характеризується рядом суттєвих ознак:

а) типовість норм у різних правових системах, суттєві відмінності характеризують швидше юридичну техніку і характерні для різних народів відмінності правосвідомості, ніж реально караний. Типовість цих норм пояснюється високим рівнем їх розвитку, їхньою ефективністю у сенсі соціально-економічної доцільності, а зрештою - глобалізацією економіки;

б) роль кримінальної заборони у сфері економічної діяльності різко зросла. Спостерігається «інфляція» кримінально-правових норм у цій сфері, що викликає жаль у правознавців. Однак необхідність «господарського кримінального права» сьогодні є практично загально визнаною.

в) на ґрунті розвитку системи норм щодо злочинності у господарській діяльності в країнах континентальної Європи та в деяких інших регіонах (наприклад, у Латинській Америці) спостерігається бурхливий розвиток доктрини «господарського (економічного) кримінального права», його загальної та особливої частини. Воно розуміється зазвичай як підгалузі кримінального права, яке іноді виступає як самостійної галузі права [1, с. 23-24].

Ефективність протидії цим злочинам криється у розумінні криміногенних процесів, що відбуваються в економіці, у здібності правоохоронних органів мислити відповідними категоріями, досягти логіку масштабної криміналізації економічних відносин, співвідношення функціонування різних державних інститутів з процесами тінізації економіки та ін.

Проводячи власне дослідження, ми дійшли висновку, що інфраструктура злочинності у сфері господарської діяльності покликана уможливити вчинення злочину, забезпечити тривалість існування злочинних технологій, схем та іншого та виконати функцію щодо забезпечення організованих злочинних угруповань такими ресурсами:

- інтелектуальними, при якому здатні за своїм інтелектуальним та професійного рівня особи виступають розробниками злочинних технологій з врахуванням сьогоденних реалій, а також мінімізувати ризики потрапляння в поле зору правоохоронних органів;

- людськими - шляхом створення умов для залучення чи втягування в злочинну діяльність потенційних учасників;

- фінансовими, за якого сьогодні кожна існуюча кримінальна схема потребує фінансування для реалізації злочинних задумів (забезпечувати рух коштів за банківськими рахунками, здійснювати купівлю-продаж товарів або послуг), а також підкупу учасників (посадових осіб), які мають бути задіяні в кримінальних схемах та ін;

- створенням безпечних умов для прикриття злочинної діяльності у уникнення кримінальної відповідальності, що охоплюють: корупційну

складову, юридичне прикриття (наявність адвокатів), максимальне скорочення часу на реалізацію злочинних задумів та ін.)

- структурними, тобто створенням штучно або використання існуючих установ, підприємств, організацій, які забезпечують реалізацію злочинної технології, а також легалізацію доходів, одержаних злочинним шляхом;

комуникативним, забезпечуючи систему, форми зв'язку між учасниками кримінального середовища для формування в суспільстві позитивного чи нейтрального ставлення до різних видів господарських злочинів з боку його представників, особливо коли потерпілою стороною стає держава, використовуючи та заохочуючи при цьому негативне ставлення представників суспільства до інститутів влади [3, с. 45-46].

Інший прояв казуїстичності норм про правопорушення у сфері господарської діяльності також пояснюється невдалим розумінням їхнього об'єкта та недооцінкою їхньої небезпеки. Йдеться про неправильно обраний «єдиний критерій криміналізації», коли склад правопорушення у сфері господарської діяльності штучно формулюється як матеріальний, і кримінальна відповідальність залежить від заподіяння комусь великої шкоди. Така конструкція складу над повною мірою відповідає характеру суспільної небезпеки цих правопорушень, що визначається зазіханням на народне господарство загалом, а чи не на майнові права конкретних суб'єктів [5, с. 144-145].

Великий збиток, заподіяний конкретній особі, у таких правопорушеннях не є суттєвою ознакою зазіхання, яке випадковим наслідком. Намір у таких злочинах спрямований не на заподіяння шкоди, а, як правило, на придбання будь-яких вигод, причому придбання цих вигод не тягне з неминучістю заподіяння шкоди [4].

Таким чином, можна дійти висновку, що необхідність державного регулювання у сфері економіки, ліцензування деяких видів діяльності, пов'язаних із підвищеним ризиком для суспільства, тягне за собою необхідність санкцій за ухилення від контролю держави (не реєстрацію в реєстрах, незнання обліку, здійснення ліцензованої діяльності без ліцензії, відсутність працюючого офісу компанії за зареєстрованою адресою тощо). У сфері зовнішньоекономічної діяльності, оскільки зберігаються митні кордони, переслідується контрабанда, яка в наш час зазвичай розуміється як податковий злочин. Крім того, здійснюється контроль за експортом озброєнь, бойової техніки тощо. як на виконання зобов'язань за міжнародними договорами, так і для забезпечення проведення зовнішньої політики держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бевз С. До питання про сутність державного регулювання господарської діяльності. *Часопис Київського університету права*. 2015. Вип. №3. С. 23–27.

2. Бойко А.М. Детермінація економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки (теоретико-кримінологічне дослідження) : монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. 380 с.

3. Дунас М.О. Службові особи, які вчиняють правопорушення у сфері господарської діяльності. *Рівень ефективності та необхідність впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2019. С. 44–47.

4. Про саморегулювання господарської та професійної діяльності. Проект Закону України від 17.12.2019 р. №2613. https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70181 (дата URL: звернення: 30.09.2022).

5. Попович В. М. Проблеми розслідування економічних злочинів : навчальний посібник. К. : Юрінком Інтер, 2016. 350 с.

Хомич Михайло Миколайович

здобувач ступеня доктора філософії
групи АПЗ-24-1

кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Максіменцев Максим Генадійович

доктор юридичних наук, професор кафедри
кримінального права та процесу
Державного податкового університету

ЕЛЕКТРОННІ ДОКУМЕНТИ ЯК ДЖЕРЕЛО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У сучасних умовах цифровізації суспільних відносин електронні документи та цифрові дані стають невід'ємною частиною кримінальних проваджень. Через активне використання інформаційно-комунікаційних технологій значна частина доказів тепер має електронну форму – від текстових файлів і електронних листів до мультимедійних матеріалів, повідомлень у месенджерах, даних із веб-сайтів та ін.

Такий розвиток зумовлює необхідність чіткої правової позиції щодо їх допустимості, достовірності та способів отримання та дослідження. Зокрема, останні роз'яснення Верховного Суду України підтверджують важливість визначення правил оцінки електронних доказів у кримінальному провадженні, а також встановлюють порядок їх визнання оригіналом чи копією відповідно до норм Кримінального процесуального кодексу України [1].

Питання електронних документів у кримінальному провадженні є актуальним як для української, так і для зарубіжної науки. Так, М. В. Гуцалюк

і П. Є. Антонюк аналізують цифрову інформацію як джерело доказів та пропонують удосконалення КПК України [2]. О. В. Сіренко досліджує теоретичні аспекти впровадження інституту електронних доказів в Україні [3]. В. В. Романюк та С. Є. Абламський визначають критерії допустимості цифрових доказів у кримінальному провадженні [4]. Судова практика Верховного Суду та районних судів демонструє застосування норм КПК України щодо електронних документів як доказів, тоді як зарубіжні дослідники, зокрема Т. Г. Фоміна та О. О. Рачинський, розглядають електронні докази у кримінальному процесі в цілому, що свідчить про активний розвиток наукових і практичних підходів до легітимності, надійності та використання цифрових доказів у правовій системі [5].

Поглиблене дослідження електронних доказів у кримінальному провадженні є надзвичайно актуальним з кількох причин: по-перше відбувається зміна способів фіксації інформації: дедалі більше доказів надходить у цифровому вигляді – файли, веб-сторінки, повідомлення у месенджерах та інші цифрові дані, і без чітких правових засад це може ускладнювати їх прийняття судом [1]; по-друге, у чинному КПК України відсутня окрема дефініція електронних доказів: вони не виділені як самостійна категорія, а включені до загального поняття «документ», що створює правову невизначеність; по-третє, існують проблеми щодо допустимості та достовірності таких доказів – суди та слідчі повинні забезпечити правильний порядок їх здобування та фіксації, що вимагає як наукового осмислення, так і розробки практичних рекомендацій.

Електронні документи в кримінальному провадженні розглядаються як інформація, зафіксована у вигляді електронних даних, яка отримана у встановленому законодавством порядку та містить відомості про обставини, що мають значення для кримінального провадження. Згідно зі статтею 99 КПК **України**, документом вважається матеріальний об'єкт, який містить зафіксовану інформацію, і електронний документ має таке ж значення як джерело доказів, як і паперовий документ.

Оригінал електронного документа – це його відображення, яке має таке ж правове значення, як документ у будь-якій іншій формі. Дублікат або копії електронного документа можуть визнаватися оригіналом за умови дотримання визначених процедур отримання, зберігання та засвідчення, що гарантує їх достовірність і допустимість у кримінальному провадженні.

Електронні документи, які використовуються як джерела доказів у кримінальному провадженні, мають низку характерних ознак, що відрізняють їх від традиційних паперових документів. Перш за все, вони передбачають фіксацію інформації в електронному вигляді, що дозволяє її швидке збереження, передачу та обробку. По-друге, такі документи можуть бути представлені на різних носіях, зокрема на комп'ютерах, серверах, мобільних пристроях або у хмарних сервісах, що підвищує їх доступність, але одночасно потребує забезпечення безпеки.

Важливою ознакою є ідентичність змісту, яка гарантується технічними засобами, такими як електронний цифровий підпис, хеш-суми та інші криптографічні методи. Це забезпечує недопустимість несанкціонованих змін та підтверджує достовірність електронного документа [6]. Крім того, електронні документи можуть включати різноманітні мультимедійні дані, повідомлення у месенджерах, веб-сторінки та структури баз даних, що розширює спектр доказової інформації, доступної у кримінальному провадженні.

До електронних документів і доказів у кримінальному провадженні відносяться різноманітні цифрові дані, що можуть містити значущу для справи інформацію. Серед них виділяють текстові файли, зокрема електронні листи та документи; графічні, фото- та відеодокази; аудіозаписи розмов або телефонних дзвінків; дані з веб-ресурсів та сторінок в Інтернеті; повідомлення з месенджерів та електронна кореспонденція; а також метадані та структуровані бази даних, які можуть містити факти, важливі для справи. Всі ці дані можуть визнаватися документами або складовими документів із доказовою силою за умови дотримання законодавчо встановленого порядку їх здобування, фіксації та дослідження, що забезпечує їх допустимість і достовірність у кримінальному провадженні [7].

Отже, електронні документи є важливою складовою доказової бази у кримінальному провадженні та стають дедалі поширенішими у зв'язку з розвитком інформаційних технологій. Сучасне українське законодавство визнає електронні документи рівноцінними джерелами доказів за умови дотримання встановлених процедур здобування, зберігання та дослідження. Однак, водночас, правове регулювання потребує вдосконалення, зокрема щодо чітких норм обробки, ідентифікації та використання електронних доказів у кримінальному процесі. Таким чином, судова практика свідчить про необхідність уніфікації підходів до допустимості та оцінки електронних документів як доказів, що є важливим для забезпечення справедливого та ефективного кримінального судочинства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верховний Суд: офіційний вебсайт. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/>
2. Гуцалюк М. В., Антонюк П. Є. Щодо сутності електронної (цифрової) інформації як джерела доказів у кримінальному провадженні. *Криміналістичний вісник*. 2021. № 1 (35). С. 15–24.
3. Сіренко О. В. Електронні докази у кримінальному провадженні. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. Вип. 15. С. 118–125.
4. Romaniuk V. V., Ablamskyi S. Ye. Criteria for the admissibility of digital (electronic) evidence in criminal proceedings. *Slovo of the National School of Judges of Ukraine*. 2021. № 3 (36). С. 102–114.

5. Shulhan I. Electronic evidence as effective tools of proving in criminal proceedings. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: Legal Sciences*. 2020. Vol. 7, No. 2 (26). P. 194–200.
6. Ознаки електронних документів як доказів: вебсайт / Державна судова адміністрація України. URL: <https://dsa.court.gov.ua/>
7. Аналіз видів електронних документів як доказів: вебсайт / Херсонський окружний суд. URL: <https://adm.ks.court.gov.ua/>

Хомік Антон Володимирович

здобувач ступеня доктора філософії
кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Колб Олександр Григорович

доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

СТАН І РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Як показує практика, кримінальна відповідальність державних службовців є важливим елементом правової системи, що забезпечує дотримання законності та принципів державного управління [1, с. 34]. При цьому, в умовах воєнного стану в Україні питання притягнення таких осіб до відповідальності набуває особливого значення, оскільки їхні дії безпосередньо впливають на національну безпеку, обороноздатність країни, економічну стабільність та в цілому на правопорядок у нашій державі. Саме тому, посилення контролю за діяльністю державних службовців у цей період є важливим кроком для запобігання зловживанням владою, службовим підробленням та іншим правопорушенням, які можуть сприяти дестабілізації держави.

Як показали результати даного дослідження, питання кримінальної відповідальності державних службовців у період дії воєнного стану перебуває на початковій стадії теоретичного та практичного осмислення. Це зумовлено низкою чинників, які виходять за межі традиційного притягнення до відповідальності за такі злочини, як зловживання владою, перевищення службових повноважень або службове підроблення, позаяк останні несуть реальні загрози для національної безпеки та інших об'єктів кримінально-правової охорони [1, с. 37]. При цьому особливістю притягнення зазначених суб'єктів до кримінальної відповідальності є те, що ці особи, відповідно до ст. 36 Закону України «Про державну службу», складають присягу на вірність

Українському народові, зокрема, за ст.ст. 364-366 КК [2, с. 778]. Більш того, як свідчить практика, у період дії воєнного стану такі кримінальні правопорушення спричиняють матеріальні та моральні збитки, а також призводять до порушення прав громадян та підривають довіру до державних інституцій, створюючи таким чином умови для диверсійної діяльності.

З огляду на це, такі суспільно небезпечні діяння можуть бути кваліфіковані не лише як службові злочини, але й підпадати під склади більш тяжких кримінальних правопорушень, зокрема державної зради (ст. 111 КК України). Знову ж таки, як встановлено в ході даного дослідження, значною мірою це стосується випадків, коли дії державного службовця сприяють діяльності ворожих сил, створюють загрозу обороноздатності або завдають шкоди економічній безпеці України.

Отже, необхідність удосконалення законодавчого регулювання кримінальної відповідальності державних службовців під час воєнного стану є актуальною. При цьому, потребують опрацювання питання щодо посилення санкцій за такі правопорушення, уточнення складів злочинів в умовах воєнного стану та внесення відповідних змін до нормативно-правових актів, що регулюють кримінальну відповідальність у цей особливий період, враховуючи підвищені потенційні та реальні ризики для національної безпеки. А, це, у свою чергу, обумовлює необхідність посилення санкцій за вчинення державними службовцями відповідних кримінальних правопорушень, розширення переліку обставин, що обтяжують відповідальність, а також забезпечення чіткої кваліфікації тих суспільно небезпечних діянь, які посягають на основи національної безпеки України [1, с. 42-44].

Отже, виходячи з отриманих результатів дослідження, варто констатувати, що подальші наукові дослідження в зазначеній сфері суспільних відносин мають бути спрямовані на розробку комплексних заходів щодо запобігання службовим злочинам в умовах дії воєнного стану, удосконалення правозастосовної практики та внесення змін до кримінального законодавства з урахуванням нових викликів, які постають перед Україною у сьогоденні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Яценко С. С. Проблеми кримінальної відповідальності у воєнний час: монографія Харків: Право, 2022. 150 с.
2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за ред. В. Я. Тація, В. П. Понікарова. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 1040 с.

Худина Олег Васильович

здобувач ступеня доктора філософії
групи АП-22-5

кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Любавіна Вікторія Петрівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінального права та процесу
Державного податкового університету

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС СЛІДЧОГО СУДДІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Розглядаючи процесуальну фігуру слідчого судді у кримінальному процесі розвинених країн, слід зазначити, що його роль, функції та правове становище багато в чому визначаються прийнятою у конкретному національному законодавстві моделлю кримінального судочинства.

Як відомо, у доктрині кримінального процесу виділяють дві основні моделі («правові сім'ї») - англосаксонську та романо-германську (континентальну), та розрізняють чотири основні форми кримінального процесу - обвинувальний, розшуковий (інквізиційний), змагальний та змішаний [2, с. 289].

Зазначені форми характеризуються певними завданнями, що стоять перед кримінальним судочинством, системою формування доказів, правилами та цілями доведення, процесуальним становищем його учасників, їх роллю та реалізованою ними процесуальною функцією тощо.

Слід відмітити, що у країнах, що сприйняли англосаксонську модель, досудове провадження, або як його ще називають поліцейське розслідування, полягає в діяльності поліції щодо виявлення та збирання доказів, а також формування звинувачення спеціальним органом.

Однак, слід зазначити, що ця діяльність поліції не є настільки ж значущою для вирішення справи по суті, як у континентальному процесі, важливим визнається лише те, що відбувається в суді, під час судового провадження. Ця модель характеризується змагальністю судового провадження, пасивністю суду у вирішенні спору між сторонами, відсутністю у суду завдання щодо встановлення істини (так, визнання обвинуваченим своєї провини виключає офіційне дослідження судом пред'явленого обвинувачення), самостійністю обвинуваченого по відстоюванню своїх інтересів у вирішенні питання про свою вину.

У країнах з романо - германською моделлю велика увага приділяється правому регулюванню та досудового провадження, та розгляду справи в суді. Попереднє розслідування у цих країнах здійснюється у формі дізнання

(розшукові та слідчі дії поліції та прокуратури) та попереднього слідства, що здійснюється лише у справах, що становлять складність, а також у злочинах, що належать до категорії тяжких. Цій моделі властива активність суду за відносною пасивності сторін та покладання на нього обов'язки щодо встановлення істини, залежність обвинуваченого від органів кримінальної юстиції у вирішенні питання про його винність [4, с. 174].

Аналізуючи сучасні закордонні підходи до правового регулювання кримінально-процесуального статусу слідчого судді, слід відмітити, що протягом свого існування французький інститут слідчого судді зазнав серйозних змін, які, перш за все, торкнулися реалізовані ним процесуальні функції. У міру свого розвитку, поряд з функцією попереднього слідства, він у своїй діяльності став реалізовувати і додаткові юрисдикційні функції, наприклад, судового контролю за законністю застосування заходів процесуального примусу та проведення слідчих дій, які стосуються конституційних прав громадян [1].

Слід зазначити, що інститут слідчого судді активно і досить успішно функціонує у кримінальному процесі низки зарубіжних країн (Франція, Німеччина, Казахстан, Україна, Латвія, Молдова).

Розгляд основних моделей побудови аналізованого інституту в країнах континентальної Європи дозволяє дійти висновку про те, що очевидна тенденція щодо поділу функцій розслідування злочинів, яка часто передається від судових органів до рук органів кримінального переслідування та функцій судового контролю та санкціонування, виконання яких покладається на спеціалізованих суддів. Поєднання їх представляється неефективним і суперечить природі судової влади, покликана вирішувати суперечку між сторонами, а чи не розкривати злочину. Поєднання в одних руках суто судових (юрисдикційних) функцій (вирішення спорів між сторонами, прийняття рішень, що обмежують конституційні права особистості) і повноважень щодо збирання доказів не відповідає вимогам змагального імперативу і несе загрозу створення в досудовому провадженні адміністративного за своєю сутністю [3, с. 151].

Слідчий суддя у законодавстві низки країн «ближнього зарубіжжя» також реалізує у своїй діяльності функцію судового контролю та виступає у кримінальному судочинстві держав із змішаною формою кримінального процесу фактично гарантом дотримання та захисту прав, свобод та інтересів підозрюваних та обвинувачених осіб у стадії досудового розслідування кримінальної справи. У кримінальному процесі такий учасник дозволяє забезпечити змагальну побудову порядку дозволу відповідних питань, що виникають на досудових стадіях провадження у кримінальній справі.

Підсумовуючи вивчення кримінального судочинства у розглянутих зарубіжних країнах, можна сказати, що судова діяльність у цих країнах направлена на захист прав і свобод особи, винесення справедливого вироку, охорони інтересів держави. Реалізація цих та інших завдань до певної міри

сприяють кримінально-процесуальним правовідносинам учасників судочинства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сиза Н. П. Повноваження слідчого судді щодо здійснення судового контролю у кримінальному процесі України. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2012. № 2(6). 200 URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12snpkpu.pdf>
2. Рогальська В.В. Броневицька О.М. Повноваження слідчого судді у кримінальному провадженні. Кримінальна юстиція :реалії та перспективи: матеріали круглого столу (м. Львів, 11.06.2021р.) Львів: ЛьвДУВС, 2021. С. 289-294.
3. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. Київ, 2015. 208 с.
4. Шаповалова І.С., Рогальська В.В. Застосування практики Європейського суду з прав людини слідчим суддею місцевого загального суду під час здійснення судового контролю монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 274с.

Черкашин Кирило Ігорович

здобувач ступеня доктора філософії
кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Максіменцев Максим Генадійович

доктор юридичних наук, професор кафедри
кримінального права та процесу
Державного податкового університету

СТАН ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Збройна агресія Російської Федерації значно загострила проблеми організованої злочинності та корупції в Україні. У воєнний час їхні наслідки набувають ще більш руйнівного характеру, оскільки нестабільність і хаос створюють сприятливе середовище для злочинних схем та зловживань. Війна, окрім очевидних безпекових та соціально-економічних викликів, відкриває можливості для корупційних практик, зокрема у сферах оборонних закупівель, гуманітарної допомоги та відновлення зруйнованої інфраструктури. У цьому контексті імплементація європейських стандартів боротьби з корупцією та організованою злочинністю набуває особливого значення.

Гармонізація законодавства України в цій сфері з законодавством Європейського Союзу (далі – ЄС) є однією з основних умов вступу до ЄС. Так, кожна країна кандидат має забезпечити відповідність власного законодавства принципам *Acquis communautaire (acquis)* – правової системи ЄС, яка включає акти законодавства ЄС (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ.

Наміри та плани України щодо вдосконалення законодавства у сфері протидії організованій злочинності та корупції закріплені в Антикорупційній стратегії на 2021-2025 роки, затвердженій Законом України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки» [1], а також у Стратегії боротьби з організованою злочинністю, схваленій Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р [2]. Обидва документи передбачають вдосконалення нормативно-правового забезпечення з урахуванням європейських практик.

Варто зазначити, що співпраця України та ЄС щодо імплементації європейських стандартів в антикорупційне законодавство ЄС розпочалася ще у діалозі про лібералізацію візового режиму між ЄС та Україною з 2008 року, де ЄС висував вимоги до України стосовно прийняття та запровадження нового антикорупційного законодавства, включаючи реформу системи розкриття активів для громадськості чиновників, за підтримки незалежних інституцій, які переслідують корупційні злочини. Згодом, у рамках антикорупційної реформи було засновано три основні антикорупційні інституції. У 2014 році було створено Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), відповідальне за розслідування корупційних правопорушень. Наступного року, у 2015, розпочала свою діяльність Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), яка забезпечує процесуальне керівництво та підтримує державне обвинувачення у суді. У 2016 році було засновано Вищий антикорупційний суд України (ВАКС), уповноважений розглядати справи, пов'язані з корупційними злочинами [3; с. 13-14].

Єврокомісія відслідковує прогрес всіх країн-кандидатів на вступ на шляху до імплементації *acquis* ЄС. Так, згідно зі Звітом Єврокомісії щодо України за 2024 рік, законодавча база у сфері боротьби з корупцією створена і протягом звітного періоду була ближче приведена у відповідність до міжнародних стандартів. Було прийнято та впроваджено законодавство, що посилює САП, НАБУ та НАЗК. Однак необхідні зміни для вдосконалення положень про превентивні заходи та правоохоронну діяльність, зокрема Кримінально-процесуального кодексу. Україні рекомендується внести зміни до строків давності для забезпечення більш ефективного притягнення до відповідальності за корупційні правопорушення, запровадити законодавчі зміни, спрямовані на вдосконалення інструменту угод про визнання винуватості та запобігання процесуальним зловживанням під час

кримінальних проваджень. Законодавча база щодо захисту викривачів ще має бути приведена у відповідність до законодавства ЄС.

Єврокомісія в позитивному ключі також звернула увагу на прийняття у березні 2024 року Закону України «Про лобіювання». Відмічено, що Закон розглядає широкий спектр методів лобіювання відповідно до міжнародних стандартів та найкращих практик, встановлюючи чіткі етичні межі та високий рівень прозорості [4, с. 35-36].

Щодо подальших кроків, то в найближчий рік Єврокомісія вказує на необхідність здійснити низку заходів спрямованих на посилення антикорупційної політики. Зокрема, слід збільшити кількість суддів ВАКС та розширити адміністративний персонал, а також забезпечити суд відповідними постійними приміщеннями. Важливим завданням залишається підвищення ефективності розгляду справ щодо корупції на найвищому рівні, включно з арештом і конфіскацією злочинних активів, особливо у справах, що стосуються системної корупції. Необхідно усунути перешкоди, які гальмують цей процес, та забезпечити реалізацію Державної антикорупційної програми [4, с. 6].

Додаткову увагу слід приділити посиленню можливостей НАБУ, зокрема у сфері проведення судових експертиз та незалежного прослуховування телефонних розмов. Також критично важливим є завершення впровадження системи електронного управління справами для антикорупційних органів та ВАКС, що сприятиме ефективності розгляду справ і прозорості процесів.

Що стосується законодавства про боротьбу з організованою злочинністю, то тут варто звернути увагу на кроки щодо імплементації методології Serious and Organized Crime Threat Assessment (SOCTA), що використовується для оцінки реальної ситуації у цій сфері та виявлення прогалин у діяльності правоохоронних органів для отримання відповідної оперативної інформації. Методологію SOCTA, як сукупність систематизованих певних чином прийомів та способів організації аналітичної діяльності з питань оцінки загроз тяжких злочинів та організованої злочинності було розроблено Європолем спільно з групою експертів з оцінки загроз тяжких злочинів та організованої злочинності [5, с. 215].

Методологія SOCTA включає три кроки: визначення поточних загроз, виявлення слабких місць і прогнозування майбутніх загроз.

Впровадження SOCTA чітко затверджене Стратегією боротьби з організованою злочинністю та є першим етапом її реалізації. Окрім того, застосування системи SOCTA в Україні регулюється спеціальними НПА: Постановою Кабінету Міністрів України від 26.01.2022 №59 «Деякі питання запровадження в діяльність центральних органів виконавчої влади системи оцінки SOCTA Україна» [6], якою затверджені Положення про Міжвідомчу робочу групу з координації запровадження в діяльність центральних органів виконавчої влади системи оцінки SOCTA Україна та Порядок збирання і узагальнення інформації та здійснення оцінювання загроз організованої

злочинності та тяжких злочинів відповідно до системи оцінки SOСТА Україна та Інструкцією з формування та ведення інформаційної підсистеми «SOСТА» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» затвердженою Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 08 листопада 2023 року № 902 [7].

Щодо оцінки Єврокомісії стану відповідності законодавства України в сфері боротьби з організованою злочинністю принципам *acquis* ЄС, то Єврокомісія зазначила, що Україна здійснила певні законодавчі зміни у сфері боротьби з організованою злочинністю, проте загальна правова база потребує подальшого узгодження з *acquis* ЄС. Прогресом стала криміналізація контрабанди товарів, зокрема тютюнових виробів, внесення відповідних змін до Кримінального кодексу та Кримінального процесуального кодексу у грудні 2023 року. Залишається актуальним питання регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї, зокрема, необхідність імплементації міжнародних зобов'язань щодо контролю за військовими видами озброєння та відповідальності за нелегальне виробництво й торгівлю зброєю [4; с. 44].

Подальша імплементація європейських стандартів у сфері боротьби з корупцією та організованою злочинністю є критично важливою для євроінтеграції України. Попри значний прогрес у розробці антикорупційного законодавства, залишаються виклики, пов'язані з ефективністю його реалізації, міжвідомчою координацією та реформуванням правоохоронної системи. Виконання рекомендацій Європейської комісії сприятиме не лише наближенню України до членства в ЄС, а й зміцненню верховенства права та державних інституцій. Уряд прийняв Державну антикорупційну програму НАЗК на 2023–2025 роки (ДАП) у 2023 році. Слід зазначити, що саме НАЗК було відповідальним за її реалізацію. За словами Національного агентства з питань запобігання корупції, «ефективне виконання Антикорупційної стратегії до 2025 року, яка була однією з умов надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС, та Державна антикорупційна програма дозволять суттєво зменшити рівень корупції в Україні у сферах, які містять найбільші ризики корупції». Крім того, це має вирішальне значення для прагнення України до європейської інтеграції та вступу до ОЕСР [8, с.4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України № 2322-IX від 20 червня 2022 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#n9> (дата звернення: 16.03.2025);

2. Стратегія боротьби з організованою злочинністю : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 16.03.2025);

3. Пацкан В. В. Досвід антикорупційної політики в країнах ЄС: правовий аналіз та перспективи для України. Інноваційна економіка. 2024. № 3. С.12-17;

4. European Commission. Commission Staff Working Document: Ukraine 2024 Report. Accompanying the document Communication from the Commission to the

European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: 2024 Communication on EU enlargement policy. Brussels, 30 October 2024. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2024_en (дата звернення: 18.03.2025).

5. Санакоєв Д. Б., Вашко А., Єфімов В. В. Імплементация європейської методології SOCTA в протидії організованій злочинності в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 1. С. 213-220. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2022_1_35 (дата звернення: 19.03.2025).

6. Деякі питання запровадження в діяльність центральних органів виконавчої влади системи оцінки SOCTA Україна: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 січня 2022 р. № 59. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannyazaprovadzheniya-v-diyalnist-centralnih-organiv-vikonavchoyi-vladisistemi-ocinki-socta-ukrayina-59-260122> (дата звернення: 17.03.2025)

7. Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «SOCTA» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України»: Наказ МВС України від 08 листопада 2023 р. № 902. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2041-23#Text> (дата звернення: 17.03.2024).

8. Держава, суспільство & CORRUPTION: монографія / Т. В. Корнякова, Н. С. Юзікова, О. Л. Соколенко, Н.О. Максименцева, М. Г. Максименцев, О.О. Дриголь / за заг. ред. д-ра юр. наук, проф. Т. В. Корнякової. Дніпро: ЛІРА, 2025. 268 с.

Ютовець Ольга Сергіївна

здобувачка вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня, групи ПБ-22-2
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Любовець Дар'я Олегівна

здобувачка вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня, групи ПБ-22-2
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

Омельчук Любов Василівна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету

**КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ
КУЛЬТУРНОГО НАДБАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ**

Злочини проти культурної спадщини охоплюють широкий спектр дій: від прямого знищення пам'яток до незаконного вивезення культурних

цінностей, руйнування архівів, заборони мови та культури. У контексті сучасної глобалізації питання охорони культурних цінностей набуває все більшої актуальності. За даними МВС України за 2001–2012 рр. було вчинено більше трьох тисяч злочинів, пов'язаних з викраденням антикваріату, творів мистецтва, з яких майже половину розкрито, а протягом 2013 р. всього посягань на художні, історичні та інші культурні цінності було вчинено – 36 кримінальних правопорушень, серед них найбільшу частину складають діяння, що були вчинені у квартирах і приватних будинках – 32, а за чотири місяці 2014 р. – 65, з них 55 у квартирах і приватних будинках, завдана шкода складає – 70184 тис.гр. [1].

Поглиблене дослідження кримінально-правових аспектів посягань на культурну спадщину є нагальною потребою. В умовах триваючої війни та загострення глобальних конфліктів, спричинених російською агресією, питання збереження культурної спадщини набуває особливої актуальності. Культурна спадщина – це не просто матеріальні об'єкти, це свідчення нашої історії, традицій та ідентичності. Її знищення – це спроба знищити не лише нашу пам'ять, а й нашу душу. Тому захист культурної спадщини є невід'ємною частиною боротьби за незалежність та суверенітет України. Це також наш внесок у збереження світового культурного надбання для майбутніх поколінь.

Глибоке та всебічне дослідження кримінальних правопорушень, спрямованих проти культурної спадщини України, є необхідним для розуміння масштабів та характеру цієї проблеми. Таке дослідження дозволить не лише виявити найбільш поширені види злочинів, але й проаналізувати їхні причини, мотиви злочинців, а також визначити найбільш вразливі об'єкти культурної спадщини. Отримані дані будуть корисні для розробки ефективних заходів щодо запобігання таким злочинам, посилення відповідальності винних осіб та забезпечення збереження культурного надбання України для майбутніх поколінь.

З 24 лютого 2022 року російські війська систематично знищують культурну спадщину України, завдавши непоправної шкоди понад 469 об'єктам в 15 регіонах країни, що оцінюється в сотні мільйонів гривень. Найбільша кількість була вчинена у таких областях – Донецькій 30,0% (129), Харківській 22,1%(104), Київській 16,8% (79) та Луганській 12,1% (57). В інших областях була вчинена менша кількість кримінальних правопорушень проти об'єктів культурної спадщини – в Чернігівській 8,1% (38), Сумській 5,9% (28), Запорізькій області 3,8% (18), Миколаївській 2,1% (10), Житомирській 1,2% (6); Херсонській 1,2% (6), Києві 1,0% (5), Дніпропетровській 1,0% (5), Одеській 0,85% (4), Вінницькій 0,42% (2), Львівській 0,21% [2]. За даними Міністерства культури та інформаційної політики зазнали пошкодження та руйнування не менше 140 об'єктів культурної спадщини, серед них 23 пам'ятки національного значення (21,5%), 110 пам'яток місцевого значення (78,5%). Окремо необхідно звернути

увагу на те, що було зруйновано 53 релігійні споруди, які перебувають на обліку як пам'ятки архітектури, історії та містобудування [3].

Протягом першого півріччя 2022 року, в умовах повномасштабної російської агресії, було зафіксовано 14 випадків умисного знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду (ст.252 Кримінального кодексу України). Ці злочини свідчать про цілеспрямовані дії російських окупантів, спрямовані на руйнування не лише культурної спадщини, а й природного середовища України. Незважаючи на те, що правоохоронні органи вже повідомили про підозру особам, масштаби цих злочинів вимагають більш детального розслідування та притягнення до відповідальності всіх винних.

Високий рівень латентності робить кримінальні правопорушення, пов'язані з крадіжками культурних цінностей, особливо небезпечними. Це ускладнює повернення культурної спадщини та завдає значної шкоди культурному надбанню.

Міжнародний характер злочинів проти культурних цінностей проявляється у крадіжках, які відбуваються на всіх етапах незаконного обігу – від країни походження до країн транзиту та кінцевого призначення. Об'єктами крадіжок стають як приватні колекції, так і музейні експонати, релігійні артефакти. Спектр викрадених предметів надзвичайно широкий: від картин і скульптур до ікон, монет та зброї.

Згідно з чинним кримінальним законодавством, будь-які дії, спрямовані на пошкодження, знищення або незаконне заволодіння культурними цінностями, пам'ятками історії та археологічними знахідками, несуть за собою кримінальну відповідальність.

Отже, злочинні дії, спрямовані проти культурного надбання українського народу, несуть за собою серйозні кримінально-правові наслідки. Чинне законодавство чітко визначає, що будь-яке посягання на культурні цінності, пам'ятки історії та археологічні знахідки є злочином, який карається законом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дані Управління статистичної інформації та аналізу Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України URL: <http://mvs.gov.ua/mvs/>.

2. В Україні запустили проєкт для збору коштів на відновлення зруйнованої росіянами культурної спадщини URL: <https://bykivnia.org.ua/v-ukraini-zapustyly-proiekt-dlia-zboru-koshtiv-na-vidnovlennia-zruynovanoi-rosiianamy-kulturnoi-spadshchyny/>

3. Україна з часів Другої Світової війни не стикалася з таким масштабом злочинів проти культурної спадщини URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-z-chasiv-druhoi-svitovoi-viiny-ne->

[stykalasia-z-takym-masshtabom-zlochyniv-proty-kulturnoi-spadshchyny-kateryna-chuieva](#)

4. Кримінальний кодекс : Кодекс України від 5 квітня 2001 року No 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

Lugovets Ludmila Anatoliivna

candidate for the degree of Doctor of Philosophy,
Department of Criminal Law and Procedure
Educational and Research Institute of Law
State Tax University

Scientific adviser:

Topchiy Vitaliy Vasilyevich

Doctor of Education

THE ROLE OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES IN COUNTERACTING CYBERCRIME

The prevalence and public danger of cybercrime has become threatening in recent years, which dictates the need to form an adequate response by the state to innovative security challenges. First of all, it is worth noting that the experience of counteracting cybercrime testifies to the inability of any individual country and no agency autonomously solve the problem. Success can only guarantee joint actions, both state and commercial structures, including international contact format. In order to effectively counteract any manifestations of cybercrime and faster and more complete and complete detection of crimes in this area, law enforcement agencies must interact with the market entities of telecommunication services, including operators and providers. This interaction should be based on the relevant employees of these organizations, depending on the functional responsibilities or their owners, to report any cases of illegal use of the network, as well as by all available means of the law available within the framework of the law to facilitate the detection, termination, investigation, investigation and other measures of counteraction to cybercrimination.

It is believed that establishing such connections is possible through the legislatively resolving the liability of these persons for refusing cooperation (failure to provide information, non-compliance with access to the network, etc.), with deprivation of the right to engage in such activities, and for the organizations themselves. The necessary area of activity of law enforcement agencies is to improve measures of interaction with enterprises, institutions, organizations whose activities are the development of computer equipment and software. Such interaction has several goals: first, to track persons who have some knowledge in this field (especially those who have been exempted and officially employed or engaged in individual entrepreneurial activity), that is, they can be potential subjects of the crimes analyzed; secondly, improvement of forms and methods of activity on the basis of obtaining information on the development of computer technologies; Third,

improving the software of your own systems through experience. It should also be noted that the appropriate measure of counteraction to cybercrime is maintaining and expanding the cooperation of the relevant law enforcement agencies with international organizations that direct their activities in the field. In this sense, the experience of "working out" in 2011 should be recognized as positive in 2011 with NATO General Mechanisms for Combating Cybercrime, which resulted in the development of expert counseling on cybernetic protection [1].

The attachment of the relevant law enforcement units to international programs created and organized by different states on the basis of treaties and agreements is relevant to this aspect of the interaction of cybercrime entities. For example, according to the Cybercrime Convention, States Parties (including Ukraine) should take organizational measures to develop the necessary conditions (including the organization of contact points) at the national level, and join the daily round-the-clock network (international designation of 24/7 Network). Investigation [2].

It is seen that the direction of improving the system of subjects of crime prevention in procedural interaction should continue to develop and strengthen.

In Ukraine, the body to establish and operate a 24 -hour contact network to provide emergency assistance in the investigation of crimes related to computer systems and data, the prosecution of persons accused of committing such crimes, as well as the collection of evidence in electronic form, is the Ministry of Internal Affairs. But, at the present stage, despite the obligation, these conditions were not fulfilled in the required volume. The conclusion of these agreements and joining such programs is a necessary step for implementing and developing measures to disclose and counteract the crime analyzed. In addition, the necessary step of international interaction, in the specified field, is not only the organization and participation of the specified networks, but also the conclusion of agreements, with the relevant divisions of law enforcement agencies of other countries, in order to exchange information regarding cybercrime (methods, methods, applied technical or other means. Now, for example, the Memorandum "On Cooperation between the Prosecutor General's Office of Ukraine and the National Prosecutor's Office of the Kingdom of the Netherlands in the fight against cybercrime, organized crime and laundering of income derived from crime" [3].

An example of such systematic cooperation was the organization of FIRST- the organization of FIRST-an association of groups of response to incidents, which combines them about 80, which includes employees of state, commercial, industrial, including educational institutions from 19 leading countries. Such associations allow, monitor the development of modern technologies and software; to exchange experience in crime prevention; Analyze the activities of enterprises, institutions and organizations that provide or provide information cyber services.

It is seen that one of the main tasks should be the improvement and unification in the current normative legal acts of Ukraine of the system of subjects of crime prevention as a whole, a clear definition of used terms in the field of cybercrime; constant updating of special security mechanisms intended for the

monitoring of cyberspace and phenomena occurring in its territory; Continuous advanced training of personnel potential of the state's law enforcement agencies to prevent cybercrime.

REFERENCES

1. The SBU works with NATO mechanisms for combating cybercrime [Electronic resource]. - Access mode: <http://za.zubr.in.ua/2011/10/18/13536/>.
2. Babakin VM Features of international cooperation in the investigation of cybercrime / VM Babakin // Law Forum. - 2011 - № 4. - P. 27–30 [Electronic resource]. - Access mode: http://nbuv.gOv.ua/j-pdf/fp_index.htm_2011_4_6.pdf.
3. Memorandum of cooperation between the Prosecutor General's Office of Ukraine and the National Prosecutor's Office of the Kingdom of the Netherlands in the fight against cybercrime, organized crime and laundering of income obtained by crime: dated 09.09.2009 [Electronic resource]. - Access mode: http://zakon.rada.gOv.ua/laws/shhow/528_031

Zyma Dmytro Viktorovych

Candidate for the degree of Doctor of Philosophy,
of the Department of Criminal Law and Procedure
Educational and Research Institute of Law
State Tax University

Scientific supervisor:

Mamka Hryhorii Mykolaiovych

Doctor of Law, Professor of the Department of
Criminal Law and Procedure
of the State Tax University

CORRUPTION CRIMINAL OFFENSES IN THE DOCTRINE OF CRIMINAL LAW

Numerous scientific, practical and analytical research and reports, as well as official statistics of pre-trial investigation and trial of criminal proceedings on corruption and corruption related to corruption, criminal offenses are forced to state the existence of a problem that is that the legislation in the specified area is unbalanced, which is unbalanced. the standards.

In particular, experts in preventing and combating corruption have identified the following problems:

The list of criminal offenses, given in the note to Article 45 of the Criminal Code of Ukraine, contains references to individual criminal offenses that are not corruption, and vice versa - does not provide for references to criminal offenses containing signs of corruption.

The consequence of this in some cases is that for committing corruption and corruption-related criminal offenses, there will be no special legal consequences for the guilty parties - the impossibility of exemption from criminal liability, the

impossibility of applying the institutions of exemption from serving a sentence with probation, its mitigation, etc., and in other cases - on the contrary, for committing acts that are not corruption, persons will be subject to excessive legal restrictions [1].

Despite the fact that the state, in such a difficult wartime for the country, finds an opportunity to counteract corruption manifestations, provides the possibility of amending the law on criminal liability, which already enshrines a number of criminal legal norms that determine the types of corruption criminal offenses, measures of criminal legal influence that can be applied to persons who committed them, and also defines the criminal legal consequences of committing corruption criminal offenses.

In recent years, leading scholars in the field of criminal law and criminology have worked on solving the problems of corruption criminal offenses. However, a single concept of a criminal offense has not yet been formulated, which would provide an opportunity to formulate a definition of this concept, highlight its features, determine a list of such torts and substantiate their criminal legal consequences, which will ensure increased effectiveness in combating criminal offenses and crimes of this category [2].

The list of corruption offenses presented in the note to Art. 45 of the Criminal Code has many shortcomings, related, on the one hand, to the fact that it does not cover all criminal offenses that should be considered corruption, and on the other hand, it contains individual criminal offenses that do not belong to corruption. It seems that one of the conditions for forming a scientifically substantiated list of corruption criminal offenses should be the formulation of a definition of a corruption criminal offense, and possibly the development of their classification, since there are criminal offenses that only partially belong to corruption. They can be both corruption and non-corruption. It is not entirely correct to consider them corruption. However, it is also inappropriate not to recognize them as corruption under certain circumstances. Obviously, it is necessary to decide on the future concept of corruption criminal offenses: to provide a definition of corruption criminal offense without a clear list of such torts or to formulate a clear list of offenses of this category, as in the note to Art. 45 of the Criminal Code. Currently, 20 criminal offenses are recognized as corruption. The list of corruption criminal offenses is exhaustive. They can be conditionally divided into two groups. The first is criminal offenses that are recognized as corruption only if they are committed through abuse of official position (provided for in Art. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 of the Criminal Code of Ukraine).

The second group consists of criminal offenses provided for in Articles 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368, 368-3-369, 369-2, 369-3 of the Criminal Code of Ukraine, which are in any case recognized as corruption, regardless of the subject and method of commission [3].

Investigating the provisions of the current criminal legislation, another legal problem is seen, the legislator actually equated a corruption minor crime to an

intentional serious crime or a negligent especially serious crime, thereby violating the legislative paradigm.

The results of the study of judicial practice of imposing punishment for corruption criminal offenses give grounds to assert that for such acts the court mostly imposes a fine, much less often - imprisonment for a certain period with its actual serving. As an additional punishment, deprivation of the right to hold certain positions (related to the provision of public services; in law enforcement agencies; in local government bodies; in institutions, organizations, enterprises regardless of the form of ownership and organizational and legal form; related to the performance of administrative, economic and organizational functions; leadership positions in military formations of the Armed Forces of Ukraine, etc.) and confiscation of property are used. A plea agreement is often concluded. Despite the insignificant amounts of illegal gain in some cases, courts do not close criminal proceedings due to their insignificance. For example, for providing illegal gain to a police officer in the amount of 150 UAH, the convicted person was fined 17,000 UAH ("Vyrok Manevytskoho", 2020) [4].

As we can see, the legislator has not defined clear signs of delimitation of corruption criminal offenses, and those that exist are limited in their list. Although, approving at the legislative level a list of specific criminal offenses as corruption significantly simplifies the activities of law enforcement agencies in carrying out criminal proceedings.

It is known that a substantiated qualification of an act as a corruption criminal offense and bringing the guilty person to criminal liability requires proving the presence of the elements of a criminal offense, provided for in the Criminal Code of Ukraine, in a socially dangerous act committed by a person in accordance with Part 1 of Article 2 of the Criminal Code of Ukraine. Therefore, the elements of a criminal offense are of great importance for the legality and validity of criminal liability: only the totality of all elements of a criminal offense provided for by law can be the basis for criminal liability. The elements of the composition of a corruption offense are the object, the objective party, the subjective party, the subject of the criminal offense [4, p. 107].

Taking into account the above, it is worth agreeing that corruption poses the highest danger to society, and especially corruption criminal offenses. Therefore, it is now necessary to find an opportunity to use all possible resources to ensure criminal-legal protection of public relations from corruption criminal offenses, which, in our opinion, should become a priority direction of modern criminal-legal policy in Ukraine.

REFERENCES

1. Summary of general information about the OSR and measures within the OSR. Official website of the National Agency for Corruption Prevention. [URL:https://dap.nazk.gov.ua/cardproblem/71/](https://dap.nazk.gov.ua/cardproblem/71/)
2. Voznyuk A.A. Corruption-related criminal offenses: conceptual problems in the context of reforming Ukraine's criminal legislation. Legal Journal of the

National Academy of Internal Affairs. N. 2 (20) 2020.
[URL:https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/4317448a-17b8-4e42-af59-421394139c33/content](https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/4317448a-17b8-4e42-af59-421394139c33/content)

3. Dibrova T.A., Pisenko D.O. Corruption-related criminal offenses and life imprisonment. *Legal Scientific Electronic Journal*. N. 8 (2020). p. 369-372.
[URL:http://www.lsej.org.ua/8_2020/93.pdf](http://www.lsej.org.ua/8_2020/93.pdf)

4. Panov M.I. Problems of the composition of a crime and its functions in the doctrine of criminal law. *Bulletin of the Criminal Law Association of Ukraine*. 2013. No. 1. P. 103–125. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/6114>

ЗМІСТ:

Автобіографічна довідка про Колба Олександра Григоровича.....	3
Ibrahimzadeh Elshad Rafiq oglu	
CYBERCRIME PREVENTION LEVELS.....	9
Антипов Володимир Іванович	
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ПРОДАЖУ ТРАНСПОРТНИХ	
ЗАСОБІВ ПІД ВИДОМ ТОВАРІВ (ПРЕДМЕТІВ) ГУМАНІТАРНОЇ	
ДОПОМОГИ.....	11
Didkivska Galyna Vasylivna	
INTERNATIONAL CYBERCRIME COUNTERACTION STANDARDS.....	17
Лазебний Анатолій Миколайович	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИКИ В УМОВАХ	
ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА НОВИХ ЗАГРОЗ.....	19
Лисенко Володимир Васильович	
ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ,	
ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН З ВИКОРИСТАННЯМ СХОВАНОК	
(«ЗАКЛАДОК»).....	21
Нікітін Юрій Вікторович	
ЗЛОЧИНИ ЕКОЦИДУ ПІД ЧАС ВІЙНИ : ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ ТА	
МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ.....	24
Нікітін Денис Юрійович	
ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В	
БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ.....	26
Білько Олександр Павлович	
Фірскіна Крістіна Максимівна	
ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА	
КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ.....	28
Білько Тетяна Олександрівна	
Пуха Мирослава Вікторівна	
РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОЇ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ,	
КРИМІНАЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА	
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	31
Павлюх Ольга Анатоліївна	
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ	
ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ.....	35
Сперкач Наталія Анатоліївна	
Сперкач Максим Олександрович	
ГАРМОНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З	
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИМИ АКТАМИ ЩОДО КРИМІНАЛЬНОЇ	
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ.....	38
Бак Софія Сергіївна	
ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ В	
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	43

Бобчук Єлизавета Віталіївна КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИВЛАСНЕННЯ ТА РОЗТРАТИ ЯК СПОСОБІВ ЗАВОЛОДІННЯ ЧУЖИМ МАЙНОМ, ЯКЕ ВВІРЕНЕ ВИННОМУ.....	48
Візняк Алевтина Василівна Федан Лорина Олександрівна ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ПРАВ ДИТИНИ ТА ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО.....	50
Гордівський Олександр В'ячеславович ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ....	54
Гриценко Вероніка Олексіївна КАТУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ КОНСТРУКЦІЇ ЦЬОГО СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ.....	56
Дорош Віктор Миколайович ОСОБЛИВОСТІ ЗБОРУ ТА ФІКСАЦІЇ ДОКАЗІВ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ З ВИКОРИСТАННЯМ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	60
Доценко Денис Дмитрович ЕЛЕКТРОННЕ КРИМІНАЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	63
Дубець Анастасія Вячеславівна КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ, ЩО НАЛЕЖАТЬ ДО ВРАЗЛИВИХ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП.....	67
Єроменко Анастасія Романівна ВПЛИВ МАС-МЕДІА НА РІВЕНЬ ЗЛОЧИННОСТІ: ІНФОРМАЦІЙНА ЗЛОЧИННІСТЬ ТА ЕФЕКТ НАСЛІДУВАННЯ.....	69
Заріцький Микола Олегович СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗЛОЧИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ	72
Завгородній Роман Богданович ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	76
Зима Дмитро Вікторович КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ НЕРУХОМОСТІ: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ...	78
Зражевський Олександр Володимирович КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КОРУПЦІЇ.....	81
Клімчук Славана Вячеславівна КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ: СУТНІСТЬ ТА ПОНЯТТЯ.....	85

Коваленко Олександра Сергіївна	
Корнієнко Дар'я Андріївна	
ДОПОМІЖНІ ІНСТРУМЕНТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ.....	88
Король Катріна Ігорівна	
ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ.....	91
Луговець Людмила Анатоліївна	
ЗНАЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИННОСТІ.....	94
Лях Дмитро Юрійович	
КРИМІНОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЇЇ РОЗВИТКУ ...	96
Малов Борис Євгенович	
ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	101
Михайлова Софія Ігорівна	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТВОРЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ СУДІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	104
Наконечний Андрій Олегович	
ЗАЯВА, ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPOPУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 201-2 КК УКРАЇНИ, ЯК ПРИВІД ДЛЯ ПОЧАТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	106
Обущак Віталій Валерійович	
ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ.....	110
Оверченко Анастасія Павлівна	
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АДАПТАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	112
Перегон Юрій Олексійович	
ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ВИДИ ШАХРАЙСТВА У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ.	118
Підгородецький Валентин Олександрович	
ДИСТАНЦІЙНЕ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	121
Риженкова Катерина Володимирівна	
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВOPOPУШЕННЯ В СТРУКТУРІ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	124
Савенко Наталія Сергіївна	
ЮРИДИЧНА КОНСТРУКЦІЯ СТАТТІ 119 КК УКРАЇНИ ЯК ПРИКЛАД ПРАВOTBOPЧОЇ ПОМИЛКИ.....	127

Світлична Орина Олександрівна ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	130
Секо Сергій Олександрович ТЕНДЕНЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	133
Старовойт Максим Борисович АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	137
Третяк Віталій Валентинович ЗЛОЧИННІСТЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ.....	141
Хомич Михайло Миколайович ЕЛЕКТРОННІ ДОКУМЕНТИ ЯК ДЖЕРЕЛО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	144
Хомік Антон Володимирович СТАН І РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....	147
Худина Олег Васильович КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС СЛІДЧОГО СУДДІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....	149
Черкашин Кирило Ігорович СТАН ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ.....	151
Ютовець Ольга Сергіївна Любовець Дар'я Олегівна КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ КУЛЬТУРНОГО НАДБАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ.....	155
Lugovets Ludmila Anatoliivna THE ROLE OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES IN COUNTERACTING CYBERCRIME.....	158
Zyma Dmytro Viktorovych CORRUPTION CRIMINAL OFFENSES IN THE DOCTRINE OF CRIMINAL LAW.....	160

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
 ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
 КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ
 AKADEMIE HUSPOL (АКАДЕМІЯ ГУСПОЛ) (ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА)
 UNIVERSITY OF PORTSMOUTH (GREAT BRITAIN)
 UKRAYNA AZERBAIJANLI RADA SI
 ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ВІЛЬНЮС, ЛИТВА)
 ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ (СЛОВАЦЬКА
 РЕСПУБЛІКА)
 ГО «ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»
 (КИЇВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ)

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
«Актуальні питання реформування
кримінального законодавства в
Україні в умовах воєнного стану»
присвяченої науковій школі доктора юридичних наук,
професора, професора кафедри кримінального права та
процесу
Колба Олександра Григоровича з нагоди його 65-річчя

28 березня 2025 року
 м. Ірпінь

Матеріали подані та укладені у Збірнику в авторській редакції. За достовірність фактів, посилань, стилістичне та орфографічне оформлення поданих матеріалів, відповідальність несуть автори наукових тез та їх наукові керівники. Висловлені думки авторів можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії і не покладають на неї жодних зобов'язань. Переклади і передруки дозволяються лише за згодою авторів.

УДК 343:343.3/.7: 343.1+343.9 (477) (063)
 ББК 67.9(4Укр)308
 А43

© Кафедра кримінального права та процесу, 2025